

δημοσιογραφία

22

ΤΕΥΧΟΣ

ΧΕΙΜΩΝΑΣ
2020

ΤΙΜΗ: 4€

ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ [COLUMBIA JOURNALISM REVIEW](#)

ΓΡΑΦΟΥΝ: ΣΟΦΙΑ ΙΟΡΔΑΝΙΔΟΥ, ΑΝΤΩΝΗΣ Δ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΙΔΗΣ, ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΒΑΤΙΚΙΩΤΗΣ, ΕΛΕΝΗ ΜΑΥΡΟΥΛΗ, ΚΩΣΤΑΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΕΝΤΑΣ, ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΑΪΛΑΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΕΡΓΙΟΣ ΜΑΝΔΑΛΙΔΗΣ, ΛΗΔΑ ΤΣΕΝΕ, ΕΛΕΝΗ ΝΑΤΣΗ, ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, ΜΙΧΑΛΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗΣ, ΣΟΦΙΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, ΔΙΝΑ ΒΑΣΣΑΜΙΔΟΥ, ΖΗΝΟΒΙΑ ΣΑΠΟΥΝΑ, ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΛΙΝΑΡΔΑΚΗ, ΚΥΛΕ ΡΟΡΕ, ΘΑΛΕΙΑ ΠΑΥΛΟΥ

ΛΑΡΚΟ

Σπρώχνουν στα αζήτητα
μια σπουδαία βιομηχανία

Ενημέρωση & Επιτήρηση

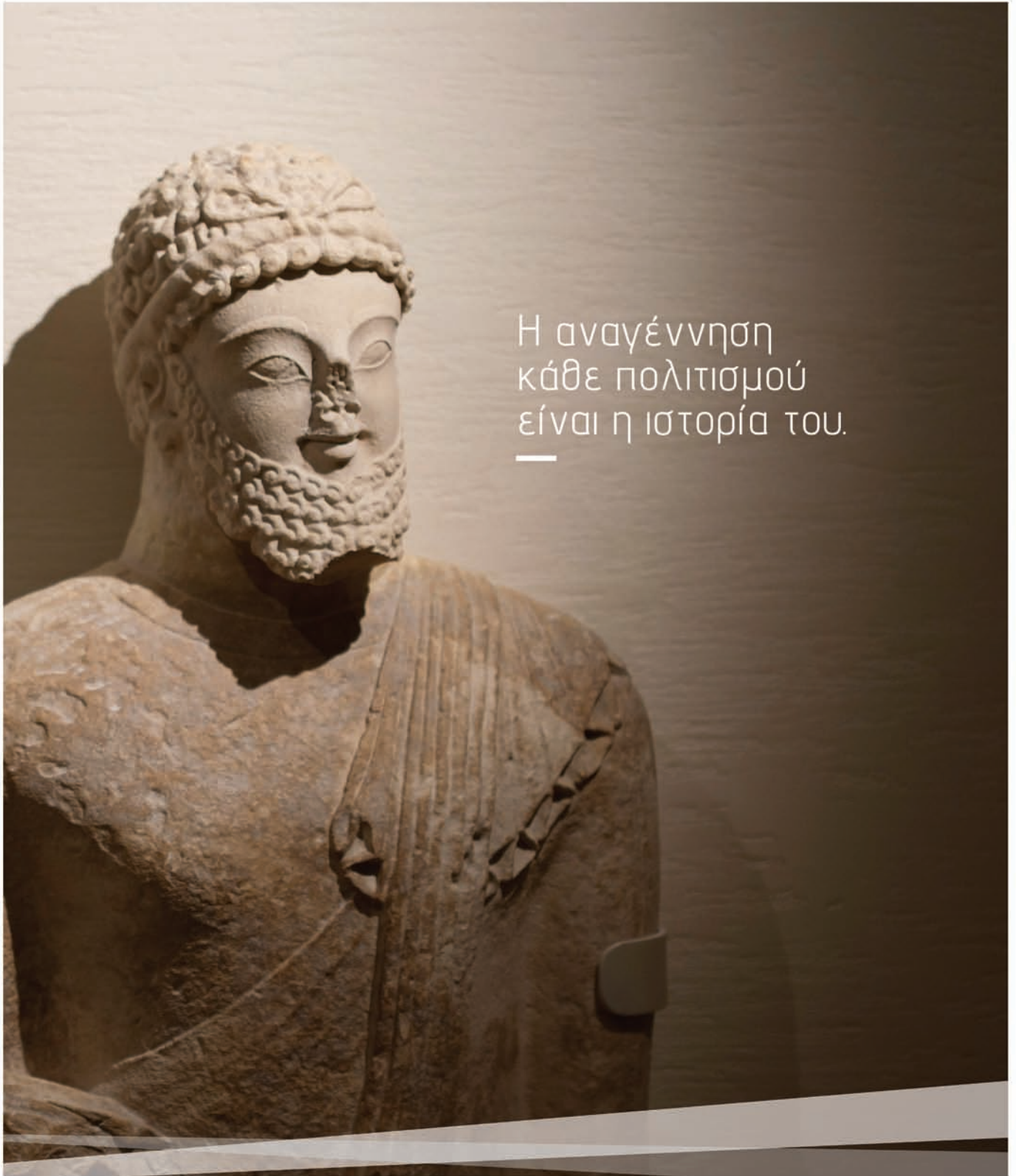
Πορεία εμπορευματοποίησης
προς ένα δυστοπικό μέλλον

Ατζέντα ΜΜΕ

Κριτήρια για την επιλογή
θεματολογίας

ΠΟΥ ΘΑ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙ Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΑΡΑΚΡΟΥΣΗ;

Η αναγέννηση
κάθε πολιτισμού
είναι η ιστορία του.

**Μουσείο Συλλογής Γεωργίου και Νεφέλης Τζιάπρα Πιερίδη
(Δωρεά Κλειούς και Σόλωνα Τριανταφυλλίδη)**

Ώρες λειτουργίας: Δευτέρα-Κυριακή 10:00-19:00
Είσοδος Ελεύθερη

 boccf boc_csr

Φανερωμένης 86-90, Παλιά Λευκωσία

Πολιτιστικό Ίδρυμα
Τράπεζας Κύπρου

Περιεχόμενα

Άρθρο CJR

4 Editorial

Ο Ερντογάν μετατρέπει σε όπλα τους πρόσφυγες
| Από τη Σοφία Ιορδανίδου

6 De Profundis

Η Μηντιακή διεκπεραίωση της πολιτικής
| Από τον Αντώνη Δ. Παπαγιαννίδη

62 Πέρα από τα γεγονότα

Διδάγματα από τον πόλεμο ενάντια στην παραπληροφόρηση
| Από τον Kyle Pope

39 Επιστημονικό συνέδριο

Δημοσιογραφία, επικοινωνία και ανθρωπιστικές σπουδές στην εποχή της νέας τεχνολογίας
Μέσα Πόλις Αγορά

Έρευνα

8 Σε ξαφνικό θάνατο οδηγούν τη ΛΑΡΚΟ

Με μια (ν)τροπολογία 18 μήνες ζωής δόθηκαν σε μια από τις ελάχιστες εναπομείνουσες βαριές βιομηχανίες της Ελλάδας
| Από τον Λεωνίδα Βατικιώτη

Στήλες

30 Σκέψεις για τα Μέσα

Αισιοδοξία για το επιχειρηματικό μέλλον του κλάδου, απαισιοδοξία για τη δημοσιογραφία
| Από τον Γιάννη Σέργιο Μανδαλιδή

32 Σκέψεις για τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Η τεχνητή νοημοσύνη στα Newsroom
| Από τη Λήδα Τσενέ

34 Σκέψεις για την Τεχνητή Νοημοσύνη

Σύγχρονο πανοπτικόν η τεχνολογία αναγνώρισης προσώπου
| Από την Ελένη Νάτση

38 Σκέψεις για τα Μεγάλα Δεδομένα

Τα προσωπικά δεδομένα δεν είναι εμπόρευμα
| Από τον Χρήστο Παπαδόπουλο

Άποψη

42 Ενημέρωση, επικοινωνία, επιτήρηση

Η αδιέξοδη πορεία προς ένα δυστοπικό μέλλον
| Από τον Μιχάλη Παναγιωτάκη

Advanced Media Institute

46 Γραμματισμός στα Μέσα και την Πληροφορία

Η αδιέξοδη πορεία προς ένα δυστοπικό μέλλον
| Από τον Μιχάλη Παναγιωτάκη

Διπλωματία

13 Η ΕΕ στον κόσμο

Οι Βρυξέλλες δεν μπορούν να έχουν κοινή εξωτερική πολιτική
| Από την Ελένη Μαυρούλη

Αφιέρωμα

18 Το στοίχημα της Κύπρου

Σε κινούμενη άμμο οι εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο
| Από τον Κώστα Βενιζέλο

20 Ο υβριδικός πόλεμος της Τουρκίας

Η Τουρκία απειλεί την ασφάλεια, την ευημερία και την κοινωνική συνοχή της ΕΕ και των κρατών μελών της
| Από τον Γιώργο Κέντα

22 Συστάσεις γεωστρατηγικής για το 2020

Η Τουρκία εκμεταλλεύεται τις ροές μεταναστών και προσφύγων προς τα νησιά του Αιγαίου
| Από τον Δημήτρη Τσαϊλά

26 Η διπλωματία ως πολλαπλασιαστής

Απαιτείται η διαμόρφωση ολοκληρωμένης μεσογειακής πολιτικής
| Από τον Δημήτρη Τσαϊλά

Διάθεση

50 Διαμόρφωση ατζέντας στα ΜΜΕ

Εισήγηση στο πλαίσιο της Θεματικής Ενότητας «Σύγχρονες θεωρίες στην εφαρμοσμένη δημοσιογραφία»
| Από την Ζηνοβία Σαπουνά

Πολιτισμός

58 Λουίτζι Πιραντέλο

Ο κάθε ένας και η αλήθεια του
| Από τη Σοφία Ιορδανίδου

60 Ποίηση

Τεχνητή νοημοσύνη εναντίον ανθρώπινης νοημοσύνης
| Από την Χριστίνα Λιναρδάκη

ΠΡΥΤΑΝΗΣ ΑΝΟΙΚΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΥΠΡΟΥ

Σωκράτης Κάτσικας

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΚΔΟΣΗΣ

Σοφία Ιορδανίδου

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Λεωνίδα Βατικιώτης

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Πίξελbooks / info@pixelbooks.gr

ΕΚΤΥΠΩΣΗ-ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη

ΣΚΙΤΣΑ

Σωτήρης Κιζήλος

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

InTimeNews.gr

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

Σοφία Ιορδανίδου
 Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης
 Λεωνίδα Βατικιώτης
 Ελένη Μαυρούλη
 Γιώργος Κέντας
 Δημήτρης Τσαϊλάς
 Πάννης Σέργιος Μανδαλίδης
 Λήδα Τσενέ
 Ελένη Νάτση
 Χρήστος Παπαδόπουλος
 Μιχάλης Παναγιωτάκης
 Σοφία Παπαδημητρίου
 Λίνα Βαλσαμίδου
 Ζηνοβία Σαπουνά
 Χριστίνα Λιναρδάκη
 Kyle Pope

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Θάλεια Παύλου

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

Χριστίνα Λιναρδάκη

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κώστας Βενιζέλος
 Βασίλης Μουρδουκούτας
 Τίτικα Δημητρούλια
 Θύμιος Ζαχαρόπουλος
 Σοφία Ιορδανίδου
 Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης

ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Dan Gillmor
 Victor Navasky
 Εμμανουήλ Παράσχος
 Χαρίδημος Τσούκας
 Ανδρούλλα Βασιλείου
 Ιερόθεος Παπαδόπουλος
 Νίκος Ξυδάκης

ΤΟΠΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Αθήνα, Σουηδίας 68,
 TK 11521

ISSN

2241-6137

EMAIL

dimosiografia@dimosiografia.com

WEBSITE

www.dimosiografia.com

Τα δημοσιεύματα στη «δ» επιστημονικά άρθρα εγκρίνονται από ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, την οποία απαρτίζουν μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας από την Κύπρο, την Ελλάδα και άλλες χώρες.

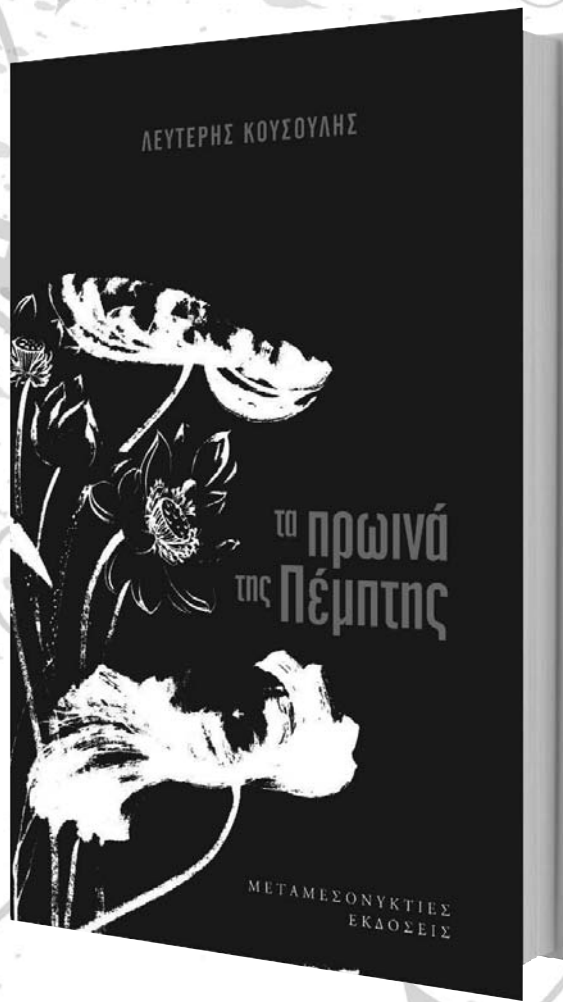
Εκδίδεται από το Advanced Media Institute και τις Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις υπό την αιγίδα και χορηγία του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου και του ΜΠΣ του «Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία».

Επισκεφθείτε τη νέα ιστοσελίδα μας

www.dimosiografia.com

Κάθε φορά που έχουμε τη διάθεση να επιταχύνουμε το χρόνο, να πολλαπλασιάσουμε τους ρυθμούς, να αγγίξουμε πιο γρήγορα ένα αποτέλεσμα, μετέχουμε στην πλάνη της ανθρώπινης παντοδυναμίας.

Τη φαντασία αυτή τρέφει όσο ποτέ η εποχή.

Φταίει η Δευτέρα γι' αυτό, που μας πείθει ότι όλα βρίσκονται στην αρχή.

Αγνοεί και αυτή ότι **είναι ισότιμο σημείο της διαδρομής** και ότι θα ζυγιστεί στα πρωινά της Πέμπτης.

ΜΕΤΑΜΕΣΟΝΥΚΤΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σουηδίας 68 | 115 21 Αθήνα | τηλ. 210 3617 992 | φαξ & τηλ. 210 3607 787 | mail: adpapagiannidis@gmail.com

ΣΕ ΠΑΡΑΚΡΟΥΣΗ Ο ΕΡΝΤΟΓΑΝ ΜΕΤΑΤΡΕΠΕΙ ΤΟΥΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΕ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΟΠΛΑ

ΤΗΣ **Σοφίας Ιορδανίδου**

*Αναπληρώτρια καθηγήτρια Δημοσιογραφίας και Επικοινωνίας στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
και πρόεδρος του Advanced Media Institute.*

ΜΕ ΕΥΘΕΙΑ ΑΠΕΙΛΗ της Τουρκίας κατά της Ελλάδας και αμφισβήτηση των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων ισοδυναμούν πλέον οι πράξεις του καθεστώτος Ερντογάν. Όλα ξεκίνησαν με τον θάνατο των 34 κατά την Τουρκία (πολύ περισσότερων κατά τη Ρωσία) εισβολέων Τούρκων στρατιωτών στο Ιντλίμπ της Συρίας την Πέμπτη 27 Φεβρουαρίου. Τότε, για πρώτη φορά η Τουρκία βρέθηκε ενώπιον των συνεπειών των επεκτατικών της σχεδίων, τόσο σε στρατιωτικό όσο και σε διπλωματικό επίπεδο. Αποδείχθηκε δηλαδή ότι η Μόσχα – ασπίδα και εγγύηση για το καθεστώς Άσαντ – δεν είναι διατεθειμένη να αποδεχθεί τον διαμελισμό της Συρίας προς χάρη του «νέου» της συμμάχου. Και για να τον αποτρέψει, θα ενεργοποιήσει ακόμη και την αδιαμφισβήτητη στρατιωτική της υπεροχή!

Η απειλή που εκτόξευσε εναντίον των Ευρωπαίων ότι θα άρει όποια εμπόδια έθετε, διευκολύνοντας την πρόσβαση των εκατομμυρίων μεταναστών στην Ελλάδα, αποτέλεσε ένδειξη δύναμης και αδυναμίας της Τουρκίας, ταυτόχρονα. Δύναμης, επειδή λόγω της γεωγραφικής της θέσης και του απρόβλεπτου χαρακτήρα των κινήσεών της δρα αυτοβούλως και δημιουργεί τετελεσμένα που αναβαθμίζουν τη θέση της, τουλάχιστον μέχρι τώρα. Αδυναμίας, επειδή η τουρκική υπερδύναμη όλο και περισσότερο μοιάζει με ποντίκι πιασμένο στη φάκα. Μια φάκα μάλιστα που έστησε η ίδια και που εκτείνεται από τη Λιβύη μέχρι τη Συρία. Όλα αυτά ωστόσο κάνουν την Τουρκία ακόμη πιο απειλητική, όπως δείχνουν και οι προθέσεις της να κατοικηθεί η Αμμόχωστος, παρά κι ενάντια σε αλληλλάλληλα ψηφίσματα του ΟΗΕ (550/1984, 789/1992).

Η άμεση απειλή ωστόσο υφίσταται στα ελληνικά σύνορα και δεν μπορεί να αποτραπεί με ρατσιστικές επιθέσεις και λιντσαρίσματα. Οι χιλιάδες απειλημένοι πρόσφυγες που στάλθηκαν από την Άγκυρα στον Έβρο και τα νησιά μετατράπηκαν σε όργανα της Τουρκίας που ήθελε με αυτόν τον τρόπο να εκβιάσει τη στήριξη της ΕΕ στα επεκτατικά της σχέδια και να πιέσει τη Ρωσία ακόμη και με την εφαρμογή νέου πακέτου κυρώσεων. Και η ΕΕ, μέχρι την ώρα που γράφονται ετούτες οι γραμμές, δεν επέδειξε στάση αρχών. Η Γερμανία άργησε να καταδικάσει την τουρκική επιθετικότητα και την πρωτοφανή σε μεθοδικότητα, διάρκεια και επιμονή αμφισβήτηση των ελληνικών συνόρων. Παρεμπιπτόντως, να υπενθυμίσουμε ότι η Τουρκία είναι ο μεγαλύτερος πελάτης της γερμανικής πολεμικής βιομηχανίας...

Ασυνεπής ωστόσο αποδεικνύεται και η Ελλάδα – το θύμα της τουρκικής επιθετικότητας. Η Αθήνα από τη μία αποδέχεται την παραβίαση των συνόρων της Συρίας και την τουρκική επιθετική πολιτική, όταν στο στόχαστρο είναι ο Άσαντ (θέση της στη σύνοδο του ΝΑΤΟ στις 28 Φεβρουαρίου που συγκλήθηκε κατ' απαίτηση της Τουρκίας βάσει του άρθρου 4 του καταστατικού του, όπου προβλέπονται διαβουλεύσεις, αν ένα κράτος μέλος του πιστεύει ότι απειλείται). Από την άλλη όμως προβάλλει την ανάγκη αποδοκιμασίας των τουρκικών ενεργειών, όταν στο στόχαστρο τίθεται η Ελλάδα και τα κυριαρχικά μας δικαιώματα και επιζητεί τη στήριξη των διεθνών οργανισμών. Μόνο που μια στάση δύο μέτρων και δύο σταθμών δεν τη λες και προσήλωτη στο διεθνές δίκαιο...

ΙΑΝΟΣ // ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΒΙΒΛΙΟΥ | ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ

ΑΝΟΙΞΗ 2020

◀ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

◀ ΔΙΟΡΘΩΣΗ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΚΕΙΜΕΝΩΝ

◀ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

◀ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ
ΣΕΜΙΝΑΡΙΑ (e-learning)

i ΕΝΑΡΞΗ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ 23 ΜΑΡΤΙΟΥ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ ΠΕΜΠΤΗ 5 ΜΑΡΤΙΟΥ 20:30 (ΙΑΝΟΣ, Σταδίου 24)

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΣΑΒΒΑΤΟ 7 ΜΑΡΤΙΟΥ 17:30 (ΙΑΝΟΣ, Αριστοτέλους 7)

210 32 17 929
Δευτ.-Παρ. 11:00 -17:00
ergastiria@ianos.gr

ianos-seminaria.gr
ianos.gr

ΟΤΑΝ ΤΟ ΜΗΝΤΙΑΚΟ ΤΟΠΙΟ ΚΑΤΑΛΑΜΒΑΝΕΙ ΤΑ ΠΑΝΤΑ

ΤΟΥ **Αντώνη Δ. Παπαγιαννίδη**

Δικηγόρος με ειδίκευση στα θέματα ΕΕ, δραπέτης από νωρίς στη δημοσιογραφία, σύμβουλος έκδοσης της «δ».

ΣΤΗΝ ΑΠΟΚΟΡΥΦΩΣΗ ΤΗΣ τείνει να φθάσει η μηντιακή διεκπεραίωση της πολιτικής στην ελληνική μας περίπτωση: διδακτορικά θα 'πρεπε ήδη να γράφονται, συνέδρια και συμπόσια να οργανώνονται από διεθνείς φορείς για την *in situ* μελέτη και συζήτηση του θέματος! Και μάλιστα με την «πολιτική» να βρίσκεται στην πλέον σοβαρή –σε πολλούς τομείς– συγκυρία δεκαετιών.

Θα αρκούσε, για να στηριχθεί αυτός ο ισχυρισμός, η σταθερή παρακολούθηση του πώς εξελίσσονται τα Ελληνοτουρκικά, με φόντο τις εξελίξεις στην Ανατολική (και, σιγά-σιγά, την Κεντρική) Μεσόγειο. Και πώς πορεύεται η συζήτηση και οι προετοιμασίες κλίματος, στο εσωτερικό/στα δικά μας, για τη μετάβαση σε εκείνο που κωδικοποιείται ως «Χάγη» – δηλαδή σε προσφυγή σε δικαιοδοτικό ή/και διαιτητικό μηχανισμό του διεθνούς συστήματος. Υπό την πρόδηλη πίεση του συστήματος αυτού: των ΗΠΑ ευθέως με τις τοποθετήσεις Τραμπ (αλλά και τις ισορροπίες των θέσεων Στέιτ Ντηπάρτμεντ) της Γερμανίας με τη σταθερή πολιτική μη-ενόχλησης της Άγκυρας (και της αποφυγής να καλείται η Ελλάδα στη Διαδικασία του Βερολίνου για το Λιβυκό ζήτημα). των διεθνών πετρελαϊκών εταιριών με την πολύ-πολύ επιφυλακτική τους στάση στο θέμα των τουρκικών κινήσεων στην Κυπριακή ΑΟΖ (που θα δούμε πώς θα «μεταφραστεί» όταν έρθει η ώρα των ερευνών στη –μη κηρυγμένη, πάντως...– Ελληνική ΑΟΖ). την ΕΕ, που δεν είναι σαφές πώς θα κινηθεί πέραν των φραστικών καταδικαστικών τοποθετήσεων για τις τουρκικές κινήσεις.

Η ανακίνηση της «Χάγης» στην ελληνική δημόσια συζήτηση, κι ακόμη περισσότερο η διευκρίνιση των ουσιαστικών προϋποθέσεων για μια τέτοια διαδικασία, την οποία η Ελλάδα δοκίμασε με αποκαρδιωτικά αποτε-

λέσματα τη δεκαετία του '70 (επί Κ. Καραμανλή), ύστερα πήγε να τη θεσμοποιήσει τη δεκαετία του '90 σε συνέχεια του Ελσίνκι (επί Κ. Σημίτη), έγινε αυτήν τη φορά με έντονη ανάμειξη του μηντιακού παράγοντα. Από τη στιγμή της αναφοράς σε «Χάγη» από τον ίδιο τον Πρωθυπουργό –είχε προηγηθεί η Ντόρα Μπακογιάννη, ευθύτερα/σαφέστερα, ακολούθησε ο αναπληρωτής σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας Θάνος Ντόκος– μέχρι τη σαφή προσγείωση από τον κυβερνητικό εκπρόσωπο («από τη Χάγη απέχουμε πολύ»), και με μεσολάβηση της επαναδιακήρυξης ότι «μόνη διαφορά που μπορεί να συζητηθεί είναι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας [και της ΑΟΖ/των θαλάσσιων ζωνών, όπως εξελίσσεται το Δίκαιο της Θαλάσσης]», όλη η διαχείριση έγινε με μηντιακή στόχευση. Ενδεχομένως και μηντιακή πρωτοβουλία, άμα το παρατηρήσει κάποιος προσεκτικά.

Ήδη, το τι είναι/μπορεί να είναι «η Χάγη» έτσι οδηγήθηκε. Το ότι «στη Χάγη» είναι απίθανο να δικαιωθούν οι ευρύτερες ελληνικές θέσεις – π.χ. να λάβει πλήρη επήρεια το σύμπλεγμα του Καστελλόριζου – έτσι ωριμάζει. Το ότι «μόνη διαφορά η υφαλοκρηπίδα» συμπαρασύρει –αναγκαστικά! γιατί πώς θα χαραχθούν αλλιώς γραμμές βάσης/baselines για την περαιτέρω οριοθέτηση;– τα 6 ή 12 μίλια στο Αιγαίο (μνήμη *casus belli*);, το ότι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο θα έρθουν στη συζήτηση γκρίζες ζώνες περίξ βραχονησίδων/ακατοίκητων νησιών, παρομοίως. Πάντως, εντελώς μηντιακή η διαχείριση της διάστασης απόψεων υπουργού Αμύνης/υπουργού Εξωτερικών γύρω από τη διέλευση/παραμονή του σκάφους σεισμικών ερευνών Ορούτς Ρέις τις ημέρες/ώρες Υμίων, κορυφαία μηντιακή η αυτόκλητη αφήγηση του «Ψυχραιμία, κύριε Πρωθυπουργέ!»,/«Ψυχραιμία, κύριε Υπουργέ!»

Τι άλλο παρά μηντιακή καθοδήγηση θα μπορούσε να επιφυλαχθεί στη νιοστή μεταρρυθμιστική παρέμβαση του Ασφαλιστικού, όπως τη διαχειρίζεται σε επιλεγμένα πρωϊνάδικα ο υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης Γιάννης Βρούτσης;

κατά τη διαχείριση. Όλα αυτά, βεβαίως, με φόντο την πρόδηλα επικοινωνιακή καθοδήγηση των Ελληνοτουρκικών από τον Πρόεδρο Ερντογάν, τον υπουργό Αμύνης Χουλουσί Ακάρ, τον εκπρόσωπο του Προέδρου Ιμπραήμ Καλίν «απέναντι» (ο ΥΠΕΕ Μεβλούτ Τσαβούσογλου έμεινε πίσω...).

Πηγαίνοντας λίγο παρακάτω από πλευράς πολιτικής σημασίας (αν και διερωτώμεθα μήπως στην κλίμακα αξιών της Ελλάδας του 2020 τα πράγματα είναι αντεστραμμένα!) συναντούμε το επεισόδιο της μείζονος ποδοσφαιρικής κρίσης, την παρά τρίχα υποβάθμιση κατηγορίας για τον ΠΑΟΚ, την πυροσβεστικής λογικής νομοθέτηση για (εναλλακτική της υποβάθμισης) αφαίρεση βαθμών για πολλαπλή ιδιοκτησία ομάδων, την καταφυγή σε Μνημόνιο –ποτέ δεν θα μας λείψουν τα Μνημόνια!– Συνεννόησης με FIFA/UEFA.

Εδώ, με την πασιδηλή μηντιακή υπόσταση που διαθέτουν οι *dramatis personae* του ποδοσφαίρου, αλλά και την αγχώδη καθημερινή παρουσία και το «ανέβασμα» του θέματος στα μήντια, δεν χρειάζεται περισσότερη συζήτηση. [Η μήπως χρειάζεται; Οι αναφορές σε «χώρα που θα κοπεί στα δύο», η προσέγγιση του θέματος σε λογική Βορρά-Νότου αληθινά βαραίνουν περισσότερο κι από την –αλήστου μνήμης, πλέον– υπόθεση του Μακεδονικού].

Οπότε, προς τι να απορήσει κάποιος που η μηντιακή

καθοδήγηση των χειρισμών στο –κορυφαίας σημασίας, βαθύτατα διχαστικής προοπτικής και δηλητηριαστικότητας– Προσφυγικό/Μεταναστευτικό έχει κυριαρχήσει; Οι αληθινά συγκλονιστικές και παγίως επανερχόμενες σκηνές Μόριας, οι φρέσκες εικόνες των *vigilantes* να ελέγχουν «υπόπτους» μετανάστες ή/και περαστικούς στη Λέσβο, η αυριανή φωτογράφιση του πλωτού φράγματος με τα φωσάκια – ποια αντοχή να έχει η ταλαιπωρημένη πολιτική μας τάξη; Ποιες πολιτικές και ποιες πρωτοβουλίες και ποιες στάσεις αρχής να επιπλεύσουν;

Και, κατεβαίνοντας ακόμη περισσότερο στην καθημερινότητα των κανονικών ανθρώπων, τι άλλο παρά μηντιακή καθοδήγηση θα μπορούσε να επιφυλαχθεί στη νιοστή μεταρρυθμιστική παρέμβαση του Ασφαλιστικού, όπως τη διαχειρίζεται σε επιλεγμένα πρωϊνάδικα ο υπουργός Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, επίτιμος συνομιλητής των Ηρακλέων του αδικημένου συναξισούχου, Γιάννης Βρούτσης; Και πώς να μην αξιολογήσει κάποιος θετικά (μηντιακά, πάντα!...) την αυτόβουλη επιλογή του υπουργού αντιμετώπισης πολιτικών πυρκαγιών Αδώνιδος Γεωργιάδη, να «τραβήξει επάνω του» την υπόθεση της λήξης ισχύος της προστασίας της πρώτης κατοικίας; Όταν αρχίσουν –αληθινά, όμως!– οι εικόνες, όχι πια από πλειστηριασμούς, αλλά από εξώσεις μετά την εκπλειστηρίαση (θυμηθείτε Ισπανία), τότε η μηντιακή διαχείριση θα κυριαρχήσει τελειωτικά.

ΔΙΝΟΥΝ ΣΤΗ ΛΑΡΚΟ ΤΗ ΧΑΡΙΣΤΙΚΗ ΒΟΛΗ

Στον αέρα πάνω από 1.200 εργαζόμενοι, 1 εκατ. δολ. ημερησίως εισαγόμενο συνάλληλαγμα και μια αθυσίδα αξίας με 15.000 φυσικά και νομικά πρόσωπα.

ΤΟΥ Λεωνίδα Βατικιώτη

Διδάσκων στο ΜΠΣ Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία του ΑΠΚΥ,
Δρ. Τμήματος Κοινωνιολογίας Πάντειου Πανεπιστημίου, αρθρογράφος στον Τύπο για θέματα Οικονομίας
και Διεθνών, ερευνητής στο Advanced Media Institute.

ΤΑ ΔΑΧΤΥΛΑ ΤΟΥ έτρεχαν γρήγορα και νευρικά επάνω στην οθόνη του κινητού του, προσπαθώντας να βρουν μια φωτογραφία από τον σχετικό φάκελο. Όταν έπεσε πάνω της, σταμάτησε, τη μεγέθυνε και μου... συστήθηκε: «Εγώ είμαι αυτός». Η πληροφορία ήταν απαραίτητη, γιατί ήθελε πολλή εμπειρία προκειμένου να καταλάβει κάποιος ότι το κατακόκκινο και πρησμένο πρόσωπο επάνω στην οθόνη του κινητού ήταν ο ιδιοκτήτης του. «Έτσι γινόμαστε μέσα στο καμίνι που δουλεύουμε, σε θερμοκρασίες που φθάνουν ακόμη και τους 1.500 βαθμούς Κελσίου», μας δηλώνει ο Γιώργος Μπ., ένας από τους εργαζάτες της ΛΑΡΚΟ που συναντήσαμε στην απεργία της 18ης Φεβρουαρίου. Το ραντεβού ήταν στη γέφυρα της Χαλκίδας, την οποία οι συγκεντρωμένοι έκλεισαν ως ένδειξη διαμαρτυρίας. Όλη την ώρα δε, τα Τιμμένα Χαλκίδας που διακρίνονται από τη γέφυρα στο στερεολλαδίτικο κομμάτι υπενθύμιζαν το πιο πρόσφατο κατόρθωμα της προηγούμενης κυβέρνησης της ΝΔ στην περιοχή: το κλείσιμο μιας βιομηχανίας που λειτουργούσε επί δεκαετίες, εξασφαλίζοντας μισθό σε εκατοντάδες εργαζάτες και το εισόδημα μιας ολόκληρης περιοχής.

Κι όπως και τότε, έτσι και σήμερα, όταν μιλάμε για μισθούς στη ΛΑΡΚΟ εννοούμε μισθούς πείνας σε έναν εργασιακό χώρο μάλιστα που μόνο πρόσφατα θρήνησε δύο νεκρούς και στα 55 χρόνια ιστορίας του έχει θρηνήσει 75 νεκρούς! Μας λέει ο Κώστας Μ., για παράδειγμα: «Είμαι 15 χρόνια εργοδηγός στα νταμάρια, δουλεύω τρεις βάρδιες κι

ο καθαρός τελικός μισθός μου είναι 1.030 ευρώ. Το 90% των εργαζομένων δεν παίρνει πάνω από 1.100 ευρώ, ενώ εκατοντάδες εργαζόμενοι που δουλεύουν σε εργολάβους αμείβονται με 600 και 700 ευρώ τον μήνα, χωρίς να ξέρουν αν και τότε θα έχουν δουλειά». Όλοι σχεδόν οι εργάτες της ΛΑΡΚΟ με τους οποίους μιλήσαμε επέμεναν να μας περιγράφουν τη δεινή οικονομική κατάσταση τους για δύο λόγους: Αρχικά, επειδή μόλις πριν από λίγες ημέρες η κυβέρνηση είχε διαδώσει, μέσω των γνωστών μηχανισμών, ότι αμείβονται με μισθούς 4.000 ευρώ! Αυτός όμως ήταν ο μισθός των golden boys που διορίζει η ίδια. Ήταν το έναυσμα για να ενεργοποιηθεί ο γνωστός κοινωνικός αυτοματισμός που καταλήγει να ζητά, κι όχι μόνο να δικαιολογεί, την απόλυσή τους. Ο δεύτερος λόγος, στενά συνδεδεμένος με τον προηγούμενο, ήταν η πρόβλεψη της τροπολογίας που ψηφίστηκε στη Βουλή για μείωση των μισθών τους κατά 25%! Τι να κόψει από τα 1.000 ευρώ, που είναι μάλιστα «παγωμένα» από το 2007, όταν υπογράφηκε η τελευταία επιχειρησιακή συλλογική σύμβαση εργασίας; Να σημειωθεί δε πως, αντίθετα με ό,τι συμβαίνει σε άλλες αντίστοιχες βιομηχανίες, η συμμετοχή της μεθοδοσίας στο συνολικό κόστος υπολείπεται του 20%...

Η τροπολογία που ψηφίστηκε από την ελληνική Βουλή στις 12 Φεβρουαρίου 2020, με τις ψήφους μόνο της ΝΔ, χαρακτηρίστηκε από όλους τους εργαζάτες της ΛΑΡΚΟ σαν «ταφόπλακα». Δίνει τελευταία διορία 12 και έξι μηνών για την πώληση της εταιρείας και, αν δεν βρεθεί αγοραστής,

Η ΛΑΡΚΟ είναι η μοναδική βιομηχανία της ΕΕ που παράγει και εξάγει τις πολύτιμες πρώτες ύλες νικέλιο και κοβάλτιο.

τότε ξαφνικός θάνατος: πτώχευση! Όλοι ωστόσο οι συνομιλητές μας θεωρούσαν σίγουρο ότι η κυβέρνηση έχει ήδη βρει τον αγοραστή, ο οποίος περίμενε χρόνια σαν μάννα εξ ουρανού την τροπολογία που επιταχύνει τις διαδικασίες ιδιωτικοποίησης της εταιρείας: Είναι η πολυεθνική, ισραηλινών συμφερόντων, Gsol που ήδη λειτουργεί δύο ορυχεία νικελίου, το ένα στην Δομινικανική Δημοκρατία στην Καραϊβική και το άλλο στην Βόρεια Μακεδονία, όπου μεταξύ των στελεχών της απασχολεί και στελέχη που είχαν εργαστεί στο παρελθόν στη ΛΑΡΚΟ. Γνωρίζει επομένως εκ των έσω την ανυπολόγιστη αξία της, στην οποία περιλαμβάνονται κοιτάσματα σιδηρονικελίου αξίας 20 δισεκ. ευρώ σε γη έκτασης άνω του ενός εκατομμυρίου στρεμμάτων, τρία μεταλλεία (Εύβοια, Βοιωτία, Καστοριά), ένα λιγνιτορυχείο στην Κοζάνη, δύο ιδιόκτητα λιμάνια και δύο οικισμούς.

Η πώληση της ΛΑΡΚΟ θα αποτελέσει οικονομικό έγκλημα διαρκείας που δεν πρόκειται να παραγραφεί ποτέ! Όχι μόνο μεταξύ των 1.200 εργαζομένων που απασχολεί σε μόνιμο και εργολαβικό προσωπικό ή των 15.000 ΑΦΜ που συμμετέχουν στην αλυσίδα αξίας της από τη Στερεά Ελλάδα μέχρι την περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας,

αλλά και για έναν ακόμη λόγο που υπερβαίνει τους προηγούμενους: Επειδή η ΛΑΡΚΟ είναι η μοναδική στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όχι μόνο στην Ελλάδα, βαριά βιομηχανία παραγωγής σιδηρονικελίου. Από τις πέντε που υπάρχουν μάλιστα στον κόσμο, καμία δεν είναι καθετοποιημένη όπως η ΛΑΡΚΟ, να έχει στην κατοχή της όχι μόνο ορυχεία εξόρυξης νικελίου, αλλά και μονάδες επεξεργασίας, όπως αυτή στην Λάρυμνα. Ως αποτέλεσμα η ΛΑΡΚΟ, με ετήσιο κύκλο εργασιών γύρω στα 300 εκατ. ευρώ, δεν αποτελεί μόνο βασικό οικονομικό αιμοδότη έξι νομών, αλλά συμμετέχει στις εθνικές εξαγωγές με ποσοστό 3%, εισάγοντας στην Ελλάδα 1 εκατ. δολ. ημερησίως. Η ΛΑΡΚΟ είναι μια πολύτιμη βιομηχανία λόγω του νικελίου που παράγει το οποίο χρησιμοποιείται από την αυτοκινητοβιομηχανία μέχρι την παραγωγή όπλων, οικιακών σκευών και ιατρικών εργαλείων.

Η ΛΑΡΚΟ είναι μια πολύτιμη βιομηχανία για έναν ακόμη, πολύ σπουδαίο λόγο: Στο κράμα σιδηρονικελίου που επεξεργάζεται η εταιρεία, πέρα από νικέλιο περιέχεται και κοβάλτιο, το οποίο όμως δεν διαχωρίζεται! Η τιμή του κοβαλτίου όμως (που είναι επίσης διαπραγματεύσιμο σε χρηματιστήρια εμπορευμάτων) είναι πολύ υψηλότερη

από την τιμή του νικελίου. Ενδεικτικά, στις 28 Φεβρουαρίου η τιμή του νικελίου ανερχόταν σε 12.187 δολ., ενώ του κοβαλτίου σε 33.500. Η ΛΑΡΚΟ στο μέταλλευμα που εξάγει και πουλάει, το οποίο τιμολογεί ως νικέλιο, περιλαμβάνει και κοβάλτιο που στην αγορά στοιχίζει σχεδόν τριπλάσια τιμή! Οι πελάτες της επομένως αγοράζουν νικέλιο, εντός του οποίου περιλαμβάνεται και κοβάλτιο, το οποίο εξασφαλίζουν σε τιμές σημαντικά υποδεέστερες της αγοράς! Το σωματείο εργαζομένων εκτιμά ότι κατ' αυτό τον τρόπο η εταιρεία χάνει 70-100 εκατ. δολ. ετησίως! Αν αυτό δεν ισοδυναμεί με παταγώδη και καταστροφική αποτυχία όλων των διορισμένων από ΝΔ, ΠΑΣΟΚ και ΣΥΡΙΖΑ διοικήσεων που πέρασαν μέχρι σήμερα από την εταιρεία, πώς αλλιώς μπορεί να χαρακτηριστεί;

Ο καταστροφικό ρόλος των διοικήσεων της ΛΑΡΚΟ, που ποτέ δεν μερίμνησαν να αξιοποιήσουν το κοβάλτιο, γίνεται ακόμη πιο εμφανής αν λάβουμε υπ' όψη μας τη σημασία του. Και πάλι με βάση το σωματείο εργαζομένων, «οι ανάγκες της ΕΕ σε κοβάλτιο εκτιμώνται ότι θα είναι 53.000 τόνοι το 2025, αλλά μόνο 2.300 παράγονται εντός της ΕΕ (Φινλανδία). Το υπόλοιπο το προμηθεύεται κυρίως από τη Ρωσία και το Κονγκό. Το κοβάλτιο έχει χαρακτηριστεί από την ΕΕ στρατηγική πρώτη ύλη, αφού είναι απολύτως αναγκαίο για την παραγωγή μπαταριών. Εάν η ΛΑΡΚΟ επενδύσει και στην υδρομεταλλουργία, θα είναι σε θέση να παράγει 2.000-3.000 τόνους κοβαλτίου τον χρόνο, καλύπτοντας συνολικά το 10% των αναγκών της ΕΕ, μαζί με την Φινλανδία. Με αυτά τα δεδομένα και προς όφελος της ΕΕ, η ΛΑΡΚΟ λόγω του κοβαλτίου μπορεί να χαρακτηριστεί στρατηγικής σημασίας βιομηχανία για την ΕΕ!» Η μοναδική κι άνευ προηγουμένου δυνατότητα να παραμείνει η ΛΑΡΚΟ στο δημόσιο (και το 1 εκατ. δολ. στα κρατικά κι όχι τα ιδιωτικά ταμεία) υπογραμμίζεται από τη διακριτική μεν, αλλά σαφή στροφή της ΕΕ σε θέματα βιομηχανικής πολιτικής. Πρόκειται για μια πολιτική που ξεκίνησε το 2018, στο πλαίσιο μιας ομάδας κρατών-μελών που ονομάστηκε «Φίλοι της Βιομηχανίας», και με σαφή τρόπο αποστασιοποιείται από την ισοπεδωτική πολιτική του ελεύθερου ανταγωνισμού και τάσσεται υπέρ των κρατικών και κλαδικών ενισχύσεων σε πολύ επιλεγμένες βιομηχανίες, ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος. Η Ελλάδα συμπεριλαμβάνεται σε αυτή την ομάδα 18 κρατών, που συμπύκνωσε τις κατευθύνσεις της νέας βιομηχανικής πολιτικής στη «Διακήρυξη της Βιέννης». Όσο εμφανές είναι ότι δεν επανέρχεται η βιομηχανική πολιτική που γνωρίσαμε μέχρι και τη δεκαετία του '70, άλλα τόσο σαφές είναι ότι η ΛΑΡΚΟ πληροί και με το παραπάνω όλα τα κριτήρια για να διεκδικηθεί ακόμη και τώρα η διάσωσή της. Ωστόσο, ούτε η κυβέρνηση ΣΥΡΙΖΑ-ΑΝΕΛ αξιοποίησε αυτήν τη δυνατότητα την περίοδο 2015-2019.

Καμιά κυβέρνηση επίσης δεν προχώρησε πλήθος επενδυτικών προτάσεων που έχουν κατατεθεί κι οι οποίες θα μπορούσαν να είχαν βελτιώσει σημαντικά τη θέση της βιομηχανίας: από τη δημιουργία μονάδας παραγωγής ανοξείδωτου χάλυβα που θα καθετοποιούσε περαιτέρω την

παραγωγή, μέχρι αξιοποίηση υποπροϊόντων όπως σκουριά και αδρανή υλικά, συμπαραγωγή ενέργειας, χρήση του φυσικού αερίου σαν καύσιμη ύλη, κ.ά.

Αντίθετα, τόσο οι προηγούμενες όσο και η σημερινή κυβέρνηση αφήνουν να κρέμεται πάνω από την ΛΑΡΚΟ η απειλή ενός εξοντωτικού προστίμου, ύψους 136 εκατ. ευρώ, που δεν είναι μόνο αυθαίρετο, είναι και γελοίο. Το πρόστιμο αφορά τη συμμετοχή του δημοσίου σε μια αύξηση μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας και την εγγύηση ενός τραπεζικού δανείου που είχε λάβει, το οποίο αποπληρώθηκε. Η ΕΕ το θεωρεί ωστόσο κρατική ενίσχυση που νοθεύει τον ανταγωνισμό και απαιτεί από την κυβέρνηση να το ανακτήσει, μαζί μάλιστα με τους τόκους. Η απόφαση αυτή είναι σκανδαλώδης για τρεις λόγους: Πρώτον, επειδή δεν επρόκειτο για ενίσχυση αλλά για εγγύηση που ποτέ δεν κατέπεσε. Δεύτερον, επειδή αν η ΛΑΡΚΟ περάσει σε ιδιώτη το πρόστιμο θα παραγραφεί, πράγμα που σημαίνει ότι οι κρατικές ενισχύσεις επιτρέπονται σε ιδιώτες αλλά απαγορεύονται σε δημόσιες εταιρείες... Ο τρίτος λόγος είναι πέραν των άλλων... πρωτότυπος. Η ΛΑΡΚΟ κατηγορείται ότι νοθεύει τον ανταγωνισμό, αξιοποιώντας δηλαδή κρατικά κεφάλαια βελτιώνει τη θέση της έναντι ανταγωνιστικών εταιρειών που παλεύουν να επιβιώσουν στηριζόμενες σε ίδιες δυνάμεις. Ανταγωνισμός όμως δεν... υπάρχει ούτε στην Ελλάδα ούτε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μιας και είναι η μοναδική μεταλλευτική εταιρεία που παράγει σιδηρονικέλιο από εγχώρια μεταλλεύματα. Βλάπτει επομένως έναν ανταγωνισμό που δεν υφίσταται!

Ενάντια στο σχέδιο ξεπουλήματος/κλεισίματος της ΛΑΡΚΟ δεν τάχθηκε μόνο το σωματείο της ΛΑΡΚΟ, που έχει μακρά παράδοση αγώνων από το 1977 ακόμη, ή τοπικοί φορείς συμπεριλαμβανομένης και της εκκλησίας. Τάχθηκε ακόμη και η ΔΑΚΕ ΛΑΡΚΟ που με ανακοίνωσή της επέκρινε σφοδρά τη ΝΟΔΕ Φθιώτιδας απ' όπου εκλέγεται και ο υπουργός Οικονομικών Χρ. Σταϊκούρας, ο οποίος φέρει την ευθύνη μαζί με τον υπουργό Ενέργειας Κ. Χατζηδάκη για την (ν)τροπολογία. Στην ανακοίνωση αναφέρεται «ανάθεμα αν έχουν διαβάσει την τροπολογία-έκτρωμα που πάει να εφαρμοστεί στη ΛΑΡΚΟ» και καταλήγει: «Η ΝΟΔΕ καλά θα κάνει να ασχολείται με το κόψιμο της πρωτοχρονιάτικης πίτας και με άλλες εκδηλώσεις φαντεζί στον νομό»...

Η οργή των εργαζομένων και των φορέων της περιοχής ενάντια στην επιχειρούμενη πώληση της ΛΑΡΚΟ σχετίζεται άμεσα με τις αιτίες που οδήγησαν την εταιρεία στη σημερινή, συγκυριακά άσχημη, οικονομική κατάσταση. Όλες έχουν να κάνουν με κακή διαχείριση εκ μέρους των διορισμένων διοικήσεων. Μεταξύ των εργαζομένων, κυκλοφορεί πλήθος ανεκδότων για τα έργα και τις ημέρες όλων των προηγούμενων διοικήτων που έρχονταν για λίγα χρόνια κι έφευγαν με το μυαλό τους στραμμένο στο να διορίσουν συγγενείς στενούς και μακρινούς, εξ αίματος και αγχιστείας, και να κάνουν ταξίδια ανά τον κόσμο, χρεώνοντας την εταιρεία... Επίσης, να χρησιμοποιήσουν την ΛΑΡΚΟ για διορισμούς, καθώς είναι το μεγαλύτερο

Η ΔΕΗ επιβάλλει στη ΛΑΡΚΟ να πληρώνει πανάκριβο ηλεκτρικό ρεύμα, δύο και τρεις φορές υψηλότερο από την τιμή που πληρώνουν βιομηχανίες του ιδιωτικού τομέα.

«εκλογομάγαζο» της περιοχής, όπως το χαρακτήρισαν οι εργαζόμενοι και δεξαμενή ψήφων για τα κυβερνητικά κόμματα.

Μένεα πνέουν οι εργαζόμενοι της ΛΑΡΚΟ, όποτε τίθεται και το ζήτημα της ρύπανσης του Ευβοϊκού. Είναι μια ακόμη κατηγορία που εξαπολύεται εναντίον της ΛΑΡΚΟ από την κυβέρνηση και δη τον υπουργό Κ. Χατζηδάκη, στην προσπάθειά του να διασύρει τη βιομηχανία για να φανεί επιβεβλημένο το ξεπούλημα. «Το 2013 επί κυβέρνησης Σαμαρά-Βενιζέλου, ο Κ. Χατζηδάκης ως υπουργός Περιβάλλοντος είχε υπογράψει την άδεια εναπόθεσης στον Ευβοϊκό από την ΛΑΡΚΟ», μας επισήμανε εργαζόμενος. Εμείς όμως του υποβάλαμε πρόταση εναπόθεσης της σκουριάς στη στεριά σε μια περιοχή που λέγεται Λιάρδα και δεν μας έδωσε ποτέ άδεια. Αν κάποιος επομένως πρέπει να λογοδοτήσει και να τιμωρηθεί για την μόλυνση του Ευβοϊκού είναι ο Χατζηδάκης, όχι η ΛΑΡΚΟ», μας τόνισε.

Το μεγαλύτερο οικονομικό βαρίδι που ακολουθεί τη ΛΑΡΚΟ ακόμη και σήμερα προέρχεται από τη νεοδημοκρατική διοίκηση της περιόδου 2006-2008 κι έχει κόστος πάνω από 500 εκατ. ευρώ. Σχετίζεται με την προπώληση της παραγωγής σε τιμές πολύ χαμηλότερες από τις τιμές

της αγοράς. Οι ζημιές απογειώθηκαν όταν η διοίκηση αποφάσισε να «σπάσει» το συμβόλαιο, καταβάλλοντας τις σχετικές ρήτρες κι οι τιμές καταποντίστηκαν. Πέτυχε δηλαδή να καταγράψει ζημιές και στην άνοδο και στην πτώση των διεθνών τιμών. Μεγάλο κατόρθωμα...

Η ΛΑΡΚΟ δεν θα ήταν στην άσχημη θέση που βρίσκεται σήμερα, αν δεν την επιβάρυνε δραματικά ο έτερος μεγαλομέτοχός της, η ΔΕΗ, που κατέχει το 11,45% του μετοχικού κεφαλαίου (ενώ το ελληνικό δημόσιο κατέχει το 55,19% και η Εθνική Τράπεζα το 33,36%). Η ΔΕΗ ωστόσο, ενώ σε όλες τις ενεργοβόρες βιομηχανίες χρεώνει τη MWh από 28 ως 32 ευρώ, μεταξύ αυτών και στην Αλουμίνιο της Ελλάδας, στη ΛΑΡΚΟ που είναι θυγατρική της χρεώνει το εξωφρενικό ποσό των 73 ευρώ! Κι αυτό παρ' ότι η ΛΑΡΚΟ είναι η δεύτερη πιο ενεργοβόρα βιομηχανία της χώρας!

Σε κάθε περίπτωση, το οικονομικό αποτύπωμα της ΛΑΡΚΟ δεν μπορεί να αποτυπωθεί βραχυχρόνια λόγω της φύσης του προϊόντος που πωλεί. Η τιμή του νικελίου στην αγορά καθορίζεται στο χρηματιστήριο, με τις διακυμάνσεις να είναι απρόβλεπτες και σοβαρές, επηρεάζοντας άμεσα τα κέρδη ή τις ζημιές. Γι' αυτόν τον λόγο, μόνο μακροχρόνια μπορεί να αποτιμηθεί η συμβολή της ΛΑΡΚΟ στην ελληνική οικονομία και τις τοπικές κοινωνίες

FOREIGN AFFAIRS

THE HELLENIC EDITION

Για βαθειά και επίκαιρη ενημέρωση
στα κρίσιμα ζητήματα του κόσμου

Το ForeignAffairs.gr επεκτείνει και συμπληρώνει τις αναλύσεις που δημοσιεύονται στην έντυπη έκδοση του Foreign Affairs, πάντοτε με πρωτότυπο υλικό από Έλληνες και ξένους ειδικούς.

www.foreignaffairs.gr

ΕΕ ΚΑΙ ΚΟΙΝΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΕΝΝΟΙΕΣ ΑΣΥΜΒΑΤΕΣ

Οι Βρυξέλλες, φύσει και θέσει, δεν μπορούν να έχουν ενιαία εξωτερική πολιτική.

ΤΗΣ **Ελένης Μαυρούλη**

Διδάκτωρ Ποινικού Δικαίου, Πάντειο Πανεπιστήμιο, συντακτική ομάδα ΤοPeriodiko.GR.

ΟΤΑΝ, με την εφαρμογή της Συνθήκης της Λισσαβόνας, στις αρχές του 2009, η ΕΕ απέκτησε νομική προσωπικότητα, ενώ παράλληλα τέθηκε σε εφαρμογή και θεσμική δομή για τη διαμόρφωση και έκφραση της εξωτερικής της πολιτικής, πολλοί είχαν σπεύσει να πανηγυρίσουν ότι «επιτέλους» δίνεται τέλος στα «θεσμικά κενά» που εμπόδιζαν την Ένωση να αναδείξει μια ισχυρή ενιαία παρουσία στις διεθνείς εξελίξεις.¹ Η εικόνα της διαιρεμένης ΕΕ, κατά τη διάρκεια της αμερικανικής εισβολής στο Ιράκ το 2003, όταν Γαλλία (και ως μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ) και Γερμανία διαφώνησαν έντονα με την προοπτική ανάληψης στρατιωτικής δράσης και ήρθαν αντιμέτωπες με τις ΗΠΑ, αλλά και τη Μ. Βρετανία (επίσης μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας και μέλος της «Συμμαχίας των προθύμων» που συμμετείχαν στις πολεμικές επιχειρήσεις, όπως και οι Ισπανία-Πορτογαλία), ήταν ακόμη νωπή.²

Κι όμως, η διαμόρφωση κοινής εξωτερικής πολιτικής όσον αφορά τα κράτη-μέλη της ΕΕ είχε ήδη διατυπωθεί ως δεδομένο από την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ το 1993. Και όντως ο θεσμικός μηχανισμός διαμόρφωσης κοινής γραμμής λειτούργησε πολύ καλύτερα υπό τις προβλέψεις της Συνθήκης της Λισσαβόνας. Ωστόσο, περίπου 10 χρόνια μετά, είναι ξεκάθαρο ότι η ΕΕ δεν έχει αναδειχθεί σε καθοριστικό «παίκτη» στη διεθνή σκηνή, παρά το ότι η τελευταία αυτή δεκαετία σηματοδεύθηκε από καταγιστικές και σημαντικές εξελίξεις, πολλές εξ αυτών σε γεωγραφική απόσταση «αναπνοής» από το ευρωπαϊκό έδαφος, όπως είναι οι εξελίξεις στη Συρία, στη Λιβύη, στο Ιράν, στην Τουρκία, στην Ουκρανία κ.λπ.

Το ερώτημα, συνεπώς, που τίθεται είναι: μπορεί η ΕΕ

να έχει ισχυρή ενιαία εξωτερική πολιτική;

Κατά μία σχολή σκέψης, η οποία εκφράζεται από αναλυτές του think tank Carnegie Europe, ένας από τους λόγους έλλειψης ισχυρής διπλωματικής παρουσίας της ΕΕ στις διεθνείς εξελίξεις σχετίζεται με την επιλογή της να δώσει έμφαση στην άσκηση «ήπιας ισχύος» (soft power), στην αναζήτηση λύσεων στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου και διαμέσου διαπραγματεύσεων, σε μια περίοδο που οι αντιθέσεις και οι ανταγωνισμοί σε παγκόσμιο επίπεδο λαμβάνουν διαστάσεις εκρηκτικές, βίαιες, που φθάνουν σε πολλές περιπτώσεις στο επίπεδο των ανοικτών πολεμικών συρράξεων. Αν και η εξήγηση αυτή δεν μπορεί να απορριφθεί εντελώς, οι ίδιοι αναλυτές επισημαίνουν ότι βασική αιτία που η διπλωματία της ΕΕ επιμένει στη λογική της «ήπιας ισχύος» είναι γιατί μόνο διαμέσου αυτής μπορεί να συγκεράσει κατά κάποιο τρόπο τις διαφορές και τα ανταγωνιστικά συμφέροντα μεταξύ των ίδιων των μελών της Ένωσης.³

Το παράδειγμα της Λιβύης

Ένα από τα πλέον πρόσφατα παραδείγματα είναι η αντιφατική στάση των διαφορετικών κρατών-μελών της ΕΕ απέναντι στην κλιμάκωση των εχθροπραξιών στην Λιβύη. Μέσα στις μακροσκελείς και εξαιρετικά προσεκτικά διατυπωμένες ανακοινώσεις, δεν μπορεί να αποκρυφθεί το γεγονός ότι τα συμφέροντα των κρατών-μελών δεν «συμπίπτουν», οπότε η όλη προσπάθεια εξαντλείται στο να βρεθεί μια όσο το δυνατόν κοινά αποδεκτή «μέση λύση», η οποία δεν μπορεί παρά να είναι θνησιγενής. Στην προκειμένη περίπτωση, η ιταλική κυβέρνηση στηρίζει ανοιχτά την, αναγνωρισμένη από τον ΟΗΕ, κυβέρνηση της Τρίπολης υπό τον Φαγιάζ αλ Σάρατζ (όπως και η Τουρκία). Η Γαλλία, από την άλλη,

στηρίζει τον έτερο διεκδικητή της εξουσίας στρατάρχη Καλίφα Χαφτάρ (όπως και η Ρωσία).⁴

Διαφορετική στάση είχαν τηρήσει τα κράτη-μέλη της ΕΕ και κατά την επιχείρηση ανατροπής του καθεστώτος Καντάφι το 2011. Οι τότε ηγεσίες της Γαλλίας και της Μ. Βρετανίας πίεσαν και προχώρησαν στην εξαπόλυση στρατιωτικού πλήγματος, έχοντας στο πλευρό τους τις ΗΠΑ, την ώρα που η τότε ιταλική ηγεσία, όπως και η γερμανική, εξέφραζαν σθεναρές αντιρρήσεις ως προς τη χρησιμότητα του πλήγματος αυτού.

Οι εν λόγω διαφωνίες, και τότε και τώρα, ουδόλως απορρέουν από κάποια αγωνία για την τύχη του λιβυκού λαού, ή για το γεγονός ότι από το 2011 μέχρι σήμερα η Λιβύη έχει βυθιστεί στο απόλυτο χάος, όπου

Κατά μία άποψη, βασική αιτία που η διπλωματία της ΕΕ επιμένει στη λογική της «ήπιας ισχύος» είναι γιατί μόνο διαμέσου αυτής μπορεί να συγκεράσει τις διαφορές μεταξύ των ίδιων των μελών της Ένωσης

πολέμαρχοι, ένοπλες ομάδες διαφορετικών πολιτικών και θρησκευτικών κινήτρων ή ακόμη και οικονομικών, μάχονται μεταξύ τους έχοντας μετατρέψει τη χώρα στο μεγαλύτερο σύγχρονο σκλαβοπάζαρο, μια ντροπή για την ανθρωπότητα που περπατά ήδη στη δεύτερη δεκαετία του 21ου αιώνα. Οι διαφωνίες σχετίζονται με τις επενδύσεις και τη δραστηριότητα μεγάλων εταιριών στη χώρα, με τους ανταγωνισμούς τους και με την προσπάθειά τους να ελέγξουν ολοένα μεγαλύτερο μέρος των πλουτοπαραγωγικών πηγών της διαλυμένης χώρας.

Για να γίνει πιο κατανοητό, μπορούν απλώς να αναφερθούν ορισμένα στοιχεία: η **Λιβύη** κατατάσσεται στην 9η θέση παγκοσμίως με αποδεδειγμένα **πετρελαϊκά αποθέματα** 43,6 δισεκ. βαρελιών, η συντριπτική πλειοψηφία των οποίων, προ της ανατροπής Καντάφι, εξαγόταν προς την ΕΕ. Επίσης, διαθέτει αποθέματα

1.500 δισεκ. κυβικών μέτρων **φυσικού αερίου** και θα πρέπει να συνυπολογιστούν και **τα αποδεδειγμένα αποθέματα φρέσκου νερού**, σε πηγάδια δεκάδων χιλιάδων χρόνων κάτω από την έρημο στον νότο της Λιβύης, ο έλεγχος των οποίων είναι σαφές ότι μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην άσκηση πολιτικής και πιέσεων και στη διασφάλιση κερδών σε μια ευρεία περιοχή στη Β. Αφρική, που ταλανίζεται από ολοένα και μεγαλύτερη λειψυδρία.

Τόσο η βρετανική BP όσο και η γαλλική Total είχαν (η πρώτη το 2007 και η δεύτερη το 2009 ως ανανέωση) εξασφαλίσει μακρόχρονα συμβόλαια εκμετάλλευσης του ενεργειακού πλούτου της Λιβύης. Ανάλογα συμβόλαια είχαν επίσης η ιταλική ENI, η ισπανική Repsol, οι αμερικανικές Exxon Mobil, Chevron, Occidental Petroleum, Hess, Conoco Phillips, η γερμανική RW DIA E. Επιπλέον, το καθεστώς Καντάφι είχε συνάψει συμφωνίες δισεκατομμυρίων με κινεζικές κατασκευαστικές εταιρίες και με ρωσικές στρατιωτικές. Συνολικά, 75 κινεζικές εταιρίες ήταν παρούσες στη Λιβύη μέχρι και τον Μάρτιο του 2011, (π.χ. η κινεζική China National Petroleum Corp. απορροφούσε, πριν από την επέμβαση, το 11% του λιβυκού πετρελαίου). Η παρουσία ρωσικών κεφαλαίων ήταν επίσης έντονη και δεν περιοριζόταν στην Gazprom. Στη Λιβύη δραστηριοποιούνταν και οι εταιρείες Tatneft και Lukoil, μερικές από τις μεγαλύτερες κατασκευαστικές ρωσικές επιχειρήσεις, όπως οι Tekhnopromexport και Monolitspetsstrooi, αλλά και η ρωσική κρατική εταιρεία σιδηροδρόμων, με συμβόλαια της τάξης των 2,2 δισεκ. ευρώ. Η επέμβαση στη Λιβύη οδήγησε σε κατάρρευση τη ρωσο-λιβυκή συμφωνία για αγορά εξοπλισμού από την Τρίπολη αξίας 2,15 δισεκ. δολαρίων.⁵

Παρά το χάος που προκάλεσε η στρατιωτική επέμβαση του 2011 και η ανατροπή του Καντάφι, οι περισσότερες από αυτές τις εταιρείες αποκατέστησαν τη δραστηριότητά τους στη ρηγμαμένη χώρα, κυρίως από το 2017 και μετά. Κάθε μία εξ αυτών δραστηριοποιείται σε ένα ή περισσότερα τμήματα της ενεργειακής παραγωγικής αλυσίδας (εξόρυξη, μεταφορά, αγορά, έρευνα κ.λπ.), συνεργάζεται είτε με ό,τι έχει απομείνει από την πάλαι ποτέ πανίσχυρη κρατική εταιρεία πετρελαίου NOC, είτε με τις παραφύλαδες που ξεπήδησαν από αυτήν, καθεμία των οποίων ελέγχεται ή έχει σχέσεις με μία ή περισσότερες από τις αντιμαχόμενες πλευρές, που βρίσκονται σε μία ή περισσότερες διαφορετικές γεωγραφικές ζώνες της διαιρεμένης χώρας. Συνοπτικά, σήμερα παρούσες με κάποιον από τους προαναφερόμενους τρόπους στη Λιβύη είναι η αυστριακών συμφερόντων OMV, η ιταλική ENI, η γερμανική Wintershall, η νορβηγική

Equinor (πρώην Statoil), η γαλλική Total, η βρετανική BP, η βρετανο-ολλανδική Shell, η ρωσική Rosneft, η αμερικανική (μοναδική κρατική ένωση ενεργειακών εταιρειών) API, η, λιβανικών συμφερόντων με έδρα τη Σιγκαπούρη, BB Energy, οι ισπανικές Cepsa και Repsol, η κινεζική Uniprec και η Socar από το Αζερμπαϊτζάν.⁶

Είναι προφανές πως ό,τι συμφέρει την ιταλική ENI πιθανώς δεν συμφέρει τη γαλλική TOTAL, και ούτω καθεξής, ασχέτως αν όλες οι εταιρείες τελικά ευνοήθηκαν από τον κατακερματισμό και το χάος, αφού διαπραγματεύονται με μια σειρά αντιμαχόμενες πλευρές και αξιοποιούν, προς όφελός τους, τις μεταξύ τους αντιπαραθέσεις. Στα ανταγωνιστικά αυτά οικονομικά συμφέροντα που η πολιτική ηγεσία κάθε χώρας-μέλους της ΕΕ επιδιώκει να ικανοποιήσει, θα πρέπει να προστεθούν και άλλες παράμετροι, π.χ. η δυνατότητα ελέγχου – παρέμβασης σε άλλα αφρικανικά κράτη όπως και τα προσφυγικά – μεταναστευτικά κύματα προς την Ευρώπη, τα οποία επιδεινώνονται όσο συνεχίζεται η πολεμική αντιπαράθεση επί λιβυκού εδάφους μεταξύ ομάδων και φατριών που υποδαυλίζεται και από τα οφέλη που κάθε πλευρά έχει από τις συμφωνίες που «κλείνει» με τους επιχειρηματικούς κολοσσούς. Και, απέναντι σε αυτό το θέμα, η στάση των ηγεσιών των διαφορετικών κρατών-μελών της ΕΕ δεν είναι ενιαία, με την Ιταλία του Σαλβίνι να υιοθετεί ιδιαίτερα σκληρή στάση, επικαλούμενη την έλλειψη αλληλεγγύης από την ΕΕ, που αποδείχθηκε, όπως και στην περίπτωση της διαχείρισης του προσφυγικού κύματος προς την Ελλάδα, ανίκανη να μπορέσει να πιέσει όλα τα μέλη της (π.χ. Αυστρία, Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία) να εφαρμόσουν ειλημμένες αποφάσεις μετεγκατάστασης προσφύγων κ.λπ.⁷

Μια μακρά λίστα «αποτυχιών»

Το ζήτημα της Λιβύης είναι απλώς το πλέον πρόσφατο παράδειγμα. Αντίστοιχη «ασυνεννοησία» και πολυφωνία που «γεννάται» από τις ίδιες αιτίες (ανταγωνιστικά γεωστρατηγικά και επιχειρηματικά συμφέροντα), η οποία τελικά οδήγησε σε έλλειψη ισχυρής κοινής στάσης και δράσης της ΕΕ και στο ζήτημα της Συρίας, όπου τα κράτη-μέλη της με εξαίρεση τις, κενές περιεχομένου, εκκλήσεις για «αποκλιμάκωση» δεν μπόρεσαν να συμφωνήσουν ούτε στο αν επιδιώκουν εκδίωξη του Άσαντ από την ηγεσία (π.χ. η θέση της Γαλλίας), ούτε στο αν έπρεπε να αναμειχθούν άμεσα στις συγκρούσεις επί του εδάφους (π.χ. επίσης η Γαλλία είχε ανάμειξη ιδιαίτερα τα πρώτα χρόνια), ούτε στο πώς να αντιδράσουν στην εμπλοκή της Ρωσίας (αφού κάθε ευρωπαϊκή ηγεσία διατηρεί διαφορετικού επιπέδου σχέσεις με τη Μόσχα) ή του Ιράν.⁸

Άλλα, αντίστοιχου περιεχομένου παραδείγματα είναι η στάση απέναντι στην Τουρκία,⁹ π.χ. ως προς την προοπτική των ενταξιακών της διαπραγματεύσεων (με τις Γερμανία, Αυστρία, Βέλγιο να τάσσονται ενάντια στην ένταξη, τις Γαλλία, Λουξεμβούργο, Δανία και, μέχρι πρότινος, Μ. Βρετανία να τηρούν επαμφοτερίζουσα στάση) και όλα τα υπόλοιπα κράτη-μέλη να τάσσονται επισήμως υπέρ, θέτοντας το καθένα κάποια διαφορετική προϋπόθεση.

Εξίσου αντιφατική και διαρκώς εναλλασσόμενη είναι η στάση απέναντι στο Ιράν (με δεδομένο ότι Μ. Βρετανία, Γαλλία και Γερμανία είναι επίσημοι εταίροι στη συμφωνία για τον έλεγχο του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος από την οποία αποχώρησαν πρώτα οι ΗΠΑ με τον Ντόναλντ Τραμπ και στη συνέχεια το Ιράν ανέφερε ότι θα το πράξει επίσης, μετά τη δολοφονία του επικεφαλής του παραστρατιωτικού σώματος των «Φρουρών της Επανάστασης» Σολείμανί στο Ιράκ τις πρώτες μέρες του 2020.) Στο συγκεκριμένο θέμα, αν και η ΕΕ πιέζεται από τις αμερικανικές κυρώσεις, οι οποίες πλήττουν σκληρά κάθε επιχείρηση που θα έχει συνεργασία με το Ιράν, προσπάθησε να υπερσκελίσει τον σκόπελο δημιουργώντας έναν ειδικό «προστατευτικό» εμπορικό μηχανισμό με το Ιράν,¹⁰ τον οποίο, μέχρι στιγμής, ακριβώς λόγω και εσωτερικών διαφωνιών, δεν έχει θέσει σε πλήρη λειτουργία.

Σε μεγάλο ποσοστό ως προς την «ενιαία εξωτερική πολιτική» της ΕΕ εξελίσσεται και ο χειρισμός της αυξανόμενης κινεζικής οικονομικής, επενδυτικής και επιχειρηματικής παρουσίας στα «χωράφια» της. Ίσως το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα απουσίας κοινής ενιαίας πολιτικής να είναι η Συμφωνία Συνεργασίας της Κίνας με χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (China-Ceec) η οποία αποτελεί πρωτοβουλία του κινε-

ζικού υπουργείου Εξωτερικών και συμπεριλαμβάνει τις Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία, Τσεχία, Εσθονία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Βόρεια Μακεδονία, Μαυροβούνιο, Πολωνία, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβακία και Σλοβενία. Τη Συμφωνία έχουν επανειλημμένως επικρίνει αξιωματούχοι της ΕΕ,¹¹ ενώ έχουν ασκηθεί και πιέσεις προς τα συμμετέχοντα κράτη-μέλη της ΕΕ διαμέσου ανακοινώσεων και αποφάσεων από τις Βρυξέλλες που τονίζουν με νόημα ότι «κάθε διμερής σχέση με την Κίνα θα πρέπει να ευθυγραμμίζεται με τους κανόνες, το δίκαιο και τις πολιτικές της ΕΕ, έτσι ώστε το αποτέλεσμα να είναι επωφελές για το σύνολο της ΕΕ».¹² Ωστόσο, αρκετά κράτη-μέλη, όπως π.χ. η Ουγγαρία, αλλά και η Ελλάδα, δεν ψήφισαν υπέρ ενός κειμένου επικριτικού για τον

Σε μεγάλο πονοκέφαλο ως προς την «ενιαία εξωτερική πολιτική» της ΕΕ εξελίσσεται ο χειρισμός της αυξανόμενης κινεζικής οικονομικής, επενδυτικής και επιχειρηματικής παρουσίας στα «χωράφια» της

σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κίνα, που πρότεινε η Κομισιόν.

Μεγάλο «αγκάθι» είναι ήδη, τέλος, οι σχέσεις της ΕΕ με τη Ρωσία είτε πρόκειται για τις εξελίξεις στην Ουκρανία, είτε για την προσάρτηση της Κριμαίας, είτε για την ανάμειξή της στη Συρία, είτε για την ανάπτυξη αμερικανικών πυραύλων σε χώρες-μέλη της ΕΕ (Ρουμανία, Πολωνία) με πρόσχημα τον κίνδυνο από Β. Κορέα και Ιράν και σε απόσταση αναπνοής από τη Μόσχα. Χαρακτηριστικότερη ίσως είναι η στάση της Γερμανίας, η οποία έχει και τις στενότερες ενεργειακές και εμπορικές σχέσεις με τη Ρωσία,¹³ που έχει διαφοροποιηθεί και έχει πιέσει στην κατεύθυνση των ηλιότερων αντίμετρων ή ακόμη και στην άρση ορισμένων εξ αυτών, ενώ δεν κρύβει την επιθυμία της για έναν αγωγό που θα μεταφέρει άμεσα ρωσικό φυσικό αέριο στο γερμανικό έδαφος, προοπτική που

εξοργίζει τις ΗΠΑ αλλά και τη Γαλλία και εναντίον της οποίας έχουν τοποθετηθεί ήδη η Κομισιόν και το Ευρωκοινοβούλιο.¹⁴

Η «αλληλεγγύη»

Όλα αυτά εξελίσσονται με φόντο την κρίση χρέους και την προσφυγική κρίση, που κλόνισαν συθέμελα τα τελευταία χρόνια την ΕΕ. Ενώ λοιπόν αναλυτές εκτιμούν ότι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος να αντιμετωπιστεί η δυσκολία εκπόνησης και τήρησης αποτελεσματικής ενιαίας εξωτερικής πολιτικής είναι η εμπέδωση της έκφρασης αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών-μελών¹⁵ ήρθαν οι δύο αυτές κρίσεις να εδραιώσουν την καχυποψία και να δώσουν σοβαρό πλήγμα σε ό,τι περιεχόμενο και αν είχε το λεγόμενο «ευρωπαϊκό όραμα». Μια σειρά από λαούς είδαν εαυτόν να γονατίζει υπό το βάρος μέτρων που επιβλήθηκαν από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς με σκληρούς όρους,¹⁶ προκειμένου να λάβουν «βοήθεια», μέτρων που ουδόλως τελικά αντιμετώπισαν ουσιαστικά το πρόβλημα χρέους και όλα αυτά με το «αζημίωτο» για τα «αλληλέγγυα» ισχυρά κράτη-μέλη.¹⁷

Αντίστοιχη έλλειψη «αλληλεγγύης» παρατηρείται και στο ζήτημα της προσφυγικής κρίσης, όπου μια σειρά από χώρες-μέλη αρνούνται να υλοποιήσουν ειλημμένες αποφάσεις για μετεγκαταστάσεις προσφύγων.¹⁸

Πραγματικότητα πέραν του «φαντασιακού»

Τελευταίως, ολοένα περισσότερο τίθεται προς συζήτηση το ενδεχόμενο να επανεξεταστεί η προϋπόθεση της ύπαρξης ομοφωνίας για να ληφθούν αποφάσεις για κείρια ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και να επιλεγεί η λύση της «ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία» (qualified majority voting),¹⁹ όπως ισχύει ήδη για μια σειρά από ζητήματα, τα οποία για τις ευρωπαϊκές ηγεσίες θεωρούνται «μικρότερης σημασίας από την εξωτερική πολιτική», όπως είναι οι εργασιακές συνθήκες κ.λπ.²⁰

Αν υιοθετηθεί μια τέτοια θεσμική μεταρρύθμιση, το πιθανότερο είναι, αντί να λειτουργήσει ως «συνεκτικός ιστός» για την εκπόνηση εξωτερικής πολιτικής, να κάνει ακριβώς το αντίθετο: να πυροδοτήσει περαιτέρω τις ήδη υπάρχουσες φυγόκεντρες δυνάμεις. Η πρόωθηση των ξεχωριστών γεωστρατηγικών και επιχειρηματικών συμφερόντων που εμπόδισαν την ύπαρξη κοινής πολιτικής μέχρι σήμερα, σαφώς δεν πρόκειται να περιοριστεί με «θεσμικό τρόπο». Αντίθετα, θα ενισχυθεί και θα «απελευθερωθεί» από τα δεσμά της ομοφωνίας, η «φωνή» των ισχυροτέρων (οικονομικά και γεωπολιτικά κρατών-μελών), όπως άλλωστε συμβαίνει μέχρι σήμερα σε μια σειρά από άλλα οικονομικά και πολιτικά θέματα.²¹

Πατί πολύ απλά, η ΕΕ (και παλιότερα η ΕΟΚ) δεν υπήρξε ποτέ μια «ένωση της συνεργασίας και της

αλληλεγγύης» των λαών της Ευρώπης, όπως «το φαντασιακό της προπαγάνδας υπέρ της» προτάσει και προωθεί. Ασχέτως ευχολογίων και εκατοντάδων χιλιάδων σελίδων ανάλυσης, οι τέσσερις βασικές ελευθερίες επί των οποίων έχει θεμελιωθεί η ΕΕ (και οι οποίες είναι αυτές που συστηματικά διατυπώνονται και ξεκαθαρίζονται στις Ευρωπαϊκές Συνθήκες) είναι η ελευθερία κίνησης κεφαλαίων, εμπορευμάτων, υπηρεσιών και ανθρώπων. Εξ αυτών οι τρεις συνδέονται αποκλειστικά με το οικονομικό πεδίο, και τον υφιστάμενο τρόπο παραγωγής (στην προκειμένη περίπτωση, τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής) ενώ η τέταρτη συνδέεται επίσης, εμμέσως, αφού αντιμετωπίζει τον άνθρωπο σε μεγάλο, αν όχι αποκλειστικό, βαθμό ως εργατικό δυναμικό. Σε αυτό το πλαίσιο και με δεδομένη τη διεκδίκηση μεγαλύτερης επιρροής (πολιτικής και οικονομικής) που το κάθε κράτος-μέλος της ΕΕ διεκδικεί για λογαριασμό της δικής του αστικής τάξης και των επιχειρήσεων που την εκπροσωπούν (καθώς στόχος πάνω από όλα παραμένει η εξασφάλιση κέρδους), αναρωτιέται κάποιος πώς είναι δυνατό να υπάρξει κοινή ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική, αφού κάλλιστα μπορεί ο στόχος για κέρδος του ενός να συνιστά απώλεια για τον άλλον. Φυσικά, σε επίπεδο «φαντασιακού», η συζήτηση μπορεί να συνεχίζεται επ' αόριστον και οι «θεσμικές λύσεις» να διαδέχονται η μία την άλλη, απομακρυνόμενες ολοένα περισσότερο από την πραγματικότητα.

Πηγές

- 1 <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/158/foreign-policy-aims-instruments-and-achievements>
- 2 <https://www.politics.co.uk/reference/common-foreign-and-security-policy>
- 3 <https://carnegieeurope.eu/2017/12/05/is-there-hope-for-eu-foreign-policy-pub-74909>
- 4 <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2020-01-06/the-european-union-s-foreign-policy-is-a-failure>
- 5 <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=6505886>
- 6 <https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2019/02/Oil-and-Gas-in-a-New-Libyan-Era-Conflict-and-Continuity-MEP-22.pdf>
- 7 <https://www.dw.com/en/opinion-eu-chooses-self-interest-over-compassion-for-refugees/a-49639148>
- 8 <https://carnegieeurope.eu/2017/12/05/is-there-hope-for-eu-foreign-policy-pub-74909>
- 9 <https://www.dw.com/en/turkey-eu-relations-which-countries-are-for-or-against-turkish-accession/a-40381533>
- 10 <https://www.euronews.com/2019/01/31/eu-nations-launch-mechanism-to-trade-with-iran-uronews-answers>
- 11 <https://apnews.com/d121bfc580f04e73b886cc8c5a155f7e>
- 12 <https://www.csis.org/analysis/will-chinas-161-format-divide-europe>
- 13 <https://www.forbes.com/sites/davekeating/2018/07/19/how-dependent-is-germany-on-russian-gas/>
- 14 <https://foreignpolicy.com/2019/02/07/france-and-germany-face-off-over-russian-pipeline-nord-stream-putin-macron-merkel/>
- 15 <https://carnegieeurope.eu/2017/12/05/is-there-hope-for-eu-foreign-policy-pub-74909>
- 16 <https://jubileedebt.org.uk/countries-in-crisis/greek-debt-crisis-case-banks-people>
- 17 <https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/germany-earned-2-9-billion-euros-from-greeces-debt-crisis/>
- 18 https://www.ecfr.eu/publications/summary/all_at_sea_europes_crisis_of_solidarity_on_migration
- 19 <https://www.iiss.org/publications/adelphi/2019/europes-strategic-future-from-crisis-to-coherence/ap468-05-chapter-3cs6>
- 20 <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/qualified-majority-voting>
- 21 <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2020-01-06/the-european-union-s-foreign-policy-is-a-failure>

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΣΤΟΙΧΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ, ΟΙ ΓΕΩΤΡΗΣΕΙΣ

Σε κινούμενη άμμο οι εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο.

ΤΟΥ **Κώστα Βενιζέλου**

Δημοσιογράφος, Δρ. Επικοινωνίας, συγγραφέας βιβλίων ιστορικής και πολιτικής έρευνας.

ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΚΑΚΙΕΡΑ, που αναμένονται εντός του 2020, θα καθορίσουν σε μεγάλο βαθμό το πεδίο μέσα στο οποίο θα διαδραματιστούν οι εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή.

Είναι προφανές πως οι εξελίξεις στην ανατολική Μεσόγειο είναι ραγδαίες, κάποτε απρόβλεπτες και άλλοτε προβλέψιμες, δεδομένο όμως θεωρείται πως το 2020 θα είναι δύσκολο:

- Με κινδύνους αλλά και προκλήσεις.
- Με συνεργασίες κρατών ή εταιριών, αλλά και εντάσεις.

Ποια θα είναι η κατεύθυνση που θα πάρουν οι εξελίξεις αυτές δεν μπορεί να προδιαγραφεί. Κι αυτό γιατί υπάρχουν πολλοί παράγοντες, οι οποίοι θα καθορίσουν τα επόμενα βήματα και την κατάληξη, εάν και εφόσον υπάρξει.

Τα πολλά και διαφορετικά συμφέροντα, μικρά ή μεγάλα, προμηνύουν μια χρονιά, η οποία θα βαδίζει σε τεντωμένο σκοινί.

Είναι σαφές πως οι εξελίξεις αυτές δεν καθορίζονται μόνο από κυβερνήσεις, αλλά και από τις εταιρίες που προωθούν και εφαρμόζουν το ενεργειακό τους πρόγραμμα, εξυπηρετώντας τα συμφέροντά τους.

Χωρίς καμία αμφιβολία, καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν και οι γεωπολιτικές εξελίξεις στην περιοχή μας. Άλλωστε, το ενεργειακό δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με τη στενή έννοια των οικονομικών συμφερόντων. Συνδέεται με τις πολιτικές και γεωστρατηγικές εξελίξεις, καθώς και με την ανατακατανομή ισχύος, η οποία βρίσκεται σε εξέλιξη στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου.

Είναι προφανές πως από τον βαθμό εφαρμογής των σχεδιασμών, τα αποτελέσματα και τις όποιες αντιδράσεις θα υπάρξουν, θα διαμορφωθούν δεδομένα την επόμενη περίοδο, σε μια δύσκολη όπως προβλέπεται χρονιά.

Πώς διαμορφώνεται, λοιπόν, το σκηνικό;

Εντός του 2020 αναμένονται να διενεργηθούν μέχρι και οκτώ γεωτρήσεις στην κυπριακή ΑΟΖ (η NOBLE ανα-

μένεται να προχωρήσει κατά πάσα πιθανότητα το 2021). Πρώτη γεώτρηση θα γίνει από TOTAL-ENI, αλλά όπως προκύπτει από τα όσα έχουν μεταδοθεί, θα υπάρξει καθυστέρηση, καθώς το γεωτρήσιμο βρίσκεται ακόμη στη θαλάσσια περιοχή της Αιγύπτου, ενώ προτού φθάσει στην κυπριακή ΑΟΖ θα περάσει από τον Λίβανο. Αυτό δεν ανατρέπει τον ενεργειακό σχεδιασμό των δυο εταιριών, απλά εκ των πραγμάτων σημειώνεται χρονική καθυστέρηση. Περαιτέρω, δύο επιβεβαιωτικές γεωτρήσεις θα κάνει η EXXON MOBIL στο θαλασσοτεμάχιο 10 τον Ιούνιο.

Όσον αφορά τους σχεδιασμούς αυτούς, πολλά θα εξαρτηθούν από τα αποτελέσματα των γεωτρήσεων. Εάν βρεθούν σημαντικά αποθέματα φυσικού αερίου, σαφώς και θα διαφοροποιηθούν τα δεδομένα. Δημιουργούνται πλέον τετελεσμένα στο ενεργειακό πεδίο, που επηρεάζουν και την πολιτική διαχείριση. Εντοπισμός κοιτασμάτων και προοπτική αξιοποίησής τους είναι το μεγάλο ζητούμενο για τις εταιρίες, αλλά και για τις χώρες της περιοχής.

Την ίδια ώρα, ένα ζήτημα που απασχολεί είναι η αντίδραση της Τουρκίας στις εξελίξεις αυτές.

Σε σχέση με αυτό υπάρχουν δύο ενδεχόμενα:

- Είτε η Τουρκία να σταματήσει στρατιωτικά την εξόρυξη του φυσικού αερίου και με αυτό να βρεθεί απέναντι στις εταιρίες και τις χώρες από τις οποίες προέρχονται.

- Είτε να επιλέξει να μην εμποδίσει τις γεωτρήσεις και να προχωρήσει η ίδια στη συνέχιση των δικών της παράνομων γεωτρήσεων δίπλα από εκείνες που διενεργούν νομίμως οι εταιρίες σε αδειοδοτημένα από την Κυπριακή Δημοκρατία θαλασσοτεμάχια.

Στο δεύτερο ενδεχόμενο, ένα σημαντικό ερώτημα που τίθεται είναι τι θα γίνει στην περίπτωση κατά την οποία οι παράνομες γεωτρήσεις της Τουρκίας αποδώσουν. Θα δεχθούν οι εταιρίες, για παράδειγμα, η Τουρκία να αντλεί φυσικό αέριο από γεώτρηση που έχει κάνει;

Και στα δύο σενάρια, η προσπάθεια της Τουρκίας συνο-

ψίζεται στο να αμφισβητήσει την κυριαρχία της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Ένα άλλο θέμα που ενδεχομένως να ξεκαθαρίσει εντός του 2020 είναι εκείνο για τη συνεκμετάλλευση του «Αφροδίτη» με το Ισραήλ. Ένα ζήτημα, το οποίο έπρεπε να είχε κλείσει προ πολλού, όμως αντιμετωπίζει δυσκολίες, λόγω των υπερβολικών αξιώσεων του Ισραήλ. Αναφορικά λοιπόν με την αξιοποίηση του «Αφροδίτη», έχει γίνει γνωστό πως η Κυπριακή Δημοκρατία έχει καταγράψει τα σχόλια της στην πρόταση του Ισραήλ και σύντομα θα τα αποστείλει στο Τελ Αβίβ. Σύμφωνα με πληροφορίες, τα σχόλια που έχουν διαμορφωθεί από το υπουργείο Ενέργειας «πέρασαν» από τη Νομική Υπηρεσία της Κυπριακής Δημοκρατίας για μελέτη για να ανάψει το πράσινο φως.

Εξελίξεις όμως καταγράφονται και σε άλλα πεδία, πολιτικά/διπλωματικά, που αφορούν τη συνένωση δυνάμεων στην ανατολική Μεσόγειο, για καλύτερη αξιοποίηση του φυσικού αερίου.

Σημειώνεται σχετικά ότι τον περασμένο Ιανουάριο συγκροτήθηκε στην περιοχή ένας καινούριος οργανισμός για τη συνεργασία στο φυσικό αέριο. Το East Med Gas Forum μετεξελίσσεται σε μόνιμο οργανισμό, με τη στήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την ενθάρρυνση των ΗΠΑ και της Γαλλίας. Οι χώρες που συμμετέχουν είναι η Αίγυπτος (το Κάιρο θα αποτελεί έδρα του Οργανισμού), η Ελλάδα, η Κύπρος, το Ισραήλ, η Ιταλία, η Ιορδανία και η Παλαιστινιακή Αρχή.

Η «συνύπαρξη» σε έναν Οργανισμό του Ισραήλ με την Παλαιστίνη στέλνει ένα μήνυμα για τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει το φυσικό αέριο στις προσπάθειες γεφύρωσης διαφορών. Μπορεί βέβαια αυτή η συμμετοχή να μην έχει λύσει κανένα πρόβλημα μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων, είναι όμως προφανές πως κάποτε η παρουσία στην ίδια αίθουσα ήταν απαγορευμένη.

Τις εργασίες της Συνόδου παρακολούθησαν –με την ιδιότητα παρατηρητή- εκπρόσωποι των ΗΠΑ και της Γαλλίας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης (που έχει στηρίζει χρηματοδοτικά τον Οργανισμό) και της Παγκόσμιας Τράπεζας που έχει εκπονήσει ειδική μελέτη για τα κοιτάσματα και τις υποδομές φυσικού αερίου της περιοχής της Νοτιοανατολικής Μεσογείου, η οποία και παρουσιάστηκε κατά τη διάρκεια της Συνόδου.

Οι κινήσεις στην αντίπερα όχθη

Όλα αυτά αποτελούν κινήσεις και ενέργειες της μίας πλευράς, η οποία είναι πλήρως ευθυγραμμισμένη με το διεθνές δίκαιο. Στην αντίπερα όχθη, η Τουρκία εργαλειοποιεί τη στρατιωτική της ισχύ για να επιβάλει τετελεσμένα.

Ξεκίνησε από την κυπριακή ΑΟΖ, όπου, χωρίς ιδιαίτερες αντιδράσεις, έχει κάνει μέχρι στιγμής τέσσερις τουλάχιστον γεωτρήσεις. Η παράνομη συμφωνία Τουρκίας και

Λιβύης θα αποτελέσει για την πρώτη το όχημα για να επιβάλει τετελεσμένα στη θαλάσσια περιοχή της Ελλάδας. Η περιοχή μεταξύ Καστελόριζου και Κρήτης υπολογίζεται πως θα αποτελέσει το πεδίο δράσης της Τουρκίας αυτήν την περίοδο. Είναι σαφές πως, σε σχέση με την αποτελεσματικότητα των επεκτατικών σχεδιασμών της Άγκυρας, πολλά θα κριθούν από την αντίδραση της Αθήνας. Κατά πόσο, δηλαδή, οι αποτρεπτικές κινήσεις, εάν και εφόσον διαμορφωθούν και υλοποιηθούν, θα αποδώσουν και εν πολλοίς θα ανατρέψουν τις τουρκικές επιδιώξεις. Είναι σαφές πως οι κινήσεις αποτροπής αφορούν πρωτίστως τη διαμόρφωση σχεδιασμών που θα αναβαθμίζουν την αμυντική ικανότητα της Ελλάδας, αλλά και της Κύπρου. Αυτό, για να επιτευχθεί, χρειάζεται αναβάθμιση της στρατιωτικής συνεργασίας Ελλάδας και Κύπρου.

Η μάχη της διπλωματίας

Το πεδίο στο οποίο μπορούν να αποδώσουν καλύτερα Αθήνα και Λευκωσία είναι εκείνο της διπλωματίας. Τα διάφορα τριμερή σχήματα είναι ομολογουμένως ένα σημαντικό εργαλείο αποτροπής, υπό κάποιες βεβαίως προϋποθέσεις. Πρωτίστως, να υπάρξει επέκταση της συνεργασίας και στο θέμα της ασφάλειας. Την ίδια ώρα, είναι πρόδηλο πως πρέπει να βρεθούν τρόποι να προωθηθούν πολιτικές (π.χ. μέσω Ευρωπαϊκής Ένωσης) που θα προκαλούν κόστος στην Τουρκία.

Χώρες, όπως για παράδειγμα, η Γαλλία έχουν ως φαίνεται αντιληφθεί πως τα συμφέροντά τους στην περιοχή μπορούν να εξυπηρετηθούν τόσο από την Κύπρο όσο και από την Ελλάδα. Την ίδια ώρα, θα πρέπει και η Ελλάδα και η Κύπρος να μπορούν να αξιοποιήσουν στο έπακρο αυτό το ενδιαφέρον. Και όχι να επαναληφθεί αυτό που πολλές φορές στο παρελθόν ίσχυσε: να προσφέρονται διευκολύνσεις χωρίς ανταλλάγματα.

Ο ΥΒΡΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΤΟΥ **Γιώργου Κέντα**

Αναπληρωτής Καθηγητής Διεθνούς Πολιτικής και Διακυβέρνησης, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, kentas.g@unic.ac.cy @GiorgosKentas.

Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΚΗΡΥΞΕΙ απλά έναν πόλεμο κατά των Κούρδων ή της εδαφικής ακεραιότητας και κυριαρχίας της Συρίας. Έχει κηρύξει έναν υβριδικό – όπως λέγεται – πόλεμο κατά της Ευρώπης, με «όπλο» ανθρώπινες ζωές. Με απειλές για μαζική διοχέτευση προσφύγων και άτυπων μεταναστών, η Τουρκία απειλεί την ασφάλεια, την ευημερία, την οικονομία και την κοινωνική συνοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών-μελών της. Η Τουρκία καλλιεργεί για μια ακόμη φορά το επικίνδυνο περιβάλλον μέσα στο οποίο ευδοκίμει η τρομοκρατία, η μισαλλοδοξία και ο εξτρεμισμός. Το περιβάλλον αυτό είναι επικίνδυνο για την Ευρώπη και τους πολίτες της.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναγνωρίσει με σαφή τρόπο την τουρκική απειλή. Η εισβολή στη Συρία, αναφέρουν τα Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (17-18 Οκτ. 2019), «απειλεί έντονα την ευρωπαϊκή ασφάλεια». Αυτή η διαπίστωση είναι το αποκορύφωμα μιας σειράς δηλώσεων που έκαναν εκπρόσωποι της Ένωσης και κρατών-μελών της. Αρχικά, με την έναρξη της τουρκικής εισβολής, έγινε δήλωση από την Υπατη Εκπρόσωπο της Ένωσης, κα Μογκερίνι, με την οποία διαπιστώθηκε η ανάδυση της νέας τουρκικής απειλής για την Ευρώπη. Στη συνέχεια, υιοθετήθηκαν αυστηρά Συμπεράσματα και έγιναν συστάσεις από το Συμβούλιο Εξωτερικών Υποθέσεων στις 14 Οκτωβρίου 2019. Εντέλει ήρθαν και οι αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου.

Χαρακτηριστικές είναι και δηλώσεις του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, κ. Τουσκ. Στην προκλητική απειλή του Τούρκου προέδρου Ερντογάν ότι θα στείλει στην Ευρώπη 3,6 εκατ. πρόσφυγες, ο κ. Τουσκ απάντησε ότι η Ευρώπη δεν αποδέχεται εκβιασμούς. Με το πέρας των εργασιών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου την 18η Οκτωβρίου 2019, ο κ. Τουσκ κλήθηκε να σχολιάσει την κατάσταση στη Συρία και τη συμφωνία ΗΠΑ-Τουρκίας για κατάπαυση του πυρός. Στην τελευταία προγραμματισμένη συνέντευξη τύπου που έδωσε ο κ. Τουσκ ως Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, απελευθερωμένος πια από τα βαρίδια της διπλωματίας και των λεγόμενων «εξισοροπήσεων», είπε: «αναφορικά με τη λεγόμενη κατάπαυση του πυρός, δεν είναι αυτό που περιμέναμε, στην πραγματικότητα είναι μια απαίτηση για παράδοση των Κούρδων• καλούμε την Τουρκία να βάλει τέλος στη στρατιωτική της δράση αμέσως, να σεβαστεί το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο. Σίγουρα, αυτό

δεν είναι το αποτέλεσμα της συμφωνίας του Αντιπροέδρου Πενς με τον Πρόεδρο Ερντογάν».

Τα ευρωπαϊκά κράτη ανησυχούν έντονα για την επάνοδο του Ισλαμικού Κράτους και τη διακίνηση μιας νέας γενιάς τρομοκρατών στην Ευρώπη. Ανησυχούν για την κρατική, κοινωνική και ανθρώπινη ασφάλεια στην Ευρώπη από την ανεξέλεγκτη ροή μεταναστών. Ο Ερντογάν ακολουθεί μια επιθετική στρατηγική, η οποία δεν μπορεί να τύχει απόλυτης με μέσα κατευνασμού, δηλώσεις και ημίμετρα. Η Ευρώπη βρίσκεται αντιμέτωπη με μια απειλή ανάλογη της οποίας δεν έχει αντιμετωπίσει από το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Οι αποφάσεις μερικών ευρωπαϊκών κρατών για περιορισμό στις πωλήσεις στρατιωτικού υλικού στην Τουρκία δεν είναι επαρκής απάντηση.

Εάν η Ευρωπαϊκή Ένωση θέλει να συνεχίσει να είναι μια κοινότητα ειρήνης, συνεργασίας και ασφάλειας, πρέπει να αντιμετωπίσει την τουρκική απειλή με μέσα όπως αυτά που χρησιμοποιεί η Τουρκία. Μέτρα ανάλογα της απειλής της οποίας αντιμετωπίζει. Οφείλει να αναπτύξει μια αξιόπιστη χερσαία και αεροναυτική επιχείρηση περιορισμού και εξουδετέρωσης της τουρκικής απειλής, ανάλογης με την «EU Naval Force» με ισχυρή συνδρομή της Frontex, καθώς και άλλων μέσων και δυνατοτήτων διαφύλαξης συνόρων. Η ΕΕ πρέπει να αποφασίσει τη θέσπιση μιας ισχυρής ευρωπαϊκής ναυτικής, αεροπορικής και χερσαίας επιχείρησης προστασίας των συνόρων της Ένωσης στη θάλασσα της Ανατολικής Μεσογείου και του Αιγαίου. Πρέπει να διαφυλάξει τα χερσαία σύνορα της Ευρώπης με την Τουρκία στην Ελλάδα και να επιτηρήσει τη γραμμή καταπαύσεως του πυρός στην Κύπρο, με τη συνδρομή όλων των κρατών-μελών της. Κάθε σκόπιμη και παράνομη θαλάσσια ή χερσαία επιχείρηση μαζικής μετάβασης προσφύγων ή/και τρομοκρατών στην Ευρώπη θα πρέπει να ελεγχθεί και να σταματήσει στην πηγή του προβλήματος.

Όταν οι ενέργειες αφορούν την ασφάλεια, το σύνορο Τουρκίας-Ευρώπης πρέπει να γίνει ένα σκληρό σύνορο. Η Τουρκία θα πρέπει να έχει βαριές κυρώσεις και να νιώσει την ισχυρή παρουσία της ΕΕ στις περιοχές στις οποίες σκοπεύει να απειλήσει την ασφάλειά της. Μόνο έτσι θα περάσει το μήνυμα στον Ερντογάν. Αντί να δίνει δισεκατομμύρια ευρώ σε ένα μη δημοκρατικό καθεστώς, η ΕΕ μπορεί να χρησιμοποιήσει τους πόρους αυτούς για να προστατεύσει η ίδια αποτελεσματικά τα σύνορά της.

Εξ αποστάσεως Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών Επικοινωνία & Νέα Δημοσιογραφία

ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ
www.ouc.ac.cy

Δύο κατευθύνσεις: Επικοινωνία & Νέα Δημοσιογραφία

ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΥΠΡΟ

Με την υποστήριξη και τη συνεργασία:

ADVANCED MEDIA INSTITUTE

δημοσιογραφία

ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ
www.ouc.ac.cy

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ 2020

Στον πυρήνα της στρατηγικής μας για το 2020 βρίσκεται η πρόκληση της Τουρκίας που εκμεταλλεύεται τις ροές των μεταναστών και προσφύγων προς τα νησιά του Αιγαίου.

ΤΟΥ **Δημήτρη Τσαϊλά**

Υποναύαρχος ε.α. Π.Ν, Senior researcher of Strategy International
και Member of Institute for National and International Security.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΕΤΑΙ εξαιτίας της ικανότητας ενός έθνους να αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις απειλές για την επιβίωση και τα συμφέροντά του υπό όλες τις πιθανές συνθήκες. Η επίτευξη εθνικής ασφάλειας εξαρτάται από την ύπαρξη εθνικής στρατηγικής η οποία ενσωματώνει πολιτικές, στρατιωτικές, οικονομικές και άλλες επιμέρους στρατηγικές, όπως εκείνες που σχετίζονται με κοινωνικά, δημογραφικά και διάφορα άλλα εθνικά και διεθνή θέματα. Ταυτόχρονα, η εθνική στρατηγική αντιμετωπίζει μια σειρά διακριτών πιθανών απειλών, καθορίζοντας στόχους για συγκεκριμένες συγκρούσεις, και κατευθυντήριες γραμμές με σκοπό την προσαρμογή αυτών των στόχων σε μια δεδομένη αντιπαράθεση.

Τα θέματα εθνικής ασφάλειας στην Ελλάδα πηγάζουν από:

1. την επικρατούσα γεωστρατηγική κατάσταση,
2. την ελευθερία λήψης αποφάσεων και δράσης με βάση την ασφάλεια και τις στρατιωτικές θεωρήσεις σχετικά με κάθε απειλή ή κινδύνους, είτε υπάρχοντες είτε δυνητικούς,
3. τους διατιθέμενους εθνικούς πόρους για τη στήριξη της ασφάλειας και των στρατιωτικών δυνατοτήτων,
4. και την κοινωνικοοικονομική αντοχή και συνοχή για την υποστήριξη των αναγκών ασφαλείας.

Ως εκ τούτου, η στρατηγική εθνικής ασφάλειας της Ελλάδας πρέπει να επικεντρωθεί στους ακόλουθους τομείς:

1. να καθορίσουμε τα εθνικά συμφέροντα, των οποίων η διατήρηση είναι κρίσιμη για την επιβίωση, τον χαρακτήρα και τις αξίες του κράτους μας,
2. να καθορίσουμε τις μακροπρόθεσμες ανάγκες εθνικής ασφάλειας,

3. να καθορίσουμε τους στόχους εθνικής ασφάλειας ως παράγωγα των καθορισμένων συμφερόντων μας,

4. να αποφασίσουμε και να διατηρήσουμε την εθνική ισχύ που επιτρέπει στην Ελλάδα να αντιμετωπίσει, ανεξάρτητα, τους κινδύνους εθνικής ασφάλειας οποιουδήποτε τύπου ή πεδίου (πολιτικά, στρατιωτικά, οικονομικά, δημογραφικά, κοινωνικά),

5. να αποφασίσουμε και να διατηρήσουμε μια δομή στρατιωτικών δυνάμεων που θα μας δώσει την ικανότητα να υπερασπίσουμε την επιβίωση του κράτους και την εδαφική μας ακεραιότητα, να παρέχουμε ασφάλεια στους κατοίκους του έθνους, και να αποτρέψουμε τους στρατιωτικούς κινδύνους για τον Ελληνισμό και τα κυριαρχικά μας δικαιώματα.

Με αυτό το σκεπτικό, στον πυρήνα της στρατηγικής μας για το 2020 βρίσκεται η ένταση μεταξύ της προφανούς πρόκλησης της Τουρκίας, ιδιαίτερα μετά το μνημόνιο συμφωνίας με την κυβέρνηση της Λιβύης, την προσέγγιση της Ρωσίας και του εκβιασμού που απευθύνει, εκμεταλλευόμενη τις ροές των μεταναστών και προσφύγων προς τα νησιά του Αιγαίου. Πρόκειται για μια θετική, κατά τη γνώμη των αξιωματούχων της Άγκυρας, κατάσταση για την Τουρκία, που πρέπει με κατάλληλους διπλωματικούς χειρισμούς να αποδειχθεί προσωρινή και εύθραυστη. Ωστόσο, αυτή η ένταση προέρχεται από μια σειρά παραγόντων που κατά το τρέχον έτος θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μεγάλης κλίμακας σύγκρουση, ακόμη και σε πόλεμο.

Οι ουσιαστικοί παράγοντες προκλήσεων εθνικής ασφάλειας από την πλευρά της Τουρκίας είναι:

1. οι προσπάθειές της να υφαρπάξει την ελληνική υφαλοκρηπίδα, οι οποίες κλιμακώνονται ποσοτικά και ποιο-

τικά τόσο στο Αιγαίο όσο και στη Μεσόγειο,

2. οι προσπάθειές της να σταθμίσει τις επιχειρησιακές δυνατότητές της εναντίον του συνόλου του Ελληνισμού,

3. οι προσπάθειές της να επιτύχει δυνατότητες μεγάλης κλίμακας επίθεσης ακριβείας,

4. και οι προσπάθειές της να αυξήσει την πίεση στην Κύπρο, νότια της Κρήτης και στο ανατολικό Αιγαίο, με σκοπό μια επωφελή από την πλευρά της συμφωνία με τον Ελληνισμό για τις θαλάσσιες ζώνες.

Το διεθνές σύστημα

Το διεθνές σύστημα αντιμετωπίζει τις λειτουργικές δυσκολίες στο πλαίσιο του στρατηγικού ανταγωνισμού μεταξύ των παγκόσμιων δυνάμεων και των αντίστοιχων εσωτερικών προκλήσεων. Οι δυτικοί ηγέτες είναι πρόθυμοι να δώσουν προτεραιότητα στη Μέση Ανατολή, μεταξύ άλλων λόγω της αυξανόμενης σημασίας της Μεσογείου, του φόβου της στρατιωτικής εμπλοκής και των μεταβολών στην αγορά ενέργειας. Ωστόσο, οι εξελίξεις φαίνεται να παρεμποδίζουν αυτόν τον στόχο, κυρίως λόγω της ανταγωνιστικότητας και των λειτουργικών δυσκολιών.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες παραμένουν η ισχυρότερη παγκόσμια δύναμη όσον αφορά τους πόρους και τις δυνατότητες, αλλά υπό τη σημερινή ηγεσία έχει επιδειξει έναν ιδιότυπο απομονωτισμό και επικεντρώνεται περισσότερο στα στενά εθνικά συμφέροντα. Ακόμη, δεν διαφαίνεται ότι οι ΗΠΑ προτίθενται να αναμειχθούν άμεσα σε μια ευρεία αντιπαράθεση στη Μεσόγειο.

Η Ρωσία συμπληρώνει τα κενά που άφησε η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών στη Μέση Ανατολή και τη Μεσόγειο. Ωστόσο, η ηγεσία της Ρωσίας αντιμετωπίζει εγχώριες προκλήσεις που απορρέουν εν μέρει από τη δημόσια κόπωση με τη διεθνή ανάμειξή της. Αυτό ενισχύει τους Τούρκους που επιδιώκουν να επιδείξουν μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση προς τη Δύση και να αξιοποιήσουν στο έπακρο τη μεταξύ τους σχέση.

Η Κίνα εκμεταλλεύεται την οικονομική της δύναμη για πολιτική επιρροή και αυξημένη στρατιωτική ισχύ, αλλά ο ρυθμός ανάπτυξής της έχει επιβραδυνθεί και επίσης αντιμετωπίζει προκλήσεις για την εσωτερική της σταθερότητα, γεγονός που την οδηγεί σε μία κατανομή πόρων που να ενισχύει τον έλεγχο της στην εγχώρια αρένα. Η Κίνα δραστηριοποιείται στη Μέση Ανατολή, αλλά τα ενδιαφέροντά της επικεντρώνονται κυρίως στην οικονομική σφαίρα, μαζί με τη συμβολική πολιτική δραστηριότητα και τις αρχικές ενδείξεις στρατιωτικής παρουσίας.

Στην Ευρώπη, η σταθερότητα υπονομεύεται από την επέκταση των οικονομικών προβλημάτων, των προκλήσεων των προσφύγων και της μετανάστευσης, την ενίσχυση των λαϊκιστικών πολιτικών και την εντατικοποίηση των συζητήσεων μεταξύ των υποστηρικτών της

Η αύξηση των στρατιωτικών και αεροναυτικών δραστηριοτήτων δημιουργεί οξυμμένους κινδύνους τριβής μεταξύ των στρατιωτικών μονάδων των διαφόρων όμορων κρατών, ιδιαίτερα των τουρκικών, που αμφισβητούν τα πάντα.

Ένωσης και εκείνων που υποστηρίζουν τον εθνικισμό. Επιπλέον, υπάρχουν αλλαγές στην εσωτερική ισορροπία ισχύος και η αυξανόμενη κατανόηση της ανάγκης μείωσης της στρατιωτικής και οικονομικής εξάρτησης από τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Οι στοχευμένες δηλώσεις κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ΗΠΑ σχετικά με τη νομιμότητα των τουρκικών διεκδικήσεων προσδίδουν μεγαλύτερη βαρύτητα στην αξιολόγηση πλεονεκτημάτων σχετικά με τις δυνατότητες κλιμάκωσης. Επίσης, η εκδήλωση ενδιαφέροντος για επίδειξη ψυχραιμίας από όλες τις πλευρές δημιουργεί ένα πλαίσιο και μπορεί να αποτελέσει μια στρατηγική καμπί, τη στιγμή που αυτές και άλλες προκλήσεις εκτυλίσσονται στο πλαίσιο ενός στρατηγικού ανταγωνισμού μεταξύ των παγκόσμιων δυνάμεων, ο οποίος με τη σειρά του δημιουργεί λειτουργικές δυσκολίες στο διεθνές σύστημα. Το αδιαμφισβήτητο συμπέρασμα από αυτές τις εξελίξεις είναι η ανάγκη της Ελλάδας να διατυπώσει μια νέα στρατηγική, αποφασίζοντας ποιες είναι οι εταίροι και ποιες συμμαχίες θα ενισχύσουν την αποτρεπτική μας ικανότητα με αξιοπιστία ως πολλαπλασιαστές ισχύος μας.

Το περιφερειακό σύστημα

Το περιφερειακό σύστημα συνεχίζει να αντιμετωπίζει έναν ταραχώδη αγώνα για τον καθορισμό των θαλασσίων ζωνών της Μεσογείου. Ιδιαίτερα η Τουρκία ζητάει την ανατροπή των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου με σκοπό να επωφεληθεί ενεργειακών πόρων που δεν της ανήκουν. Αυτές οι διεκδικήσεις σηματοδότησαν την έναρξη της περιφερειακής αναταραχής που εκτιμάται πως θα οδηγήσει σε μια δραματική σειρά γεγονότων τα επόμενα χρό-

νια. Επίσης, οι περιφερειακές αναταραχές συνεχίζονται και η Μέση Ανατολή εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται από σημαντική αστάθεια και αβεβαιότητα. Η περιοχή βρίσκεται στη μέση μιας βαθιάς κρίσης, η οποία αντικατοπτρίζεται σε διαδικασίες ιστορικής σημασίας.

Η Ελλάδα είναι κορυφαίος σύμμαχος των ΗΠΑ, που εργάζεται για τον περιορισμό της αστάθειας. Η περίπτωση ενός θερμού επεισοδίου με την Τουρκία παραμένει ευαίσθητο θέμα μεταξύ των περιφερειακών παικτών, ενώ αποτελεί κεντρικό ζήτημα που απασχολεί την ΕΕ και το ΝΑΤΟ. Έχουμε συνηθίσει να υποθέτουμε ότι η αποτροπή της Ελλάδας από μια μεγάλης κλίμακας σύγκρουση ή πόλεμο παραμένει σταθερή. Πράγματι, όλα τα κράτη γύρω από την Ελλάδα γνωρίζουν καλά την ισχύ και τη ζημία που θα υποστούν σε περίπτωση

Η μόνη ουσιαστική και αξιόπιστη βάση των Αμερικανών στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο είναι η Σούδα και η πιο αξιόπιστη θαλάσσια δύναμη, το Πολεμικό Ναυτικό της Ελλάδας

μιας τέτοιας σύγκρουσης. Έτσι, προτιμούν να απέχουν από τις μεγάλες συγκρούσεις με την Ελλάδα και σφαλώς από τον πόλεμο.

Εντούτοις, ορισμένοι παράγοντες υποδηλώνουν ότι μια τέτοια σύγκρουση θα μπορούσε να συμβεί το 2020. Με αυτές τις απειλές, ο Ελληνισμός πρέπει να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της ξένης επιρροής στις πολιτικές διαδικασίες. Η δυσκολία αποσαφήνισης της πραγματικότητας και η λήψη αποφάσεων στην εποχή του κυβερνοπολέμου και του υβριδικού πολέμου απαιτούν ισχυρή προστασία από τις όποιες επιθέσεις.

Κατά συνέπεια, η Ελλάδα αντιμετωπίζει πολλές δραστηριότητες αρένες και μια σειρά προκλητικών στρατηγικών και επιχειρησιακών ζητημάτων. Μια στρατηγική εκτίμηση καταδεικνύει την επείγουσα ανάγκη για επικαιροποιημένη και περιεκτική ελληνική υψηλή στρατηγική που δεν θα επιτρέψει στις υφιστάμενες και τις αναδυόμενες απειλές να μετατραπούν σε μεγάλης κλίμακας σύγκρουση ή πόλεμο.

Σημείο καμπής για την πολιτική των ΗΠΑ η Μεσόγειος το 2020

Η στρατιωτική στρατηγική των ΗΠΑ παρέχει την ευρύτερη άποψη του τρόπου με τον οποίο οι Ηνωμένες Πολιτείες σκοπεύουν να διατηρήσουν τη θέση τους στη διαμόρφωση και τη διατήρηση των προτεραιοτήτων και των συμφερόντων της Μεσογείου που σχετίζονται με την εθνική ασφάλειά τους. Οι αναφερόμενοι στόχοι είναι:

1. Η προστασία της εθνικής κυριαρχίας των ΗΠΑ,
2. Ο απαραίτητος ανταγωνισμός για τη διατήρηση ευνοϊκών περιφερειακών ισορροπιών ισχύος,
3. Η επιβεβαίωση ότι οι συνήθεις τομείς παραμένουν ελεύθεροι και ανοικτοί.

Αυτοί οι τρεις στόχοι είναι παρόμοιοι, αν όχι ταυτόσημοι, με τη φιλοσοφία που στηρίζει τον μεγάλο ανταγωνισμό ισχύος. Σκοπεύουν να επιτύχουν αυτούς τους στόχους μέσω της περιοχής της Μεσογείου, προκειμένου να εμποδίσουν μια ραγδαία αναπτυσσόμενη ρωσική στρατιωτική απειλή. Σύμφωνα με την επιχειρησιακή εμπειρία μου, προκειμένου να διασφαλιστούν τα αμερικανικά συμφέροντα, θα βασιστούν σε κανόνες για τη διατήρηση της περιφερειακής σταθερότητας της Μεσογείου, η οποία κανονικά πλαισιώνεται από τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS). Αυτό υποστηρίζουμε και εμείς.

Το Αμερικανικό Ναυτικό είναι η κύρια ναυτική δύναμη που υπερασπίζεται όχι μόνο τις εκτεταμένες ακτές των ΗΠΑ, αλλά και τις θαλάσσιες ζώνες της συμμαχίας. Ωστόσο, στη Μεσόγειο δημιουργούνται νέες προκλήσεις. Συγκεκριμένα, η αύξηση των στρατιωτικών και αεροναυτικών δραστηριοτήτων δημιουργεί οξυμμένους κινδύνους τριβής μεταξύ των στρατιωτικών μονάδων των διαφόρων όμορων κρατών, ιδιαίτερα των τουρκικών που αμφισβητούν τα πάντα. Εξαιτίας αυτής της έντασης, σήμερα όσο ποτέ άλλοτε, είναι άμεση η ανάγκη επανεξέτασης της θαλάσσιας ασφάλειας ως μιας προοπτικής προώθησης μιας προσέγγισης που θα αποσκοπεί στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ των ΗΠΑ, της Ελλάδας και των εγγύς κρατών, προκειμένου να μειωθούν οι ενδεχόμενες πηγές τριβής και κλιμάκωσης στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ανάλυση στρατηγικών

Το 2020, καταδεικνύει το αυξημένο ενδιαφέρον των Ηνωμένων Πολιτειών για τη Μεσόγειο ενάντια στο συνεχώς αυξανόμενο σκηνικό των ρωσικών και κινεζικών δραστηριοτήτων που θα μπορούσαν να απειλήσουν την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ.

Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες διατύπωσαν σαφή θέση όσον αφορά την κατασκευή του αγωγού East Med, και η Μεσόγειος μετατρέπεται σε μια κρίσιμη αρένα για τα συμφέροντα των ΗΠΑ όσον

Οι συμπεριφορές του πολέμου και της πολιτικής είναι συνυφασμένες. Δεν μπορούν να χωριστούν με απλοϊκό τρόπο.

αφορά την εθνική ασφάλεια και τον μεγάλο ανταγωνισμό ισχύος.

Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα των ΗΠΑ στην περιοχή θα βασίζεται στην υποστήριξη των εταίρων και συμμάχων. Προς το παρόν, η μόνη ουσιαστική και αξιόπιστη βάση των Αμερικανών στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο είναι η Σούδα και η πιο αξιόπιστη θαλάσσια δύναμη, το Πολεμικό Ναυτικό της Ελλάδος.

Γύρω από τον East Med διαμορφώνεται μια νέα αμερικανική στρατηγική στην Ανατολική Μεσόγειο. Με αυτό τον τρόπο αναδεικνύεται η περιοχή ως παράγοντας με τεράστιο γεωπολιτικό ενδιαφέρον.

Αυτή η αμερικανική πολιτική περιλαμβάνει Ελλάδα και Κύπρο. Και εδώ είναι που τα ελληνικά συμφέροντα συμπίπτουν με τα αμερικανικά. Ο δρόμος θα είναι μακρύς και δύσκολος, αλλά για πρώτη φορά ο Ελληνισμός βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση και πλέει παράλληλα με τα συμφέροντα του ισχυρού συμμάχου.

Συμπεράσματα

Μετά από πολλά χρόνια υποβάθμισης της στρατηγικής κατάστασης του Ελληνισμού, το στρατηγικό «παράθυρο ευκαιρίας», το οποίο δεν χρησιμοποιήθηκε επαρκώς, φαίνεται διστακτικά να ξαναοίγει. Οι αυξανόμενες απειλές απαιτούν επανεξέταση της έννοιας της ασφάλειάς μας, της αμυντικής πολιτικής, της κατανομής πόρων και των επικαιροποιημένων στρατηγικών.

Υπάρχουν δύο πιθανές προσεγγίσεις για τη στρατηγική του Ελληνισμού. Η μία είναι επιφυλακτική και σταθεροποιητική, και δίνει έμφαση στον διάλογο, στις ρυθμίσεις και την αντιμετώπιση των υφιστάμενων και εξελισσόμενων απειλών, προκειμένου αυτές να εξουδετερωθούν. Η

δεύτερη είναι προληπτική και αποτρεπτική και αντιμετωπίζει τις απειλές με το πνεύμα της ανάσχεσης, αλλά μπορεί να οδηγήσει σε πόλεμο.

Προϋπόθεση για την επιλογή της σωστής προσέγγισης είναι μια συνεκτική εσωτερική βάση εντός της Ελλάδας, με έμφαση στην κοινωνική και εθνική αλληλεγγύη και ανθεκτικότητα. Αντιλαμβανόμενοι το τέλος της ειρηνικής ρητορικής, της αφελούς υποκίνησης για μέτρα οικοδόμησης εμπιστοσύνης και της αυξανόμενης απόστασης μεταξύ των ιδεολογικών ρευμάτων της ελληνικής κοινωνίας, ήρθε η ώρα για μια διαφορετική πολιτική. Απαιτείται να δοθεί έμφαση στη δράση για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς και τους διεθνείς οργανισμούς, για την επούλωση των ρωγμών, για τη συγκέντρωση διαφορετικών προσεγγίσεων στο στρατόπεδο της συναίνεσης, για την ενίσχυση της αλληλεγγύης και της συνοχής με σκοπό την έναρξη μιας οργανωμένης προσπάθειας για την ανάταξη των υφιστάμενων μηχανισμών κοινωνικής αντοχής και την οικοδόμηση νέων μηχανισμών.

Η ελληνική κυβέρνηση οφείλει να διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που να αντιμετωπίζει την εμφάνιση των σημαντικών απειλών, ξεκινώντας ταυτόχρονα πολιτικές διαδικασίες και καταλήγοντας σε ρυθμίσεις για τη μείωση των εντάσεων. Αυτό θα επιτρέψει την προετοιμασία για τις σημαντικές προκλήσεις που απειλούν τη μελλοντική ασφάλεια και ευημερία της Ελλάδας.

Οι συμπεριφορές του πολέμου και της πολιτικής είναι συνυφασμένες. Δεν μπορούν να χωριστούν με απλοϊκό τρόπο. Για να ξεχωρίσουν, είναι απαραίτητο να καθοριστούν οι αρχές που ρυθμίζουν τις λειτουργίες, την ισχύ και τους λειτουργικούς μηχανισμούς όλων των παραγόντων, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις διασυνδέσεις και τις διεπαφές τους.

Η ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑ ΩΣ ΠΟΛΥΠΛΑΣΙΑΣΤΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Η Ελλάδα πρέπει να διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη μεσογειακή πολιτική προκειμένου να διευρύνει το φάσμα των κοινών συμφερόντων της με τα άρτια κράτη, εκτός του πεδίου του φυσικού αερίου.

ΤΟΥ **Δημήτρη Τσαϊλά**

Υποναύαρχος ε.α. Π.Ν, Senior researcher of Strategy International και Member of Institute for National and International Security.

ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΜΕΣΟ ΕΠΙΒΙΩΣΗΣ της Ελλάδας, η ζωή και το αίμα της, είναι ο θαλάσσιος χώρος. Χωρίς αυτόν, η ασφάλειά μας θα συρρικνωθεί, η ευημερία μας θα φθίνει και θα γίνουμε πιο ευάλωτοι στην εσωτερική κοινωνική και πολιτική αναταραχή. Ως εκ τούτου, η διασφάλιση του θαλάσσιου χώρου και κατ' επέκταση της ενεργειακής ασφάλειας είναι ζήτημα που επηρεάζει την εξωτερική και αμυντική πολιτική, καθώς και τη μελλοντική ανάπτυξη της δημοκρατίας στον τόπο μας.

Η διασφάλιση του θαλάσσιου χώρου ή των ενεργειακών πόρων της πατρίδας μας και οι επενδύσεις για την εκμετάλλευση των δευτέρων στην υφαλοκρηπίδα ή την ΑΟΖ συνιστούν βασικές απαιτήσεις. Από την πλευρά των Αθηνών, δεν μπορούμε απλώς να επικεντρωθούμε στην καταπολέμηση μιας σύγκρουσης με την Τουρκία, ως αποτέλεσμα των θαλάσσιων διαφορών στο Αιγαίο και τη Μεσόγειο. Το έργο της διασφάλισης της κυριαρχίας και των ενεργειακών πόρων στις θάλασσές μας, για την αντιμετώπιση του κινδύνου ακόμη και ενός αποκλεισμού, αναδύεται ως σημαντικό στρατηγικό συμφέρον που πρέπει να διαμορφώσει τη νέα Πολιτική Εθνικής Ασφάλειας με ισχυρή διπλωματία προς τα κράτη της Μεσογείου και τους αμυντικούς και εταιρικούς οργανισμούς.

Η σημερινή διπλωματία στη Μεσόγειο θάλασσα δεν μπορεί να χειριστεί τα προβλήματα του αύριο. Απαιτείται ένα νέο φόρουμ για την αντιμετώπιση στρατιωτικών ζητημάτων και ζητημάτων ασφαλείας στην περιοχή. Οι διεθνείς δομές που βοήθησαν στην αντιμετώπιση δια-

φόρων προβλημάτων της Μεσογείου μέσω διαπραγματεύσεων και συνεργασίας είναι ανεπαρκείς για τις στρατιωτικές προκλήσεις και τις προκλήσεις ασφάλειας που προκαλεί ο τουρκικός αναθεωρητισμός και η από μέρους της Τουρκίας αμφισβήτηση των θαλάσσιων ζωνών.

Τα σημερινά προβλήματα ενθαρρύνουν τη δημιουργία ενός φόρουμ, το οποίο θα συγκαλεί τακτικά τους ενδιαφερομένους (ηγέτες της Μεσογείου και υπεράκτιες εταιρίες με επιχειρηματικά συμφέροντα στην περιοχή) προκειμένου να επιδιώξουν συμφωνία σε θέματα όπως η έρευνα και η διάσωση, η πετρελαϊκή ρύπανση και η επιστημονική συνεργασία. Οι μέχρι τώρα συναντήσεις και τα θεσμικά όργανα απέτυχαν να αντιμετωπίσουν στρατιωτικές επιχειρήσεις στην περιοχή. Εν μέρει, αυτό συμβαίνει επειδή, όποτε υπάρχουν ένοπλες δυνάμεις στη Μεσόγειο, συχνά συνδέονται με κάποιο γεωπολιτικό ζήτημα υψηλού κινδύνου, όπως οι εμφύλιοι στη Συρία και τη Λιβύη και η αστάθεια στη Μέση Ανατολή.

Η έναρξη τακτικής και περιεκτικής συζήτησης για ζητήματα άμυνας είναι ζωτικής σημασίας για την περιοχή της Μεσογείου, όπου ο μεγαλύτερος βραχυπρόθεσμος κίνδυνος μπορεί να είναι ένας εσφαλμένος στρατιωτικός υπολογισμός. Επίσης, πόλεμοι για την απόκτηση πόρων δεν είναι μακριά ούτε απίθανο να επιχειρηθούν. Οι περισσότερες δυνητικά κερδοφόρες επιχειρήσεις βρίσκονται σε περιοχές της Μεσογείου όπου υπάρχουν προβλήματα. Οπότε υφίστανται τουλάχιστον δύο σενάρια που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε επι-

κίνδυνο, στρατιωτικό εσφαλμένο, υπολογισμό:

- Πρώτον, ένας αγώνας για στρατιωτικοποίηση της Μεσογείου, η οποία όχι μόνο θα οδηγήσει σε διπλωματικές συνέπειες και θα περιορίσει ενδεχομένως τις αναδυόμενες οικονομικές προοπτικές, αλλά θα αυξήσει επίσης την πιθανότητα υπερβολικής χρήσης στρατιωτικών μέσων από όλους τους ενδιαφερόμενους.

- Δεύτερον, η αντίληψη ότι υπάρχει κενό στην ασφάλεια και τη διαχείριση, που τροφοδοτείται από πιθανώς αυξημένους φόβους για ατυχήματα μεταξύ των πλοίων, την παράνομη αλιεία και τους περιορισμούς στην ικανότητα έρευνας και διάσωσης, ανοίγει την πόρτα για χώρες όπως η Τουρκία να δικαιολογήσουν την αύξηση των περιφερειακών δυνατοτήτων τους.

Και τα δύο σενάρια είναι εξίσου επικίνδυνα και οι συνθήκες μετατόπισης θα μπορούσαν να προκαλέσουν ανισορροπία προς οποιαδήποτε κατεύθυνση. Είτε θα μπορούσε να ξεκινήσει, με μη αντιφατικές προθέσεις, μια «χιονοστιβάδα» αυξημένης στρατιωτικής δραστηριότητας και μειωμένου χώρου για διάλογο και συνεργασία. Όλα μπορούν να αποφευχθούν, αλλά μόνο εάν υπάρχουν ευκαιρίες για αμοιβαία κατανόηση, αν όχι για πιο επίσημη συνεργασία, στον τομέα της ασφάλειας.

Τι είδους φόρουμ και συνεργασίες;

Εκτιμάται ότι υπάρχουν τρεις επιλογές, όμως καμία από τις οποίες δεν είναι ιδανική σήμερα:

- Κατ' αρχάς, η συμφωνία για τον αγωγό αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο θα μπορούσε να διευρυνθεί με κατεύθυνση την ένταξη περισσότερων οντοτήτων, για τον ανοικτό και τακτικό πολυμερή διάλογο και την εξεύρεση κοινού πεδίου για την πολιτική. Επίσης, με ρητή εστίαση στα στρατιωτικά ζητήματα και την άμεση προσέγγιση του διαλόγου. Αυτή είναι ίσως η καλύτερη επιλογή.

- Δεύτερον, η δημιουργία μιας κοινής δύναμης Ακτοφυλακής της Μεσογείου, η οποία θα μπορούσε να επεκταθεί σε θέματα ειδικά για την περιοχή της διέλευσης του αγωγού East Med. Ωστόσο, τα ζητήματα ασφάλειας είναι τόσο ευαίσθητα, ώστε η συμπερίληψή τους να ενδέχεται να υπονομεύσει την αποτελεσματικότητα αυτών των οργανισμών κατά τη διεξαγωγή των αποστολών τους.

- Τρίτον, θα μπορούσε να δημιουργηθεί ένα φόρουμ για την ασφάλεια του Αγωγού. Η Μεσόγειος προσελκύει ιδιαίτερα την ποικιλόμορφη και ενίοτε υψηλού επιπέδου συμμετοχή κυβερνήσεων. Ωστόσο, δεν είναι σαφές εάν μια τέτοια διπλωματική προσέγγιση θα μπορούσε να αναπτυχθεί επαρκώς σε μια μελλοντική Μεσόγειο, όπου θα τίθενται πιο συχνά και ταχύτερα προβλήματα στο τραπέζι.

Η έναρξη τακτικής και περιεκτικής συζήτησης για ζητήματα άμυνας είναι ζωτικής σημασίας για την περιοχή της Μεσογείου, όπου ο μεγαλύτερος βραχυπρόθεσμος κίνδυνος μπορεί να είναι ένας εσφαλμένος στρατιωτικός υπολογισμός.

Συμπεράσματα

Η Ελλάδα δεν απουσιάζει από τον μεσογειακό λόγο, αλλά μέχρι στιγμής ο διάλογος ήταν περιθωριακός σε θέματα πέρα από τα οικονομικά συμφέροντα, ειδικά στον τομέα του φυσικού αερίου. Όπως φαίνεται, άρχισε να διαμορφώνεται ένα τρίγωνο στο κέντρο της μεσογειακής συνεργασίας -η Αίγυπτος, η Ελλάδα και η Κύπρος- με το Ισραήλ ως δευτερεύον εταίρο, με περιορισμένο ρόλο. Έχει πλέον ωριμάσει αυτή η σχέση, ώστε το Ισραήλ να μπορεί να συμμετάσχει και στις περιοδικές κοινές στρατιωτικές ασκήσεις της Αιγύπτου, της Ελλάδας και της Κύπρου, εφόσον μοιράζεται μαζί μας το ίδιο όραμα για την ασφάλεια. Παρά τις παραδοσιακές πολιτικές επιφυλάξεις που σηματοδοτούν τις σχέσεις, η Μεσόγειος προσφέρει στο Ισραήλ και στην Αίγυπτο ορισμένες νέες ευκαιρίες να βαθύνουν τη συνεργασία

Ένας πόλεμος στη Μεσόγειο δεν θα είχε νικητή. Όποιος καταλήξει στρατιωτικά στην περιοχή, θα μείνει με το δαπανηρό και χρονοβόρο καθήκον της εκτέλεσης της ασφάλειας σε μια περιοχή που είναι υπερβολικά καταστροφική και δεν πρόκειται να απολαύσει οικονομικά οφέλη.

τους, οικονομικά και αμυντικά.

Η Ελλάδα πρέπει να συνεχίσει να εργάζεται για την επέκταση της συνεργασίας με τα κράτη της Μεσογείου στον τομέα του φυσικού αερίου και της ενέργειας, μέσω της ανάπτυξης πόρων και υποδομών, του διμερούς και πολυμερούς συντονισμού στο πλαίσιο του προγράμματος αγωγού φυσικού αερίου (East-Med) και της προώθησης ενός επαγγελματικού διαλόγου μεταξύ κυβερνητικών στοιχείων, εταιριών και εμπειρογνομόνων. Η εφαρμογή της συμφωνίας για το φυσικό αέριο και η πρόσκληση για την εγκατάσταση του αγωγού φυσικού αερίου στην Ευρώπη είναι βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση προκειμένου να εδραιωθεί ο ενεργειακός τομέας ως σταθεροποιητικό στοιχείο στην περιφερειακή γεωπολιτική.

Δεύτερον, η Ελλάδα πρέπει να διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη μεσογειακή πολιτική προκειμένου να διευρύνει το φάσμα των κοινών συμφερόντων της με τα άλλα κράτη, εκτός του πεδίου του φυσικού αερίου. Για τον σκοπό αυτόν, θα πρέπει να εξεταστούν άλλα μεσογειακά θέματα, όπως το περιβάλλον, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η αφαλάτωση, η ετοιμότητα για έκτακτες ανάγκες, η εκπαίδευση, η επιστήμη και η απασχόληση. Η «Ένωση για τη Μεσόγειο» θα μπορού-

σε να παράσχει μια εποικοδομητική πλατφόρμα για την ένταξη όλων σε περιφερειακά προγράμματα αυτού του είδους.

Τρίτον, η Ελλάδα και η Κύπρος μπορούν να επωφεληθούν από την προώθηση μιας μεσογειακής αμυντικής ταυτότητας που να δίνει έμφαση στους κοινούς παρονομαστές μεταξύ των χωρών της περιοχής και στις αξίες αμοιβαίας στήριξης. Εκτιμάται ότι έτσι δημιουργείται η ικανότητα της εργασίας με στόχο την ενθάρρυνση των δεσμών μεταξύ των μεσογειακών λαών, που συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός ηθικού «κοινής περιοχής» και στην ενίσχυση της ασφάλειας.

Συμπέρασμα

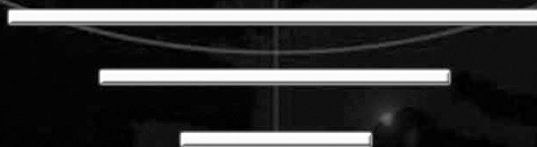
Ο διάλογος για τα ευαίσθητα στρατιωτικά ζητήματα στη Μεσόγειο γίνεται ολοένα και πιο σημαντικός για να αποφευχθούν τα σενάρια «στρατιωτικών βαρών» ή «κενών ασφαλείας». Ένας πόλεμος στη Μεσόγειο δεν θα είχε νικητή. Όποιος καταλήξει στρατιωτικά στην περιοχή, θα μείνει με το δαπανηρό και χρονοβόρο καθήκον της εκτέλεσης της ασφάλειας σε μια περιοχή που είναι υπερβολικά καταστροφική και δεν πρόκειται να απολαύσει οικονομικά οφέλη.

Militaire

**Ειδήσεις για την Άμυνα, Εθνικά θέματα, Ασφάλεια,
Αμυντική Βιομηχανία, Διεθνή, Πολιτική, Θητεία,**

www.militaire.gr

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΣΑ

ΤΟΥ **Γιάννη Σέργιου Μανδαλίδη**

Δημοσιογράφος με εμπειρία στα διαδικτυακά Μέσα. Διευθυντής CNN Greece.

«Δημοσιογραφία, Μέσα, Τεχνολογικές Τάσεις και Προβλέψεις για το 2020»

Πιο αισιόδοξοι για το επιχειρηματικό μέλλον του κλάδου, απαισιόδοξοι όμως για το μέλλον της δημοσιογραφίας εμφανίζονται 233 στελέχη εταιρειών ΜΜΕ από 32 χώρες, που συμμετείχαν στην έρευνα του Ινστιτούτου Reuters με τίτλο «Δημοσιογραφία, Μέσα, Τεχνολογικές Τάσεις και Προβλέψεις για το 2020». Σχεδόν τα τρία τέταρτα των ερωτηθέντων (73%) δηλώνουν ότι αισθάνονται εμπιστοσύνη ή ότι είναι πολύ σίγουρα για τις προοπτικές της εταιρίας τους το 2020. Πρόκειται για το πρώτο αισιόδοξο μήνυμα έπειτα από μία περίπου δεκαετία τεχνολογικών ανατροπών και συνεχών αναζητήσεων για τη μετάβαση του επιχειρηματικού μοντέλου στη βιομηχανία των ΜΜΕ. Ωστόσο, αυτά τα ίδια στελέχη των Μέσων ενημέρωσης δηλώνουν λιγότερο σίγουρα για τη δημοσιογραφία γενικά (46%).

Μία αξιοσημείωτη καταγραφή της έρευνας είναι η ανησυχία που εκφράζεται από στελέχη ραδιοτηλεοπτικών φορέων δημοσίου συμφέροντος, πολλά εκ των οποίων βλέπουν να μειώνεται το κοινό τους, να αυξάνεται ο ανταγωνισμός από διαδραστικές πλατφόρμες, όπως το Netflix και το Spotify, και σε πολλές περιπτώσεις να στοχοποιούνται από λαϊκιστές πολιτικούς και ιδιοκτήτες άλλων Μέσων με εμπορικό προσανατολισμό. Στην περίπτωση αυτή, το μέλλον ατενίζουν με εμπιστοσύνη λιγότερα από τα μισά στελέχη (46%) των ραδιοτηλεοπτικών φορέων δημοσίου συμφέροντος, σε αντίθεση με το σύνολο των ερωτηθέντων, στους οποίους το αντίστοιχο ποσοστό φθάνει το 73%.

Αρνητικές οι απόψεις για τις τεχνολογικές πλατφόρμες

Αναφορικά με τις τεχνολογικές πλατφόρμες, 221 ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι οι ακόλουθες πλατφόρμες έπραξαν αρκετά τον τελευταίο χρόνο για να καταπολεμήσουν την ελλιπή πληροφόρηση και την παραπληροφόρηση; Το 41% έδωσε θετική απάντηση (βαθμολόγησε

δηλ. πάνω από το μέσο όρο με 3, 4 ή 5) για το Twitter, πιθανώς επειδή η γνωστή πλατφόρμα «έκοψε» πρόσφατα τις πολιτικές διαφημίσεις. Ακολουθεί με 34% η μηχανή αναζήτησης της Google, με 18% το YouTube και με 17% το Facebook (συμπ. WhatsApp και Instagram).

Η επόμενη δεκαετία: AI και Big Data

Η εφαρμογή ρυθμιστικού πλαισίου στο διαδίκτυο και η προσπάθεια αποκατάστασης της εμπιστοσύνης του κοινού στη δημοσιογραφία θα αποτελέσουν καθοριστικά στοιχεία των εξελίξεων κατά την επόμενη δεκαετία, σύμφωνα με τον συντάκτη της έκθεσης. Παράλληλα, η νέα τεχνολογική ανατροπή στα ΜΜΕ προβλέπεται να έλθει από την Τεχνητή Νοημοσύνη (AI), την κυριαρχία των big data και τη διάδοση των τεχνολογιών φωνητικής ή ηχητικής διάδρασης. Παρά τη σχετική αισιοδοξία που κατέγραψε η έρευνα όσον αφορά τις επιχειρηματικές προοπτικές, το νέο κύμα τεχνολογικών ανατροπών προκαλεί αβεβαιότητα για την ίδια τη βιωσιμότητα των Μέσων ενημέρωσης. Περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες (52%) θεωρούν ότι τεχνολογίες AI ή αυτοματισμοί που θα αποφασίζουν για προσωποποιημένη ενημέρωση θα αποτελέσουν σημαντικά εργαλεία ήδη από το 2020.

Τα podcasts προβάλλουν από το μέλλον

Μια τεχνολογία που κατά γενική ομολογία έχει περιορισμένη χρήση στα ελληνόγλωσσα Μέσα ενημέρωσης, αλλά κερδίζει συνεχώς έδαφος παγκοσμίως είναι τα podcast. Πάνω από τους μισούς ερωτηθέντες εκδότες (53) δήλωσαν ότι τα podcast καταλαμβάνουν σημαντικό μέρος στα φετινά τους σχέδια. Παρομοίως, ισχυρή είναι και η τάση υπέρ των τεχνολογιών text-to-speech.

Δίχως «φρένο» οι εφημερίδες

Σε ελεύθερη πτώση συνεχίζεται η κατρακύλα των εφημερίδων στην Ελλάδα. Ακόμα και οι κυριακάτικες, που ανέκαθεν πουλούσαν περισσότερο και συντηρούσαν τον μύθο ότι στηρίζουν τα «μαγαζιά», υποδέχθηκαν

το 2020 δίνοντας μάχη να κρατηθούν στο (ψυχολογικό) όριο των 40.000 φύλλων. Τουλάχιστον εκείνες που εξακολουθούν να δημοσιεύονται στα στοιχεία κυκλοφορίας του πρακτορείου «Άργος». Στην κορυφή κονταροχτυπιούνται Καθημερινή (κατ' εκτίμηση, εκτός καταλόγου Άργους), Πρώτο Θέμα και Βήμα, ακολουθεί (στα επίπεδα των 20.000 φύλλων) το Έθνος και οι υπόλοιπες κυμαίνονται κάτω των 10.000 φύλλων. Στη Σαββατιάτικη αγορά κυριαρχούν Τα Νέα, η Εφημερίδα των Συντακτών και τα Παραπολιτικά. Άλλη μία εφημερίδα, ο Φιλελεύθερος, διέκοψε από τις 18 Ιανουαρίου την καθημερινή έκδοση και έγινε εβδομαδιαία, ακολουθώντας το παράδειγμα του Βήματος, του Έθνους, της Βραδυνής, της Μακεδονίας ή των Ειδήσεων (του Νίκου Χατζηνικολάου) και της Ελευθερίας του Τύπου (του Βαγγέλη Μαρινάκη) που έγιναν αρχικά εβδομαδιαίες για να καταλήξουν σε οριστική διακοπή της έκδοσης. Οι καθημερινές εκδόσεις οδεύουν προς το τέλος τους και σωτηρία στις εκδόσεις του Σαββατοκύριακου δεν διαφαίνεται...

«Εμπόλεμη ζώνη» η Λατινική Αμερική για τους δημοσιογράφους

Το 2019, σχεδόν το 60% των 49 δημοσιογράφων που σκοτώθηκαν στη δουλειά τους πέθανε σε χώρες που δεν βρίσκονται σε πόλεμο, σε αντίθεση με 45% την προηγούμενη χρονιά. Η Λατινική Αμερική αποδεικνύεται εξίσου επικίνδυνη για τους δημοσιογράφους με τις εμπόλεμες ζώνες. Μαζί με τη Μέση Ανατολή, είναι οι πιο επικίνδυνες περιοχές, με 14 θανάτους δημοσιογράφων σε καθεμία, σύμφωνα με έκθεση των Δημοσιογράφων χωρίς Σύνορα. Δέκα δημοσιογράφοι δολοφονήθηκαν μόνο στο Μεξικό, καλύπτοντας το οργανωμένο έγκλημα, ενώ ο ίδιος αριθμός δημοσιογράφων σκοτώθηκε στη Συρία, όπου μαίνεται ο εμφύλιος πόλεμος. Άλλοι δύο δημοσιογράφοι δολοφονήθηκαν στην Ονδούρα. Η Κίνα εξακολουθεί να είναι η χώρα όπου κρατούνται οι περισσότεροι δημοσιογράφοι παγκοσμίως, με 120 εργαζόμενους στον Τύπο να βρίσκονται σε φυλακές. Στη Σαουδική Αραβία, παρά την κατακραυγή που προκάλεσε η δολοφονία, τον Οκτώβριο του 2018, στο προξενείο της χώρας στην Κωνσταντινούπολη του Τζαμάλ Κασόγκι από ανθρώπους του καθεστώτος, παραμένουν στη φυλακή 32 δημοσιογράφοι, μεταξύ των οποίων ο Ραΐφ Μπαντάουι και ο Σαλέχ αλ Σεχ. Η εχθρική στάση του Ντόναλντ Τραμπ κατά του Τύπου συνέβαλε στο να πέσουν οι Ηνωμένες Πολιτείες στην 48η θέση του παγκόσμιου δείκτη για την ελευθερία του Τύπου σε σύνολο 180 χωρών. Η χρήση του όρου «fake news» από τον πρόεδρο Τραμπ για να απαξιώσει τον

NETFLIX

Ανησυχούν για τον ανταγωνισμό από διαδραστικές πλατφόρμες, όπως το Netflix ή το Spotify, τα στελέχη των ραδιοτηλεοπτικών φορέων.

Τύπο ενθάρρυνε ηγέτες άλλων 40 χωρών παγκοσμίως να υιοθετήσουν τον ίδιο όρο και να επιτεθούν κατά των δημοσιογράφων, σχολιάζουν οι Δημοσιογράφοι χωρίς Σύνορα.

Φινλανδία: Από τα σχολεία ξεκινάει ο πόλεμος κατά των fake news

Με τη δημοκρατία σε όλο τον κόσμο να απειλείται από τα fake news, η Φινλανδία επιλέγει να θωρακίσει τη δική της, ενσωματώνοντας στο εκπαιδευτικό της σύστημα τον εγγραμματοισμό στα Μέσα, σε μια προσπάθεια να ενισχύσει την κριτική σκέψη των μαθητών. Σύμφωνα με το εθνικό πρόγραμμα σπουδών που υιοθετήθηκε το 2016, στα μαθήματα μαθηματικών π.χ., οι μαθητές μαθαίνουν πόσο εύκολο είναι να χρησιμοποιηθούν τα στατιστικά στοιχεία για να στηριχθεί ένα ψέμα, στα καλλιτεχνικά μαθήματα διδάσκονται πώς μπορεί να γίνει χειρισμός του νοήματος μίας εικόνας, στην ιστορία αναλύουν πώς η προπαγάνδα χρησιμοποιήθηκε σε διάφορες ιστορικές περιόδους, ενώ Φινλανδοί φιλόλογοι δείχνουν στους μαθητές τους τρόπους με τους οποίους οι λέξεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να παραπλανήσουν, να παραποιήσουν την αλήθεια ή να αποπροσανατολίσουν την κοινή γνώμη. Η εισαγωγή του νέου αναλυτικού προγράμματος στα σχολεία αποτελεί μέρος της ευρύτερης στρατηγικής της φινλανδικής κυβέρνησης, η οποία μετά το 2014 βρέθηκε αντιμετώπιση με την ανάγκη να αναχαιτίσει τα ρωσικά fake news, συνειδητοποιώντας νωρίτερα από οποιαδήποτε άλλη ευρωπαϊκή χώρα ότι η ανθρωπότητα έχει εισέλθει στην εποχή της «μετα-αλήθειας». Προς την ίδια κατεύθυνση, αλλά με διαφορετικό τρόπο, κινείται και η Βρετανία, όπου τη σχετική πρωτοβουλία ανέλαβε το BBC, «επιστρατεύοντας» την Αντζελίνα Τζολί. Η γνωστή ηθοποιός, σε συνεργασία με τη Microsoft, θα είναι παραγωγός μία εκπομπής με τίτλο «BBC My World», η οποία θα απευθύνεται σε εφήβους άνω των 13 ετών και, χρησιμοποιώντας τα ρεπορτάζ του BBC World Service, θα τους παρέχει στοιχεία και διευκρινίσεις γύρω από σημαντικές παγκόσμιες εξελίξεις.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ SOCIAL MEDIA: Η ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΣΤΑ NEWSROOM

Η Τεχνητή Νοημοσύνη
ούτε θα σώσει
ούτε σκοτώσει την
δημοσιογραφία

THE Λήδας Τσενέ

PhD, Επικοινωνιολόγος.

ΛΙΓΟ ΠΡΙΝ ΜΑΣ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΕΙ το 2019, το δημοσιογραφικό think tank του London School of Economics and Political Science, Polis, σε συνεργασία με το Google News Initiative, μας χάρισε ένα άκρως ενδιαφέρον report για το πώς η τεχνητή νοημοσύνη (AI) μπαίνει πλέον, όλο και πιο δυναμικά, και στα newsrooms. Πρόκειται για μια ενδελεχή έρευνα στην οποία συμμετείχαν 116 δημοσιογράφοι από 71 μιντιακούς οργανισμούς σε 32 διαφορετικές χώρες. Παρ' όλο που η εφαρμογή τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης στη δημοσιογραφία δεν είναι ακόμη ευρέως διαδεδομένη, από την έρευνα γίνεται αντιληπτό ότι στο μέλλον θα αποτελεί κυρίαρχη τάση.

Μέχρι τώρα, οι δημοσιογραφικοί οργανισμοί χρησιμοποιούν την τεχνητή νοημοσύνη σε τρία βασικά πεδία: συλλογή ειδήσεων, παραγωγή περιεχομένου και διάχυση της πληροφορίας. Από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, μόνο το 37% φαίνεται να έχει μια καταγεγραμμένη και σταθερή στρατηγική ως προς την αξιοποίηση της AI. Επιπλέον, σύμφωνα με την έρευνα, παρ' όλο που βασικοί

στόχοι της χρήσης αυτού του είδους τεχνολογίας είναι η αποτελεσματικότητα και ο ανταγωνισμός, πολλοί ήταν εκείνοι οι οποίοι υπογράμμισαν, ως βασικό τους κίνητρο, την επιθυμία «να βοηθήσουν την κοινή γνώμη να αντεπεξέλθει στον όγκο της πληροφορίας που λαμβάνει, όπως επίσης και στην παραπληροφόρηση, και κυρίως να καταφέρουν να συνδέσουν την κοινή γνώμη με αξιόπιστο περιεχόμενο, που είναι σχετικό, χρήσιμο και ενδιαφέρον για την καθημερινότητά της». Άλλωστε, σύμφωνα με τον Charlie Beckett, επικεφαλής του Polis, αλλά και της έρευνας «στόχος είναι οι δημοσιογράφοι να αποκτήσουν αλγοριθμικά εφόδια, έτσι ώστε να μπορούν να χρησιμοποιούν τις ανθρώπινες δεξιότητές τους με νέους και πιο αποτελεσματικούς τρόπους».

Ποιοι είναι όμως οι λόγοι για τους οποίους οι περισσότεροι μηντιακοί οργανισμοί διστάζουν να προχωρήσουν στην υιοθεσία των τεχνολογιών τεχνητής νοημοσύνης; Η έρευνα έδειξε ότι η έλλειψη οικονομικών πόρων (27%) και παράλληλα αντίστοιχων γνώσεων και δεξιοτήτων (24%) είναι οι βασικές αιτίες. Επιπλέον, η σχετική

Τεράστια σημασία για την εμπέδωση και την αξιοποίηση της Τεχνητής Νοημοσύνης διαδραματίζει ο εγγραμματισμός.

άγνοια για την τεχνητή νοημοσύνη (19%) σε συνδυασμό με την απουσία εσωτερικού διοικητικού οράματος (17%) έρχονται να προστεθούν στη λίστα των προκλήσεων για την ένταξη της AI στις αίθουσες σύνταξης.

Στην ερώτηση τι θα βοηθούσε τους ειδησεογραφικούς οργανισμούς να εξοικειωθούν περισσότερο με την έννοια και την πρακτική της τεχνητής νοημοσύνης, το 44% αναφέρθηκε στην ανάγκη για αντίστοιχη εκπαίδευση μέσα στον οργανισμό και το 43% στην ανάγκη πρόσληψης ατόμων με νέες δεξιότητες.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στην εκπαίδευση, οι ερωτώμενοι ανέδειξαν έξι περιοχές στις οποίες θα ήθελαν να εκπαιδευτούν περισσότερο:

- εγγραμματισμός στην AI με στόχο την καλύτερη κατανόησή της,
- βασικές δεξιότητες AI, όπως προγραμματισμός και ανάλυση δεδομένων,
- πιο εξελιγμένες δεξιότητες AI, με στόχο την ενθάρρυνση της καινοτομίας, αλλά και την ανάπτυξη του προσωπικού,
- δεοντολογία, προκειμένου να μειωθεί η προκατάληψη που μπορεί να προκύψει από τους αλγόριθμους ή τα δεδομένα και να βελτιωθεί η ακρίβεια και η αξιοπιστία,
- γενικές γνώσεις για την AI για την καλύτερη κατανόηση της συγκεκριμένης τεχνολογίας και του αντικτύπου της στους χρήστες και την κοινωνία,
- καλύτερη ενημέρωση και εκπαίδευση της διοίκησης για την αξιοποίηση της AI.

Μολονότι οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στην έρευνα συμφώνησαν ότι η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να συμβάλει θετικά στην εξέλιξη της δημοσιογραφίας, αν οι επιχειρήσεις των Μέσων παραμείνουν

πιστές στις πολιτικές τους περί δεοντολογίας και σύνταξης, υπογράμμισαν και την ανησυχία τους για την πιθανή επίδραση της μείωσης του προϋπολογισμού, ως αποτέλεσμα της εφαρμογής τεχνικών AI, στην ποιότητα του παραγόμενου περιεχομένου. Στο ίδιο πλαίσιο, εξέφρασαν τον προβληματισμό τους για την αλγοριθμική προκατάληψη (algorithmic bias) και τον ρόλο που μπορεί να παίξουν οι τεχνολογικές επιχειρήσεις στην εξέλιξη της δημοσιογραφίας, τονίζοντας την ανάγκη για τα Μέσα από την “big tech” βιομηχανία.

Τρία ήταν τα πεδία στα οποία οι συμμετέχοντες στην έρευνα εξέφρασαν τη μεγαλύτερη επιθυμία για περαιτέρω ανάπτυξη εργαλείων AI: μεγαλύτερη αυτοματοποίηση για την εξόρυξη πληροφορίας/δεδομένων (συλλογή πληροφορίας), καλύτερο περιεχόμενο προερχόμενο από τις μηχανές (παραγωγή περιεχομένου), βελτίωση των εργαλείων προσωποποίησης και αναζήτησης προτάσεων (διάχυση πληροφορίας).

Ο Charlie Beckett, κλείνοντας το report, αναφέρει χαρακτηριστικά ότι «οι τεχνολογίες AI ούτε θα σκοτώσουν, αλλά ούτε και θα σώσουν τη δημοσιογραφία. Η δημοσιογραφία σήμερα αντιμετωπίζει σειρά προκλήσεων, όπως απάθεια και αντιπάθεια από την κοινή γνώμη, ανταγωνισμό για την προσοχή, πολιτική καταδίωξη. Ίσως το σημαντικότερο μήνυμα αυτής της έρευνας είναι ότι βρισκόμαστε μπροστά σε μια ακόμα ιστορική στιγμή. Αν αντιληφθούμε τη δημοσιογραφία σαν κοινωνικό αγαθό το οποίο παρέχεται από ανθρώπους προς τους ανθρώπους, τότε έχουμε ένα παράθυρο περίπου 2-5 χρόνων, προκειμένου οι επιχειρήσεις των Μέσων να κατανοήσουν τη συγκεκριμένη τεχνολογία».

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΠΡΟΣΩΠΟΥ: ΕΝΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΑΝΟΠΤΙΚΟΝ

Η τεχνολογία αναγνώρισης συναισθημάτων πρέπει να απαγορευθεί, με βάση κορυφαία ιδρύματα, επειδή δεν υπάρχουν επαρκείς επιστημονικές βάσεις για τη χρήση της.

ΤΗΣ **Ελένης Νάτση**

Δημοσιογράφος, Marketing & Communications manager με ειδίκευση στον τεχνολογικό κλάδο, ερευνήτρια στο Advanced Media Institute.

ΦΑΝΤΑΣΤΕΙΤΕ ΟΤΙ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΕΙΤΕ ένα χαρούμενο βίντεο με ζώα και την ίδια στιγμή ένα εξελεγμένο λογισμικό αναγνώρισης προσώπου «σκανάρει» με λεπτομέρεια τις επιμέρους εκφράσεις του προσώπου σας, για να αποφανθεί για το συναίσθημα σας.

Είστε σίγουρος/η ότι η ετυμηγορία θα είναι χαρούμενος/η. Στην πραγματικότητα όμως, δεν είστε χαρούμενος, και το λογισμικό μπορεί να το «καταλάβει».

Μετά από πολλές ώρες δουλειάς στο γραφείο, δεν έχετε κοιμηθεί καλά και πάρα την υποτιθέμενη χαρούμενη έκφραση σας, το σύστημα μπορεί να «διαβάσει» την πραγματική ψυχική σας κατάσταση.

Σενάριο επιστημονικής φαντασίας; Όχι.

Η Τεχνολογία Αναγνώρισης Προσώπου (facial recognition technology) είναι μια από τις πλέον δημοφιλείς βιομετρικές τεχνολογίες, μαζί με την σάρωση δακτυλικού αποτυπώματος και της ίριδας, που μπορεί να αναγνωρίσει ένα άτομο μέσω της ψηφιακής του απεικόνισης.

Οι συγκεκριμένες τεχνολογίες εξελίσσονται με γοργούς ρυθμούς, επιδιώκοντας όχι μόνο να αποτελούν ένα σύγχρονο μέσο ταυτοποίησης ενός ατόμου με τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης αλλά και ερμηνείας της συναισθηματικής του κατάστασης (emotion recognition technology).

Παραδείγματα εφαρμογής λογισμικού αναγνώρισης προσώπου βρίσκουμε στην διαδικασία προσλήψεων, για την καταπολέμηση του εγκλήματος από αστυνομικές αρχές ακόμα και στην πολιτική επικοινωνία, όπου εταιρίες εκμαιεύουν τις πολιτικές μας προτιμήσεις και πιστεύω με τη δύναμη των αλγορίθμων.

Αυτο-αστυνόμηση και επιτήρηση

Το 1787, ο Βρετανός φιλόσοφος Τζέρεμι Μπένθαμ παρουσιάζει το «Πανοπτικόν», μια κυλινδρική φυλακή, όπου ο κάθε κρατούμενος πιστεύει πως παρακολουθείται διαρκώς.

Η ιδέα αυτή θα «εμπνεύσει» σε μεγάλο βαθμό τον Μισέλ Φουκώ, που βλέπει το Πανοπτικόν ως το απόλυτο σύμβολο του τρόπου επιβολής της εξουσίας. Το εξεταστικό βλέμμα που είναι εγγεγραμμένο στην ίδια τη δομή του πειθαρχικού θεσμού (φυλακή, σχολείο, στρατός, εργοστάσιο) εσωτερικεύεται από τον έγκλειστο: καταλήγει ο ίδιος να αναλαμβάνει την αστυνόμηση του εαυτού του.

Ένα «Πανοπτικόν», όπου οι άνθρωποι υπακούουν στους νόμους, επειδή έχουν την αίσθηση ότι διαρκώς παρακολουθούνται είναι και ο στόχος όλων των σύγχρονων συστημάτων ελέγχου και προληπτικής καταστολής. Όσον αφορά στην τεχνολογία αναγνώρισης προσώπου και στη χρήση της σε δημόσιους χώρους, εγείρονται πολλαπλά ζητήματα ως προς την ιδιωτικότητα του ατόμου και την προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων του.

Στο Σαν Φρανσίσκο, οι αστυνομικές αρχές δεν μπορούν πλέον να χρησιμοποιήσουν τεχνολογία αναγνώρισης προσώπου για τη σύλληψη προσώπων. Παρ' όλα αυτά, τέτοιου είδους τεχνολογία μπορεί, για παράδειγμα, να χρησιμοποιηθεί από τον ιδιοκτήτη ενός οικήματος ή από σχολικές μονάδες.

Πέρυσι το Σαν Φρανσίσκο, όπως και το Όκλαντ και το Σόμερσβιλ της Μασαχουσέτης, απαγόρευσαν στις αστυνομικές αρχές να χρησιμοποιούν συστήματα αναγνώρισης προσώπου διότι ακόμα και τα πιο εξελεγμένα

Η Γερμανία σχεδιάζει να εφαρμόσει τεχνολογία αναγνώρισης προσώπου σε 134 σιδηροδρομικούς σταθμούς και 14 αεροδρόμια.

εξ' αυτών αποδείχθηκε ότι παρουσιάζουν μεροληψία εις βάρος των μαύρων και των γυναικών.

Το 2015, ακόμα και μια πιο απλή εφαρμογή αναγνώρισης προσώπου, όπως το Google photos, αναγνώρισε τους μαύρους ως «γορίλλες», δημιουργώντας κύμα αντιδράσεων, για τα ρατσιστικά κριτήρια του λογισμικού.

Από το αμερικάνικο πολιτικό φάσμα, ο γερουσιαστής Μπέρνι Σάντερς, ο οποίος θα διεκδικήσει ξανά το χρίσμα του Δημοκρατικού Κόμματος για τις προεδρικές εκλογές του 2020, ανήκει στους πολέμιους της συγκεκριμένης τεχνολογίας, έχοντας ανακοινώσει την πρόθεση του να την απαγορεύσει ως μέρος μιας ευρύτερης αναθεώρησης του αμερικάνικου συστήματος ποινικής δικαιοσύνης.

Και στην Ευρώπη όμως, η Σουηδική Αρχή Προστασίας Δεδομένων επέβαλε το 2019 πρόστιμο 20.000 ευρώ σε δήμο επειδή χρησιμοποιούσε τεχνολογία αναγνώρισης προσώπου για την παρακολούθηση της φοίτησης των μαθητών στο σχολείο, ενώ η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων CNIL στην Γαλλία, δήλωσε ότι η τεχνολογία παραβιάζει τους κανόνες συγκατάθεσης του Γενικού Κανονισμού για την Προστασία Δεδομένων (GDPR).

Από την πλευρά της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε ένα διαρρέον σχέδιο λευκής βίβλου για την Τεχνητή Νοημοσύνη εξέταζε μέτρα για την προσωρινή απαγόρευση σχετικών τεχνολογιών (π.χ. 3-5 χρόνια) που χρησιμοποιούνται τόσο από τους δημόσιους όσο και από τους ιδιωτικούς φορείς, με στόχο να αξιολογηθούν πλήρως οι αρνητικές επιπτώσεις και να αναπτυχθούν μέτρα διαχείρισης των επιμέρους κινδύνων.

Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να σημάνει το τέλος σε εν εξελίξει έργα τεχνητής νοημοσύνης σε ορισμένες χώρες της ΕΕ, όπως στη Γερμανία που επιθυμεί να εφαρμόσει τεχνολογία αναγνώρισης προσώπου σε 134 σιδηροδρομικούς σταθμούς και 14 αεροδρόμια.

Παρ' όλα αυτά, στο τελικό επίσημο έγγραφο που εξέδωσε η Επιτροπή, δεν συμπεριλήφθη καμία απαγόρευση ή έστω περιορισμός παρά μόνο μία γενική διατύπωση ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιθυμεί να δρομολογήσει έναν εκτεταμένο διάλογο, ο οποίος θα μπορούσε να δικαιολογήσει εξαιρέσεις στη μαζική αναγνώριση προσώπου στο μέλλον, εφόσον χρειαστεί.

Αχαρτογράφητα νερά

Η αμφίβολη διαφάνεια ως προς τη χρήση και αποθήκευση των προσωπικών χαρακτηριστικών εκατομμυρίων ανθρώπων σε μεγάλες βάσεις δεδομένων φαίνεται ότι είναι μόνο η μία πλευρά του νομίσματος. Πρόσφατες έρευνες δείχνουν σημαντικά τεχνικά προβλήματα στην ίδια την αρχιτεκτονική των συστημάτων αναγνώρισης προσώπου, επομένως και στην ορθότητα των αποτελεσμάτων τους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η γαλλική εταιρία Idemia, που αναπτύσσει λογισμικό αναγνώρισης προσώπου με πελάτες τις κρατικές αρχές σε ΗΠΑ, Αυστραλία και Γαλλία. Το συγκεκριμένο λογισμικό χρησιμοποιείται για τον έλεγχο επιβατών σε κρουαζιερόπλοια που καταφθάνουν στις ΗΠΑ κατά παράβαση των κανόνων τελωνειακής και συντοριακής προστασίας. Υψηλόβαθμος αξιωματούχος του FBI παραδέχτηκε το 2017 στο Κογκρέσο ότι το λογισμικό της Idemia σκανάρει 30 εκατ. φωτογραφίες προσώπων «προστατεύοντας τον αμερικάνικο λαό.»

Δύο χρόνια αργότερα, τον Ιούλιο του 2019, το Εθνικό Ινστιτούτο Τυποποίησης και Τεχνολογίας των ΗΠΑ, (National Institute of Standards and Technology) ανέδειξε, μέσω σχετικών ελέγχων, σημαντικά προβλήματα των αλγορίθμων στην αναγνώριση προσώπων μεταξύ λευκών και μαύρων.

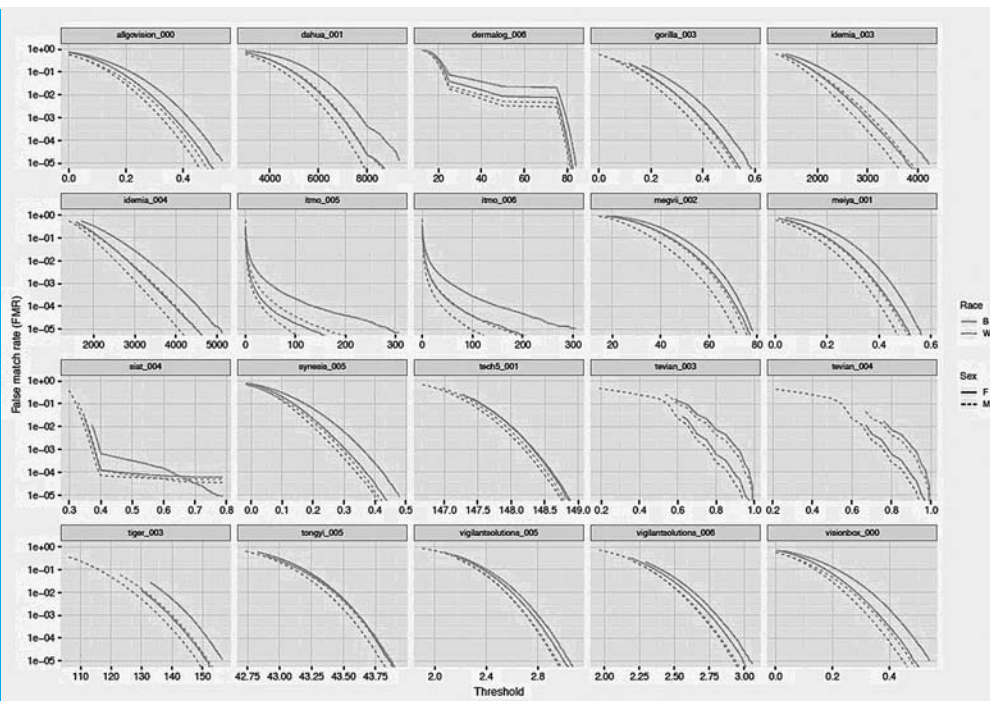
Οι έξυπνοι αλγόριθμοι της Idemia κλήθηκαν να πιστοποιήσουν ότι δύο διαφορετικές φωτογραφίες έδειχναν το

Σε πολλά συστήματα ελέγχου προσώπου εντοπίζονται σοβαρά λάθη στην αναγνώριση προσώπων που ανήκουν σε μαύρους παρά σε λευκούς.

Στη φωτογραφία, κάθε γράφημα αντιπροσωπεύει και έναν διαφορετικό αλγόριθμο που ελέγχθηκε από το NIST, το Εθνικό Ινστιτούτο Τυποποίησης και Τεχνολογίας των ΗΠΑ.

Οι συνεχόμενες γραμμές στα δεξιά κάθε γραφήματος ανήκουν σε πρόσωπα μαύρων γυναικών που αναγνωρίστηκαν λανθασμένα από τους αλγόριθμους, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη ομάδα.

Πηγή: NIST.

ίδιο πρόσωπο, όπως ακριβώς θα έκανε και ένας συνοριακός ελεγκτής σε έλεγχο διαβατηρίων. Το αποτέλεσμα ήταν ότι εντοπίστηκαν λάθη στην αναγνώριση προσώπων που ανήκαν σε μαύρους από πέντε έως και δέκα φορές περισσότερο σε σχέση με τους λευκούς.

«Χακάροντας» τους εγκεφάλους των ψηφοφόρων

Η εταιρία Emotion Research Lab στην Ισπανία ειδικεύεται στην τεχνολογία αναγνώρισης συναισθημάτων: Με τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης και ειδικά σχεδιασμένων αλγορίθμων, υπόσχεται στους πελάτες της - μεταξύ αυτών και πολιτικά κόμματα - να ξεκλειδώσει τις πραγματικές προθέσεις ψηφοφόρων- καταναλωτών.

Σύμφωνα με την Maria Rovoci, ιδρύτρια της εταιρίας, το σύστημα τεχνητής νοημοσύνης για την αναγνώριση προσώπου που έχει αναπτύξει η εταιρία της μπορεί να ανιχνεύσει και να μετρήσει 6 διαφορετικά συναισθήματα, 101 δευτερεύοντα και 8 ψυχολογικές διαθέσεις.

Το λογισμικό της ERL βασίζεται στη δουλειά του Πολ Έκμαν, Αμερικάνου ψυχολόγου που πρότεινε τη δεκαετία του 1960 το FACS (facial action coding system), ένα σύστημα κωδικοποίησης εκφράσεων του προσώπου για την αναγνώριση των βασικών συναισθημάτων.

Ο αλγόριθμος που έχει αναπτυχθεί από την Emotion Research Lab «διαβάζει» ακόμα και τις ενδότερες συναισθηματικές καταστάσεις ερμηνεύοντας μικρο-εκφράσεις και ανεπαίσθητες κινήσεις στο πρόσωπό μας, οι οποίες στο

σύνολό τους αποκαλύπτουν θυμό, χαρά και άλλα βασικά συναισθήματα.

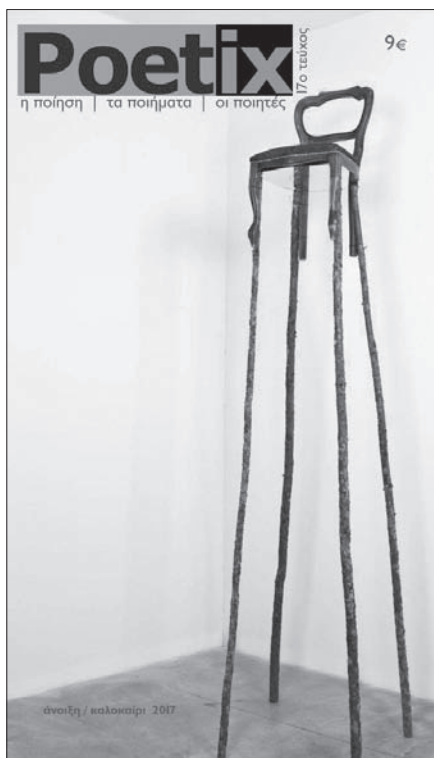
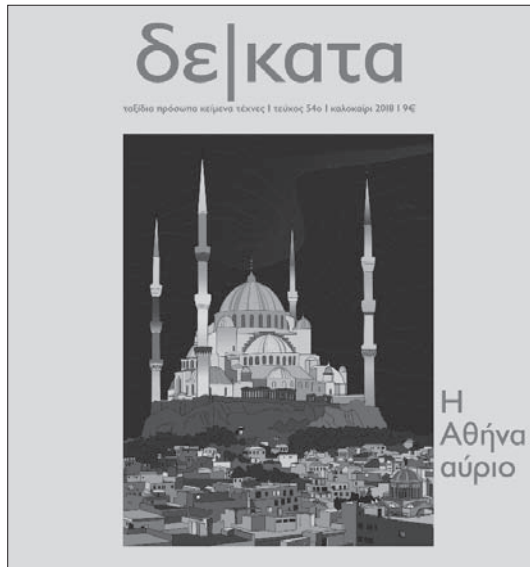
Είναι όμως το πρόσωπό μας και οι εκφράσεις του, ο καθρέφτης της ψυχής μας; Κι ακόμα παραπέρα, ακόμα και ο πιο σύνθετος αλγόριθμος είναι σε θέση να μας «διαβάσει» κάθε φορά σωστά;

Ορισμένοι επικριτές του συστήματος του Έκμαν, όπως η νευροεπιστήμονας Λίζα Φέλνταμ Μπάρετ, υποστηρίζουν ότι οι εκφράσεις του προσώπου δεν αντικατοπτρίζουν πάντα την συναισθηματική μας κατάσταση.

Από την πλευρά του, το ερευνητικό ινστιτούτο AI Now στην Αμερική, που μελετά τις επιπτώσεις από την χρήση της τεχνητής νοημοσύνης στην κοινωνία, στην ετήσια έκθεση του για το 2019, καταλήγει ότι η τεχνολογία αναγνώρισης συναισθημάτων πρέπει να απαγορευτεί. Ο λόγος; Δεν υπάρχουν, σύμφωνα με τους συντάκτες της έκθεσης επαρκείς επιστημονικές βάσεις για τη χρήση της, ούτε έχει γίνει ανάλυση και αξιολόγηση των επιμέρους κινδύνων από την εφαρμογή της.

Καθώς οι εξελίξεις στον τομέα της τεχνητής νοημοσύνης προχωρούν με ρυθμούς γεωμετρικής προόδου, η ανθρωπότητα καλείται να φροντίσει για την ομαλή μετάβαση μας από την «Άγρια Δύση» των αλγορίθμων σε ένα περιβάλλον ρυθμιζόμενο από σαφείς αρχές. Έχοντας μπροστά μας το ορμητικό ποτάμι της τεχνολογικής εξέλιξης το μόνο που μπορούμε και οφείλουμε να κάνουμε είναι όχι να ανακόψουμε την πορεία του αλλά να διαμορφώσουμε την κοίτη του.

ΟΛΠ*

*Όπου ΟΛΠ δεν σημαίνει Οργανισμός Λιμένος Πειραιώς αλλά Όμιλος Λογοτεχνικών Περιοδικών. Από την Κοινωνία των δε-κάτων.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑ

Είναι καιρός να τεθεί με ολοκληρωμένο τρόπο το αίτημα για ένα αυστηρό ρυθμιστικό πλαίσιο στην κυκλοφορία, την αποθήκευση, την επεξεργασία και την ανάκληση των προσωπικών δεδομένων.

ΤΟΥ **Χρήστου Παπαδόπουλου**

Σπούδασε οικονομικά και εργάζεται στον χώρο της Πληροφορικής.

Πρέπει να έχετε τον πλήρη έλεγχο των δεδομένων σας. Δεν πρόκειται για πετρέλαιο. Δεν είναι εμπόρευμα. Δεν πρέπει να μπορείτε να τα πουλάτε για να βγάλετε χρήματα.

Τίμοθι Μπέρνερς Λι,
«Πατέρας» του Διαδικτύου

ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ είναι παράνομο σε ολόκληρο τον κόσμο. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο με τα προσωπικά δεδομένα. Αντίθετα, πάνω στο εμπόριό τους κτίζονται αυτοκρατορίες χωρίς προηγούμενο. Οι εταιρίες με τη μεγαλύτερη χρηματιστηριακή αξία στον πλανήτη αντλούν τη δύναμή τους από τη γνώση που αποκομίζουν, καταγράφοντας τις κινήσεις, τη συμπεριφορά, τις απόψεις και τις προτιμήσεις των ανθρώπων.

Οι ελπίδες που επενδύθηκαν στην επανάσταση της πληροφορίας φαίνεται να διαψεύδουν τις αρχικές προσδοκίες. Από τους ανοικτούς ορίζοντες των θαλασσών που μας υποσχέθηκαν οι ευαγγελιστές του νέου κόσμου, βρεθήκαμε εκτεθειμένοι στις αράχνες του ιστού. Οι διευρυμένοι τρόποι πρόσβασης στην πληροφορία έχουν στριμώξει την ανθρωπότητα στη μηχανή της Google. Το σπάσιμο των μονοπωλίων της λιανικής, στο βασίλειο της Amazon. Το άνοιγμα της επικοινωνίας των λαών, στο λαβύρινθο του Zuckerberg.¹

Οι άνθρωποι στέκουν αμήχανοι μπροστά στις δυνάμεις που έχουν απελευθερώσει η επιστήμη και η τεχνολογία. Τα φράγματα της ιδιωτικότητας υποχωρούν και η μια αποκάλυψη διαδέχεται την άλλη. Το νέο πρόσωπο της βίας δεν στοχεύει τόσο στο κορμί όσο στο μυαλό των ανθρώπων. Δεν αφήνει τίποτε ανεπηρέαστο. Εντείνει τη μονομέρεια, ενισχύει την επιθετικότητα, πολλαπλασιάζει

την παραπληροφόρηση, οδηγεί στην πόλωση. Δημιουργεί και αναδημιουργεί αγέλες ομοϊδεατών έτοιμες να κατασπαράξουν οτιδήποτε παραβιάζει τον «χώρο» τους. Ακόμη και το δικαίωμα στο λάθος παραχαράσσεται. Το προνόμιο της εφηβείας στην τρέλα υπονομεύεται.² Η λήθη εξοβελίζεται στον Καιάδα της ιστορίας.

Καθώς όμως τα φαινόμενα υποκλοπών και εμπορίας δεδομένων που βλέπουν το φως της δημοσιότητας αυξάνονται, όλο και περισσότεροι άνθρωποι αρχίζουν να ανησυχούν για την ανεξέλεγκτη χρήση των δεδομένων και ενισχύουν το αίτημα για διαφάνεια και έλεγχο των εταιριών του διαδικτύου. Είναι καιρός ωστόσο να αναδειχθεί ο ιδιαίτερος χαρακτήρας των προσωπικών δεδομένων και να αμφισβητηθεί η εμπορευματοποίησή τους. Να τεθεί με ολοκληρωμένο τρόπο το αίτημα για ένα αυστηρό ρυθμιστικό πλαίσιο στην κυκλοφορία, την αποθήκευση, την επεξεργασία και την ανάκληση της πληροφορίας που θα προστατεύει τον προσωπικό χώρο καθενός. Βασικός άξονας αυτής της προσπάθειας δεν μπορεί παρά να είναι η τιθάσευση των γιγάντων της πληροφορίας.

Στις αρχές του περασμένου αιώνα, το αίτημα για περιορισμό της δράσης των μονοπωλίων του χάλυβα και του πετρελαίου οδήγησε στο σπάσιμο των αντίστοιχων μονοπωλίων.

Η δύναμη που έχουν σωρεύσει στα χέρια τους σήμερα τα μονοπώλια της πληροφορίας, υπερβαίνει κατά πολύ εκείνη των ορυκτών καυσίμων και των βιομηχανικών μετάλλων. Όσο προχωράμε στην ενηλικίωση της ψηφιακής επανάστασης, η ικανότητα παρέμβασης στην καθημερινότητα των πολιτών ενισχύεται. Η ισχύς των μονοπωλίων υπονομεύει τα βασικά δικαιώματα του ανθρώπου, ενώ παράλληλα θέτει σε αμφισβήτηση τη δημοκρατία.

¹ Κυρίαρχος στον χώρο των κοινωνικών δικτύων. Στην ιδιοκτησία του περιλαμβάνονται το Facebook, το Instagram και το WhatsApp.

² Οι παιδικές τρέλες δεν αποτελούσαν ποτέ εμπόδιο για τη μετέπειτα πορεία των νέων. Οι άνθρωποι «ξεχνούν», το δίκτυο ποτέ.

«ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ, & ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ»

Λευκωσία, Κύπρος, 18-20 Σεπτεμβρίου 2020 | **Μέσα, Πόλις, Αγορά**

ΕΙΜΑΣΤΕ ΣΤΗΝ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗ ΘΕΣΗ να ανακοινώσουμε το επικείμενο διεθνές συνέδριο με τίτλο «**Media, Polis, Agora – Journalism, Communication and Humanities in the New Technology Era**» («**Μέσα, Πόλις, Αγορά – Δημοσιογραφία, Επικοινωνία & Ανθρωπιστικές Σπουδές στην εποχή της Νέας Τεχνολογίας**»). Το συνέδριο διοργανώνεται στη Λευκωσία από το Advanced Media Institute, το Πρόγραμμα Σπουδών «Επικοινωνία και νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, το Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου και τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Λευκωσίας.

Στόχος του διεπιστημονικού αυτού συνεδρίου είναι η συνάντηση ερευνητών και επαγγελματιών, ιδίως από τα πεδία των σπουδών στα Μέσα, τη δημοσιογραφία, την επικοινωνία, την πολιτική επικοινωνία, τη νομική, την κοινωνιολογία, τις σπουδές διακυβέρνησης, τις ανθρωπιστικές σπουδές, την πολιτιστική ανάλυση και τις πολιτιστικές τεχνολογίες, ώστε να συζητηθούν ιδέες αναφορικά με τη σχέση μεταξύ των πεδίων, τις συνέργειες, τις αντιπαλότητες, τις στρατηγικές και τις μελλοντικές κατευθύνσεις των ανθρωπιστικών σπουδών, της δημοσιογραφίας και των επικοινωνιών σε μια νέα εποχή όπου κυριαρχεί η τεχνολογία. Το συνέδριο θα ασχοληθεί με τομείς που συνδέονται με τη δυναμική αλληλεπίδραση των Μέσων, των πολιτικών (Πόλις) και της δημόσιας σφαίρας (Αγορά). Ορισμένα από τα κύρια θέματα που θα καλυφθούν αφορούν την πρόοδο της ψηφιακής δημοσιογραφίας, το μέλλον των ανθρωπιστικών σπουδών ως επιστημονικού πεδίου σε μια εποχή στην οποία κυριαρχεί η τεχνολογία, το ρυθμιστικό πλαίσιο των Μέσων στην εποχή της νέας τεχνολογίας, οι προκλήσεις και τα ηθικά ζητήματα της παραγωγής περιεχομένου στα νέα Μέσα, και η εξέταση των τρόπων με τους οποίους η πρόοδος της τεχνολογίας μπορεί να προωθήσει την έρευνα στις ανθρωπιστικές σπουδές. Είναι ευπρόσδεκτες θεωρητικές, μεθοδολογικές και εμπειρικές μελέτες, καθώς και μελέτες περιπτώσεων στα συγκεκριμένα θέματα.

Επιπλέον, και αυτό ίσως είναι το πιο σημαντικό, επιθυμούμε με το συνέδριο να κτιστούν γέφυρες ανάμεσα στην ακαδημαϊκή γνώση και τη δράση στο πεδίο, ανάμεσα στις ανθρωπιστικές σπουδές και τις νέες τεχνολογίες, και ανάμεσα στους επαγγελματίες των Μέσων και τους ειδικούς για τη ρύθμισή τους. Είναι επομένως ευπρόσδεκτα workshops, εργαστήρια και σεμινάρια που θα αναδεικνύουν καινοτόμες

πρακτικές, θα συζητούν ιδέες και θα γνωστοποιούν βέλτιστες πρακτικές για τα θέματα του συνεδρίου.

Είναι επιθυμητές περιλήψεις που αφορούν έναν ή περισσότερους από τους ακόλουθους θεματικούς άξονες:

1. Τα Μέσα και οι Ανθρωπιστικές Σπουδές στην Εποχή του Blockchain και της Τεχνητής Νοημοσύνης

Η επανάσταση του Blockchain και τα (νέα) Μέσα. Τα (νέα) Μέσα και η Τεχνητή Νοημοσύνη. Αλγοριθμική ρύθμιση των θεμάτων ημερήσιας διάταξης και η ψηφιακή κατασκευή της πραγματικότητας. Δημοσιογραφία χωρίς δημοσιογράφους; Ιδιοκτησία, μαζικά δεδομένα (big data) και παραγωγή περιεχομένου. Η χρήση νέων τεχνολογιών για την εκ νέου εφεύρεση των ανθρωπιστικών σπουδών. Ο ρόλος των ανθρωπιστικών σπουδών σε μια υβριδική εποχή. Η τεχνητή νοημοσύνη (AI) και η εικονική πραγματικότητα (VR) στην ψηφιακή επικοινωνία.

2. Η πολιτική διάσταση των Νέων Μέσων

Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης ως πολιτικοί, οικονομικοί και πολιτιστικοί παράγοντες. Τεχνολογική αλλαγή, ενδυνάμωση και λανθασμένες αντιλήψεις. Το δημόσιο/ιδιωτικό χάσμα και το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα. Η επιτήρηση στην ψηφιακή εποχή. Προσωπική διαχείριση των μαζικών δεδομένων. Η παραπληροφόρηση στην εποχή της μετα-Αλήθειας. Έλεγχος γεγονότων (fact-checking) ή δημοσιογραφία; Η κανονιστική διάρθρωση της δημοσιογραφίας των Νέων Μέσων. Ψευδείς ειδήσεις (Fake News) και δημοσιογραφία των ρομπότ (bot).

3. Δημοσιογραφικές & επικοινωνιακές πρακτικές στην εποχή της Νέας Τεχνολογίας

Οι ειδήσεις και οι απόψεις ως δημόσιο αγαθό. Ανισότητες και εκμετάλλευση στην εποχή της ελαστικής απασχόλησης. Διομότιμες εφαρμογές (peer-to-peer), τεχνητή νοημοσύνη, αυτοματισμός και απασχόληση. Δημοσιογραφία και η σύγκρουση ανάμεσα στις ανθρωπιστικές σπουδές και την τεχνολογία. Αξίες, περιεχόμενο και καπιταλισμός. Branding χωρών και πόλεων στην εποχή της ψηφιακής οικονομίας. Ψηφιακή μεταμόρφωση/ψηφιακά αντίγραφα προϊόντων και υπηρεσιών

4. Ρύθμιση των Μέσων και Δημοκρατία

Η νομοθεσία και η ρύθμιση των Μέσων και των νέων Μέσων. Δημοσιογραφία και ιδιοκτησία των Μέσων. Ελευ-

θερία της έκφρασης και λογοκρισία στην ψηφιακή εποχή. Η πνευματική ιδιοκτησία και συναφή δικαιώματα δημοσιογράφων και εκδοτών στην ψηφιακή εποχή. Ρόλοι, ευθύνες και υποχρεώσεις ψηφιακών πλατφορμών. Τα Μέσα σε δημοκρατικές, μεταβατικές και απολυταρχικές κοινωνίες. Εγγραμματοσιμός στα Μέσα, πολιτικός ακτιβισμός και δημοκρατία.

5. Η δημοσιογραφία στην εποχή των ψηφιακών Μέσων

Οι κανονιστικές λειτουργίες της ψηφιακής δημοσιογραφίας. Ψηφιακή δημοσιογραφία, ιδεολογία, ρόλος και αντιλήψεις. Η ηθική της δημοσιογραφίας στην εποχή των ψηφιακών Μέσων. Συμμετοχική δημοσιογραφία (των πολιτών και των κοινοτήτων). Συνθήκες περιήγησης στα Μέσα (media repertoires) και καταστροφικές κοινότητες. Πολυμεσικές (transmedia), βασιζόμενες σε δεδομένα (data-driven) και διαδραστικές αφηγήσεις.

6. Πολιτική επικοινωνία στην εποχή των ψηφιακών Μέσων

Αυτονομία, μετριοπάθεια και ακτιβισμός. Πολιτική επικοινωνία και πολιτικές δομές. Ιδεολογία και πολιτικός λόγος. Πολιτική συμμετοχή και πολιτικές κοινότητες. Πολιτική ρητορική και πολιτικές εκστρατείες. Ερευνητικά θέματα στην πολιτική ανάλυση.

Διαδικασία υποβολής περιλήψεων

Προσκαλούμε ομιλίες, αλλά και προτάσεις για συνεδρίες, στρογγυλές τράπεζες και συμπόσια, καθώς και ερευνητικές πρωτοβουλίες και επαγγελματικά workshop. Είναι επιθυμητές τόσο η διαλεκτική όσο και η θεωρητική/φιλοσοφική/μεθοδολογική πλευρά των θεματικών αξόνων του Συνεδρίου, καθώς και εμπειρικές έρευνες.

Οι ομιλητές που επιθυμούν να συμμετάσχουν στο συνέδριο πρέπει να υποβάλουν περίληψη 250-500 λέξεων στα αγγλικά έως την 1η Απριλίου 2020. Οι περιλήψεις θα υποβάλλονται μέσω της Easy Chair Platform, ακολουθώντας τον σύνδεσμο <https://easychair.org/conferences/?conf=amiretre at2020>.

Για περισσότερες πληροφορίες, παρακαλούμε επικοινωνήστε μαζί μας ηλεκτρονικά στο info@advancedmediainstitute.com.

As σημειωθεί ότι κάθε ομιλητής μπορεί να παρουσιάσει

μόνο μία φορά ως κύριος συγγραφέας, όμως δεν υπάρχουν περιορισμοί όσον αφορά τους συν-συγγραφείς.

Περισσότερες πληροφορίες για τον συγκεκριμένο χώρο διεξαγωγής και τις λοιπές δραστηριότητες του συνεδρίου θα ανακοινωθούν μέσω της ιστοσελίδας μας. Για περισσότερες πληροφορίες και για την εγγραφή σας, παρακαλούμε επισκεφθείτε την ιστοσελίδα του συνεδρίου: <https://amiretre at2020.advancedmediainstitute.com>

Σημαντικές ημερομηνίες

1 Απριλίου 2020. Προθεσμία για την υποβολή περιλήψεων (μέσω του Easy Chair).

15 Απριλίου 2020. Κοινοποίηση της απόφασης για τις υποβληθείσες περιλήψεις από την επιστημονική επιτροπή του Συνεδρίου.

25 Απριλίου 2020. Έναρξη εγγραφών.

30 Μαΐου 2020. Λήξη εγγραφών

Κόστος συμμετοχής

Καθηγητές πανεπιστημίων: **150€**

Διδακτορικοί φοιτητές, δημοσιογράφοι και επαγγελματίες των Μέσων: **100€**

Μεταπτυχιακοί φοιτητές και συμμετέχοντες που δεν παρουσιάζουν: **70€**

Το κόστος περιλαμβάνει αντίγραφο του προγράμματος, συμμετοχή σε όλες τις συνεδρίες, γεύματα, καφέ στα διαλείμματα και το επίσημο δείπνο.

Έκδοση

Σκοπεύουμε να εκδώσουμε μια επιλογή ομιλιών σε επιμελημένο τόμο, κατόπιν συνεννόησης με τον εκάστοτε συγγραφέα/τους εκάστοτε συγγραφείς. Εάν επιθυμείτε να περιληφθεί η ομιλία σας στον τόμο αυτόν, παρακαλούμε να την αποστείλετε στην ηλεκτρονική διεύθυνση info@advancedmediainstitute.com μέχρι την 1η Ιουλίου 2020. Όλα τα κείμενα που θα υποβληθούν, θα τύχουν κριτικής ανάλυσης. Για περισσότερες πληροφορίες, παρακαλούμε επικοινωνήστε με τον Δρ. Εμμανουήλ (Μάνο) Τάκα manostakas@gmail.com

Συντονιστική Επιτροπή

- Σοφία Ιορδανίδου, Advanced Media Institute & Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
- Nael Jebriil, Doha Institute for Graduate Studies
- Διονύσιος Πάνος, Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Εμμανουήλ (Μάνος) Τάκας, Advanced Media Institute
- Κατερίνα Διαμαντίδου, Deree-The American College of Greece & Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Επιστημονική Επιτροπή

- Αχιλλεύς Κ. Αιμιλιανίδης, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
- Λεωνίδας Βασιλειάδης, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Peter Carravetta, Stony Brook University, USA
- Χρυσή Δαγουλά, University of Groningen
- Κατερίνα Διαμαντίδου, Deree – ACG, ΑΠΚΥ
- Victoria Fontan, American University of Afghanistan
- Karen Fowler-Watt, Bournemouth University, UK
- Σοφία Ιορδανίδου, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

- Nael Jebriil, Doha Institute for Graduate Studies
- Stephen Jukes, Bournemouth University, UK
- Βάβια Καϊμάκη, European Journalism Centre
- Μάρη Λαυρεντιάδου, Εθνικό Ανοικτό Παν/μιο
- Διονύσιος Πάνος, Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Σοφία Παπαδημητρίου, Εθνικό Ανοικτό Παν/μιο
- Αντώνης Δ. Παπαγιαννίδης, Advanced Media Institute
- Χαρίλαος Πλατανιάκης, ΕΚΠΑ
- Αθανάσιος Ν. Σαμαράς, Πανεπιστήμιο Πειραιώς
- Ειρήνη Σταματούδη, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
- Κώστας Στρατηλάτης, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
- Νίκος Σμυρνιάς, University of Toulouse
- Εμμανουήλ Τάκας, Advanced Media Institute
- Λήδα Τσενέ, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Deborah Wilson David, Nottingham Trent University
- Γιώργος Χαραλάμους, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Οργανωτική Επιτροπή

- Ελένη Βραχονοπούλου, Advanced Media Institute

- Λίνα Βασιλαμίδου, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Κυριάκος Κολλοβός, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Δημήτριος Κουκιιάδης, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
- Δημήτριος Κούρτις, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας
- Μπάμπης Κυριανίδης, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Χριστίνα Ληναράκη, Advanced Media Institute
- Ιωάννης Σέργιος Μανδαλιδής, Advanced Media Institute
- Μιχάλης Μίχας, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Αναστασία Μηνά, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Γεωργία Μυλιόρδου, Advanced Media Institute
- Ελένη Νάτσου, Advanced Media Institute
- Διονύσιος Νταούρος, Advanced Media Institute
- Χριστίνα Παπασοφωμού, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Ειρήνη Σαρακατσάνου, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Ερατώ Ιωάννα Σαρρή, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου
- Κατερίνα Τζουμπερκιώτη, Advanced Media Institute
- Δέσποινα Φούσκα, Advanced Media Institute

ΕΝΗΜΕΡΩΣΗ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΕΠΙΤΗΡΗΣΗ: Η ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΤΕΧΝΟΔΥΣΤΟΠΙΚΟ ΜΕΛΛΟΝ

ΤΟΥ **Μιχάλη Παναγιωτάκη**

Αναλυτής διαδικτύου και δημοσιογράφος.

Μαζικά Μέσα Ενημέρωσης, Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

Πρέπει να αναλογιστούμε ξανά τι είναι ΜΜΕ σήμερα. Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, όχι απλά Ενημέρωσης.

Το Μέσο (medium), το υλικό μέσο από το οποίο διαδίδεται ένα σήμα. Ο διαμεσολαβητής της πληροφορίας. Τα Μέσα είναι άλλωστε εκείνα που καθιστούν δημόσια μια πληροφορία. Τα Μέσα μετατρέπουν μια σειρά δεδομένων σε πληροφορία, τα Μέσα μεταφέρουν δεδομένα, πληροφορίες πάσης φύσεως και εγκυρότητας και γνώση, καθώς και οτιδήποτε περνιέται για γνώση στον χρήστη τους. Τα Μέσα είναι το αισθητήριο όργανο των πολιτών για τα δημόσια πράγματα, για την επαφή με το απομακρυσμένο αλλά σημαντικό: από τις τεχνολογικές εξελίξεις μέχρι τα γεωπολιτικά παίγνια, από τα σχέδια για το ύψος των συντάξεων μέχρι την κλιματική αλλαγή, από τις καινούργιες ταινίες και τις παραγωγές μέχρι το νέο καταναλωτικό προϊόν, από τη μόδα μέχρι την υψηλή κουλτούρα.

Είναι Μέσα Επικοινωνίας και όχι μόνο Ενημέρωσης, επειδή η δημοσιογραφική διάσταση είναι μόνο μία από τις λειτουργίες των ΜΜΕ. Από την εποχή της ραδιοτηλεόρασης, πριν από το διαδίκτυο, τα ΜΜΕ δεν ενημέρωναν απλά, ούτε καν ήταν αυτή η βασική τους λειτουργία. Παρήγαγαν πολιτιστικά αγαθά (σειρές, καλλιτεχνικό περιεχόμενο κ.λπ.), φιλοξενούσαν (και καθοδηγούσαν) τη δημόσια συζήτηση, μετέδιδαν ιστορικά ντοκιμαντέρ, ιατρικές συμβουλές, ιδέες για το σπίτι, συνταγές μαγειρικής κ.λπ. Συν-κατασκεύαζαν και νοσηματοδοτούσαν τη συνολική πραγματικότητα, της οποίας την εξέλιξη παρακολουθούσαν. Μετέφεραν πολιτιστικό περιεχόμενο.

Φυσικά τα Μέσα μετέδιδαν και διαφημίσεις, πάνω στις οποίες στηριζόταν όλο το οικονομικό μοντέλο τους. Μπορεί κάποιος να επιχειρηματολογήσει πως και οι διαφημιστικές εταιρίες ακόμα ήταν και είναι οι ίδιες Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας.

Από τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας στα Μέσα Μαζικής Επιτήρησης

Τα Μέσα πριν το διαδίκτυο ήταν μονόδρομο. Η σχέση τους με το κοινό που τα διάβαζε, τα άκουγε ή τα έβλεπε, ήταν σχέση πομπού-δέκτη. Το διαδίκτυο το άλλαξε αυτό, αφού το ίδιο είναι εκ κατασκευής αμφίδρομο. Αρχικά, έδωσε σε ένα ευρύ στρώμα χρηστών τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε συζητήσεις online μέσα από ηλεκτρονικά φόρουμ και να δημιουργούν προσωπικές ιστοσελίδες, τη δυνατότητα να σχολιάζουν άρθρα και να αναρτούν τα σχόλιά τους στα ΜΜΕ, και –μετά το λανσάρισμα του web 2.0 και των Υπηρεσιών Κοινωνικής Δικτύωσης (ΥΚΔ)– τη δυνατότητα καθενός να γίνεται κόμβος πληροφορίας, και επισκεψιμότητας, ένα προσωπικό ή συλλογικό ΜΜΕ, ενώνοντας πολλαπλές σφαίρες προσωπικής ενημέρωσης σε μία πλατφόρμα. Αυτός ο «εκδημοκρατισμός», με σημαντικές εξαιρέσεις, βασίστηκε στην δωρεάν παροχή πλατφόρμας και χώρου από τις ΥΚΔ και τις μηχανές αναζήτησης, που τελικά δεν είναι φυσικά «δωρεάν». Σε αντίτιμο, οι υπηρεσίες αυτές αντλούν πληροφορία από τους χρήστες. Η ποσότητα των πληροφοριών που συλλέγονται από τους χρήστες υπερβεί κάθε προηγούμενο, όταν το κινητό έγινε η συνηθέστερη πλατφόρμα πρόσβασης στο διαδίκτυο. Οι υπηρεσίες αυτές (που είναι ΜΜΕ) μπορούν να γνωρίζουν πού βρίσκεσαι, τι κάνεις, ποια είναι τα ενδιαφέροντά σου και να σου παρουσιάσουν αλγοριθμικά διαφημίσεις που ταιριάζουν απόλυτα με τα ενδιαφέροντά σου, τις αναζητήσεις σου, την τοποθεσία στην οποία βρίσκεσαι. Έγιναν Μέσα Αμφίδρομης Μαζικής Επικοινωνίας, τα οποία δεν επικοινωνούν μόνο πληροφορίες και περιεχόμενο από τον έξω κόσμο προς τους χρήστες, αλλά και αντίστροφα. Οι δύο μεγαλύτερες εταιρίες του διαδικτύου, η Google και το Facebook ως προς την οικονομική τους βάση, είναι διαφημιστικές εταιρίες. Η διαφήμιση, από χρηματοδότης των Μήντια, αναβαθμίστηκε σε

όχημά τους. Οι δύο αυτές εταιρίες είναι οι μεγαλύτεροι συλλέκτες προσωπικών δεδομένων στον κόσμο.

Τις εν λόγω πληροφορίες όμως δεν τις διαθέτουν και δεν τις διακινούν μόνο η Google και η facebook. Τις διαθέτουν και τις εμπορευματοποίησαν άμεσα οι εταιρίες κινητής, οι κατασκευαστές λειτουργικών συστημάτων (Microsoft, Apple, Android), οι κατασκευαστές τηλεφώνων, οι πάροχοι διαδικτύου και κινητής τηλεφωνίας. Εδώ η ιδέα του Μέσου Μαζικής Επικοινωνίας αντιστρέφεται πλήρως, καθώς ένα τμήμα των δραστηριοτήτων των εταιριών αυτών αντλεί έσοδα από τούτη την άποδοξη μαζική επικοινωνία, των πολιτών προς τις εταιρίες. Έτσι, γίνεται Μέσο Μαζικής Επιτήρησης.

Σιγά-σιγά οι εταιρίες που έτρεχαν επιχειρηματικά μοντέλα πάνω σε δεδομένα πελατών και αντλούσαν κέρδη από αυτά πολλαπλασιάστηκαν. Σήμερα σε παρακολούθουν και σε καταγράφουν, όχι μόνο όλες οι εταιρίες που αναφέραμε, αλλά και το αυτοκίνητό σου, η εφαρμογή που μετρά τους σφυγμούς της καρδιάς σου, το στρώμα σου, η λάμπα σου, ο θερμοσίφονάς σου κ.λπ. Η διαχείριση των δεδομένων που παράγουν οι χρήστες βασικών υπηρεσιών, και τα οποία αφορούν είτε τους ίδιους (για στόχευση διαφήμισης) είτε χρησιμοποιούνται για την παραγωγή χρηστικής πληροφορίας για εταιρίες και οργανισμούς κάθε είδους εξαπλώνεται, συγκεντρώνεται και κυριαρχεί. Πρόκειται για ένα μοντέλο καπιταλισμού που η Shoshana Zuboff, καθηγήτρια στο Harvard Business School, ονόμασε «καπιταλισμό της επιτήρησης» στο βιβλίο της *The Age of Surveillance Capitalism*.¹ Αυτό το μοντέλο διατρέχει, και κατά τη Zuboff καθορίζει, τον τρόπο παραγωγής και το μοντέλο της παγκόσμιας οικονομίας πλέον, και αποτελεί κατά τη συγγραφέα μια συνεχή πηγή διεύρυνσης όχι μόνο των οικονομικών, αλλά και των κοινωνικών και των επιστημονικών ανισοτήτων.² Οι χείμαρροι και οι ποταμοί της νομότυπα «υποκλαπίσας» πληροφορίας δεν ρέουν απομονωμένοι, αλλά χύνονται στους Αμαζόνιους της Google και του Facebook (και όλο και περισσότερο της Amazon φυσικά). Όπως αποκάλυψε έρευνα της WSJ, και αναφέρει η Zuboff στο τελευταίο της άρθρο στους *New York Times*,³ το Facebook, «λαμβάνει δεδομένα [καρδιακής λειτουργίας] από το Instant Heart Rate: HR Monitor, δεδομένα κύκλων εμμηνορροίας από το Flo Period & Ovulation Tracker καθώς και δεδομένα που αποκαλύπτουν το ενδιαφέρον για ακίνητα από το Realtor.com – και όλα

αυτά χωρίς να το γνωρίζουν οι χρήστες του». Η Google ήδη έχει φθάσει σε συμφωνία με το Βρετανικό Εθνικό Σύστημα Υγείας για να πάρει τα (αωνυμοποιημένα;) στοιχεία υγείας του Βρετανικού πληθυσμού.⁴ Το δίκτυο των αντικειμένων (Internet of Things) που έχει ήδη αρχίσει να εφαρμόζεται, θα οδηγήσει σε ακόμα πιο ακραία επιτήρηση των πολιτών (θα σε επιτηρεί η καφετιέρα σου), και οι «έξυπνες πόλεις» θα αντλήσουν προσωπικά δεδομένα και από τους δημόσιους χώρους. Πρόκειται για ένα τεχνολογικό μέλλον επιτήρησης συγκριτικά με το οποίο το Πανοπτικόν του Μπένθαμ και το μάτι του Μεγάλου Αδελφού του Όργουελ μοιάζουν με υποκλοπές συνοικιακού ιδιωτικού ντετέκτιβ.

Τα δεδομένα αυτά, όπως είπαμε, έχουν πολλές χρήσεις, ως ύλη για την καλύτερη διαφημιστική στοχοποίηση και ως στατιστική πληροφορία, αλλά ο στρατηγικότερος ρόλος που παίζουν αφορά την ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης (TN).⁵ Και μέσα από αυτή τους τη λειτουργία η Zuboff θεωρεί πως κρύβεται ο μείζων κίνδυνος της δημιουργίας γνώσης μόνο για μία ελίτ, αποκομμένης από το δημόσιο έλεγχο ή την πρόσβαση. Διότι η εργαλειοποίηση της TN σε συνδυασμό με την υπάρχουσα εμπειρία στόχευσης διαφημίσεων οδηγεί σε ένα ακόμα πιο επικίνδυνο μονοπάτι: εκείνο της καθοδήγησης και του ελέγχου των πολιτών. Ήδη, οι εξελίξεις στο πολιτικό επίπεδο με τα σκάνδαλα της Cambridge Analytica, ανεξάρτητα πώς αξιολογεί κανείς την αποτελεσματικότητά τους, δείχνουν πως υπάρχει ήδη ζήτηση για αλγοριθμική επιτήρηση μεγάλης κλίμακας για τον επηρεασμό και τη χειραγώγηση των πεποιθήσεων των πληθυσμού. Ισχυρίζομαι πάντως πως οι ανησυχίες της Zuboff έχουν βάση ως προς την κλίμακα, αλλά σαν πρακτική υπάρχουν τουλάχιστον από την εποχή που πρωτοδιατυπώθηκαν από τον Bernays⁶ και σαν τεχνολογικά ενισχυμένη ανη-

1 *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power* Public Affairs 2019; <https://shoshanazuboff.com/book/about/>

2 Για μια «εξ αριστερών» κριτική της θέσης της Zuboff, βλ. την κριτική του Evgeny Morozov «Capitalism's New Clothes»; <https://thebaffler.com/latest/capitalisms-new-clothes-morozov>

3 «You are now remotely controlled», *New York Times* 24/1/2020; <https://www.nytimes.com/2020/01/24/opinion/sunday/surveillance-capitalism.html>

4 «Google has used contract swaps to get bulk access terms to NHS patient data», *TechCrunch*, 22.10.2019; <https://techcrunch.com/2019/10/22/google-has-used-contract-swaps-to-get-bulk-access-terms-to-nhs-patient-data/>

5 Είχα αναφερθεί στην σημασία της ανάπτυξης της Τεχνητής νοημοσύνης στα πλαίσια της τεχνολογικής υστέρησης της ΕΕ, στο τεύχος 21, φθινόπωρο 2019, του περιοδικού αυτού: «Η τεχνολογική υποτέλεια της Ευρώπης, το copyright, και η ανέφικτη (;) εναλλακτική» <https://dimosiografia.com/%CE%B7-%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7-%CF%85%CF%80%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%B5%CF%85%CF%81%CF%89%CF%80%CE%B7/>

6 Edward Bernays, *Propaganda*, 1928. https://www.voltairenet.org/IMG/pdf/Bernays_Propaganda_in_english_.pdf. Στην εισαγωγή: «Η συνειδητή και ευφυής χειραγώγηση των συνηθειών και των απόψεων των μαζών είναι σημαντικό στοιχείο μιας δημοκρατικής χώρας. Αυτοί που χειραγωγούν αυτόν τον αφανή μηχανισμό της κοινωνίας, αποτελούν μια άρατη κυβέρνηση, που είναι η πραγματική κυρίαρχη δύναμη στη χώρα μας».

συχία από τον Stafford Beer.⁷ Όμως ο συναγεμώσιμος έχει βάση. Ήδη το επιτηρητικό μοντέλο του καπιταλισμού δρα αρνητικά για τα πολιτικά και τα ατομικά δικαιώματα σε κοινοβουλευτικά περιβάλλοντα, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και γεωπολιτικό δεκανίκι των ΗΠΑ.

Το διαδικτυακό oligopolio, η επιτήρηση και τα ανθρώπινα δικαιώματα

Τον Νοέμβριο του 2019, η Διεθνής Αμνηστία εξέδωσε Έκθεση με τίτλο: «Οι γίγαντες της επιτήρησης: πώς το επιχειρηματικό μοντέλο της Google και του Facebook απειλεί τα ανθρώπινα δικαιώματα».⁸ Πρόκειται για σημαντική παρέμβαση από μια οργάνωση που είναι επιφυλακτική στον λόγο της και θέτει τα ζητήματα πολιτικής κριτικής. Ακολουθούν εκτενή αποσπάσματα από την σύνοψη της έκθεσης, που αναλύουν τις επιπτώσεις του επιχειρηματικού μοντέλου της γενικευμένης επιτήρησης σε βασικά δημοκρατικά δικαιώματα:

...Η Google και το Facebook έχουν βοηθήσει στην διασύνδεση του κόσμου και παρείχαν κρίσιμες υπηρεσίες σε δισεκατομμύρια ανθρώπους. Για να συμμετάσχουν ουσιαστικά στην σημερινή οικονομία και κοινωνία οι άνθρωποι έχουν ανάγκη την πρόσβαση στο διαδίκτυο – και στα εργαλεία που η Google και το Facebook προσφέρουν... Το βασισμένο στην επιτήρηση επιχειρηματικό μοντέλο των δύο εταιριών αναγκάζει τους ανθρώπους να δεχθούν μια φαουστική συμφωνία, κατά την οποία μπορούν να ασκήσουν τα ανθρώπινα δικαιώματά τους στο διαδίκτυο υποβαλλόμενοι σε ένα σύστημα που έχει σαν βάση την καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Πρώτα από όλα, την επίθεση στο δικαίωμα στο ιδιωτικό απόρρητο σε πρωτοφανή κλίμακα και, ακολούθως, σειρά από παρεπόμενα φαινόμενα που θέτουν σε σοβαρό κίνδυνο άλλα δικαιώματα, από

7 Stafford Beer, εκ των πρωτοπόρων της κυβερνητικής, μετέπειτα υπεύθυνος της κυβέρνησης Αλιέντε για τη δημιουργία του "Cybersyn", του προωθημένου για την εποχή "σοσιαλιστικού διαδικτύου" που θα οργάνωνε και θα συντόνιζε την οικονομική παραγωγή, προτού το πραξικόπημα του Πινοσέτ διαλύσει το πείραμα. Το 1966, σε επιτροπή στο αμερικανικό Κογκρέσο έλεγε τα εξής: «Θα χρησιμοποιήσουμε την ισχύ των υπολογιστών για να πραγματοποιήσουμε μια διαδικασία επιλογής από τον μόνο επιμελητή που μετράει πια – τον ίδιο τον πελάτη... αν μπορούσαμε να κωδικοποιήσουμε τα ενδιαφέροντα και τις αδυναμίες ενός ατόμου στη βάση της ανάδρασης που παρέχει... οι άνθρωποι του μάρκετινγκ θα χρησιμοποιήσουν τελικά την τεχνική αυτή για να αυξήσουν τη σχετικά ελάχιστη αντίδραση στις ταχυδρομικές διαφημίσεις που υφίσταται σήμερα σε μια απόκριση της τάξης του 90 τοις εκατό... Ο κύκλος εκμάθησης που θα εφαρμοστεί πάνω στο άτομο θα κλείσει. Τότε θα έχουμε παράσχει ένα τέλειο ψυχολογικό σύστημα για το μάρκετινγκ του οτιδήποτε επιθυμούμε – όχι μόνο τότε αυθεντική γνώση, αλλά ίσως και "πολιτική αλήθεια" ή την "αναπόφευκτη ανάγκη να δράσουμε εναντίον της εκλεγμένης κυβέρνησης».

8 Διαθέσιμη online στη διεύθυνση: <https://www.amnesty.org/en/documents/pol30/1404/2019/en/>

INTIME / ARGIRIS MAKRIS

εκείνο της ελευθερίας της έκφρασης και της γνώμης, έως εκείνο της ελευθερίας της σκέψης και του δικαιώματος να μην υφίσταται κάποιος διακρίσεις... ... Μετά τη συλλογή [των προσωπικών δεδομένων], η Google και το Facebook τα χρησιμοποιούν για να αναλύσουν τους ανθρώπους, να τους κατατάξουν σε ομάδες και να κάνουν προβλέψεις σχετικά με τα ενδιαφέροντά τους, τα χαρακτηριστικά τους και τελικά τη συμπεριφορά τους – ώστε να χρησιμοποιήσουν τις πληροφορίες αυτές κυρίως για να δημιουργήσουν έσοδα από διαφημίσεις. Ο μηχανισμός αυτός επιτήρησης ξεπερνά τη φόρμα αναζήτησης της Google ή την ίδια τη πλατφόρμα του Facebook. Οι χρήστες παρακολουθούνται σε όλη την διαδρομή τους στον παγκόσμιο ιστό, στις εφαρμογές των κινητών τους και στον πραγματικό χώρο... Οι δύο αυτές εταιρίες μέσα από τη [μηχανική ανάλυση των δεδομένων] έχουν την δυνατότητα να εξαγάουν τη διάθεση, την εθνικότητα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τις πολιτικές απόψεις και τα τρωτά σημεία των χρηστών τους. Κάποιες από τις κατηγορίες αυτές – συμπεριλαμβανομένων και χαρακτηριστικών που προστατεύονται από τη νομοθεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα – διατίθενται σε τρίτους προς τον σκοπό της στόχευσης των χρηστών του διαδικτύου με διαφημίσεις και άλλου είδους πληροφορίες.

Η πανταχού παρούσα αυτή επιτήρηση έχει υπονομεύσει την ίδια την ουσία του δικαιώματος στο ιδιωτικό απόρρητο. Δεν αποτελεί μόνο μια παρείσφρηση στην προσωπική ζωή δισεκατομμυρίων, η οποία δεν μπορεί ποτέ να είναι ούτε απαραίτητη ούτε συμμετρική. Οι εταιρίες έχουν θέσει σαν προϋπόθεση για την πρόσβαση στις υπηρεσίες τους τη «συγκατάθεση» για την επεξεργασία και τον διαμοιρασμό των προσωπικών τους δεδομένων για μάρκετινγκ ή διαφήμιση...

Οι διαφημιστές ήταν οι αρχικοί ωφελημένοι από τις πληροφορίες αυτές, αλλά άπαξ και δημιουργήθηκαν οι βάσεις δεδομένων των εταιριών, αποτέλεσαν

ανυπέρβλητο πειρασμό και για τις κυβερνήσεις. Εύλογα, καθώς η Google και το Facebook έχουν επιτύχει τέτοιας έκτασης άντληση δεδομένων από τα δισεκατομμύρια των χρηστών τους, που θα ήταν προβληματική αν την είχαν άμεσα στα χέρια τους οι κυβερνήσεις... Η καταπάτηση του ιδιωτικού απορρήτου που βρίσκεται στον πυρήνα του επιχειρηματικού μοντέλου της Google και του Facebook γίνεται ξεκάθαρη από το μακρύ ιστορικό σκανδάλων ιδιωτικότητας των δύο εταιριών. Παρά τις διαβεβαιώσεις τους για τη δέσμευσή τους στον σεβασμό της ιδιωτικότητας, είναι δύσκολο να μη δει κανείς τις πολυάριθμες παραβιάσεις σαν κομμάτι της κανονικής λειτουργίας των επιχειρήσεών τους, αλλά σαν απλές παρεκτροπές.

...Οι πλατφόρμες της Google και του Facebook δεν βασίζονται μόνο στην εξαγωγή τεράστιων ποσοτήτων προσωπικών δεδομένων, αλλά στην άντληση περαιτέρω γνώσης και πληροφορίας από αυτά, χρησιμοποιώντας προωθημένα αλγοριθμικά συστήματα. Τα εν λόγω συστήματα έχουν σχεδιαστεί για να βρίσκουν τους καλύτερους τρόπους να επιτύχουν αποτελέσματα προς τα συμφέροντα των εταιριών, συμπεριλαμβανομένης της λεπτομερειακής στόχευσης και παρουσίας διαφημίσεων, καθώς και συμπεριφορικές προτροπές που κρατούν τους χρήστες απασχολημένους στις πλατφόρμες τους. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, άπαξ και συναθροιστούν τα δεδομένα των χρηστών, να γυρνούν μπούμεραγκ εναντίον τους, με πλήθος απρόβλεπτων τρόπων. Τα αλγοριθμικά αυτά συστήματα έχει αποδειχθεί πως προκαλούν σειρά από αλυσιδωτές επιπτώσεις, οι οποίες συνιστούν σοβαρή απειλή στα δικαιώματα των πολιτών, συμπεριλαμβανομένης της ελευθερίας της έκφρασης και της γνώμης. Οι κίνδυνοι αυτοί μεγαθύνονται ακόμα περισσότερο από το μέγεθος και την εμβέλεια των πλατφορμών της Google και του Facebook... Ακόμα, τα συστήματα που βασίζονται σε πολύπλοκη ανάλυση δεδομένων μπορεί να είναι αδιαφανή ακόμα και για επιστήμονες της πληροφορικής, πολλώ δε μάλλον στα δισεκατομμύρια των χρηστών των οποίων τα δεδομένα υφίστανται επεξεργασία...

...Το επιχειρηματικό μοντέλο των δύο εταιριών έχει βοηθήσει στη συσσώρευση ισχύος, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής και πολιτικής επιρροής, καθώς και της ικανότητας διαμόρφωσης της ψηφιακής εμπειρίας εκατομμυρίων ανθρώπων, κάτι που οδηγεί σε μια άνευ προηγουμένου ασυμμετρία γνώσης μεταξύ των εταιριών και των χρηστών τους – όπως λέει και η Zuboff, «Γνωρίζουν τα πάντα για

μας, δεν ξέρουμε σχεδόν τίποτα για αυτές». Η συγκέντρωση ισχύος πηγαίνει χέρι-χέρι με τις επιπτώσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα του επιχειρηματικού τους μοντέλου και έχει δημιουργήσει έλλειμα λογοδοσίας, εξαιτίας του οποίου οι κυβερνήσεις δυσκολεύονται να καταστήσουν τις εταιρίες υπόλογες ή τα άτομα που πλήττονται να μην μπορούν να καταφύγουν στην δικαιοσύνη...

Η Google και το Facebook έχουν εφαρμόσει πολιτικές και διαδικασίες που εξετάζουν τις επιπτώσεις στο ιδιωτικό απορρήτο και την ελευθερία της έκφρασης – αλλά προφανώς, λόγω του ότι το επιχειρηματικό μοντέλο τους βασίζεται στην επιτήρηση και υπονομεύει την ίδια την ουσία του δικαιώματος στην ιδιωτικότητα... οι ίδιες οι εταιρίες δεν έχουν ολιστική προσέγγιση και ούτε αμφισβητούν τη συμβατότητα του επιχειρηματικού τους μοντέλου με την υποχρέωσή τους να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα...

Επιτήρηση και ψηφιακή αποικιοκρατία

Η είδηση της «ανακωχής» μέχρι το 2021 μεταξύ ΗΠΑ και Γαλλίας για το θέμα της φορολόγησης των αμερικανικών διαδικτυακών κολοσσών στην Ευρώπη, παράπεσε μέσα στον χαμό των ειδήσεων της αρχής της χρονιάς. Αλλά, οι αμερικανικές απειλές ενόψει της απειλής ελάχιστης φορολόγησης και ρύθμισης των ψηφιακών κολοσσών δείχνουν πως η ηγεμονία στα νέα Μήντια και στον ψηφιακό χώρο, παραμένει γεωπολιτικά κρίσιμο διακύβευμα για την κυβέρνηση των ΗΠΑ. Από την εποχή των αποκαλύψεων του Snowden και μετά δεν υπάρχει καμία αμφιβολία πως όλες οι βασισμένες στις ΗΠΑ ΥΚΔ αποτελούν, σε τελική ανάλυση, γεωπολιτικά εργαλεία άσκησης παρεμβάσεων, ελέγχου και εξουσίας από την κυβέρνηση των ΗΠΑ. Η απειλή της επιτήρησης αφορά την περαιτέρω απομείωση της κυριαρχίας των χωρών. Δεν είναι τυχαίο πως είναι μόνο η Κίνα και σε μικρότερο βαθμό η Ρωσία, υπερδυνάμεις και οι δύο, που έχουν αποκλείσει σε μεγάλο βαθμό τις αμερικανικές ΥΚΔ από την πρόσβαση στα δεδομένα των πολιτών τους. Η αμερικανική τεχνολογική πρωτοκαθεδρία, το Google, το facebook, η Amazon, η Microsoft, η Apple, σε ένα ψηφιοποιημένο και δικτυωμένο κόσμο αποτελούν μια ψηφιακή εκδοχή του «τανκ στο ραδιομέγαρο» και της πρόσβασης της Πρεσβείας στις μυστικές υπηρεσίες. Αλλά δεν είναι μόνο σε συνθήκες κρίσης ή εξωτερικής παρέμβασης που τα διαδικτυακά ολιγοπώλια ασκούν εξουσία: οι εθνικοί οργανισμοί, δημόσιοι και ιδιωτικοί, αποκτούν εξάρτηση από την τεχνολογία των GAFAM, χάνουν την κυριαρχία επί των υποδομών τους και των δεδομένων των πολιτών τους. Βρισκόμαστε σε ένα καθεστώς ηλεκτρονικής αποικιοκρατίας. Όπως περιγράφει

INTIME / ARGIRIS MAKRIS

Στην ΕΕ το GDPR, ο περιβόητος κανονισμός προστασίας των προσωπικών δεδομένων, φαίνεται πως δεν έχει κανένα ανασταλτικό αποτέλεσμα στον περιορισμό της ψηφιακής επιτήρησης.

ο Michael Kwet, αντεπιστέλλον μέλος του Information Society Project της Νομικής σχολής του Πανεπιστημίου του Yale:

«Πρώτα η μονοπωλιακή ισχύς των πολυεθνικών εταιριών χρησιμοποιείται για την εξαγωγή πόρων μέσα από τα ενοίκια και την επιτήρηση, κάτι που συνιστά ένα νέο είδος οικονομικής κυριαρχίας. Δεύτερον, ελέγχοντας το ψηφιακό οικοσύστημα, τα ολιγοπώλια της τεχνολογίας ελέγχουν τις εμπειρίες που διαμεσολαβούνται από τους υπολογιστές, κάτι που τους δίνει άμεση εξουσία πάνω στην πολιτική, οικονομική και πολιτιστική σφαίρα – μια νέα μορφή αυτοκρατορικού ελέγχου. Τρίτον, το κεντρικό στοιχείο του παγκόσμιου καπιταλισμού της επιτήρησης, οι εταιρίες που διαχειρίζονται τα μαζικά δεδομένα (Big Data), καταπατούν την ιερότητα του ιδιωτικού απορρήτου και συγκεντρώνουν την οικονομική ισχύ στα χέρια αμερικανικών εταιριών – ένα σύστημα παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού της επιτήρησης. Τέταρτον, σαν στοιχείο του καπιταλισμού της επιτήρησης, οι υπηρεσίες πληροφοριών του αναπτυσσόμενου Βορρά, συνεταιρίζονται με τις ίδιες τους τις επιχειρήσεις για να ασκήσουν μαζική και στοχευμένη επιτήρηση στον πλανητικό Νότο. Αυτό ενισχύει την αυτοκρατορική επιτήρηση των κρατών. Πέμπτον, οι ελίτ των ΗΠΑ έχουν πείσει τον περισσότερο κόσμο πως οι κοινωνίες οφείλουν να προχωρήσουν σύμφωνα με τις αντιλήψεις για τον ψηφιακό κόσμο της δικής τους άρχουσας τάξης, κάτι που αποτελεί την βάση της τεχνολογικής ηγεμονίας».⁹

Η αδύναμη (ή αδύνατη) ρύθμιση

Είναι σαφές πως πομπώδεις αλλά αναποτελεσματικές προσπάθειες περιορισμού της επιτήρησης θα καταλή-

γουν στα σκουπίδια: στην ΕΕ (πολύ ισχυρότερο διεθνώς παίκτη από ό,τι οι περισσότερες χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου), το GDPR, ο περιβόητος κανονισμός προστασίας των προσωπικών δεδομένων που εφαρμόστηκε υποτίθεται για την περιστολή και τη ρύθμιση της βιομηχανίας της ψηφιακής επιτήρησης και περιέπλεξε δραματικά τη λειτουργία καθόλα νόμιμων μητρώων και αρχείων, φαίνεται πως δεν έχει κανένα ανασταλτικό αποτέλεσμα στον περιορισμό της ψηφιακής επιτήρησης. Μελέτη του Νορβηγικού Συμβουλίου Καταναλωτών (Forbrukerrådet)¹⁰ έδειξε πως:

- 20 μήνες μετά την εφαρμογή του GDPR, οι καταναλωτές ακόμα παρακολουθούνται και ταυτοποιούνται ασύδοτα και δεν έχουν κανέναν τρόπο να γνωρίζουν ποιες οντότητες κατέχουν τα δεδομένα τους και πώς να τις σταματήσουν.
- Η βιομηχανία της ψηφιακής διαφήμισης συνεχίζει να δρα εκτός ελέγχου διαμοιραζόμενη και επεξεργαζόμενη προσωπικά δεδομένα...
- Η βιομηχανία του ψηφιακού μάρκετινγκ και διαφήμισης πρέπει να προβεί σε εκτενείς αλλαγές προκειμένου να υπάρξει συμμόρφωση προς τις ευρωπαϊκές ρυθμίσεις και να εξασφαλιστεί πως υπάρχει σεβασμός ως προς τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες των καταναλωτών.
- Στη βάση αυτών των ευρημάτων, ενθαρρύνουμε τις Αρχές προστασίας δεδομένων να επιβάλουν την εφαρμογή του GDPR, και τους διαφημιστές και τους εκδότες να ψάξουν για εναλλακτικές μεθόδους ψηφιακής διαφήμισης, οι οποίες να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα...

Αν αυτή είναι η κατάσταση της πιο φιλόδοξης διεθνώς προσπάθειας ρύθμισης του τοπίου των δεδομένων και της επιτήρησης, είναι προφανές πως είμαστε ακόμη έρμαιο ενός καλπάζοντος και μετασχηματιστικού καπιταλισμού της επιτήρησης.

⁹ Kwet, Michael, "Digital Colonialism: US Empire and the New Imperialism in the Global South" (August 15, 2018). For final version, see: Race & Class Volume 60, No. 4 (April 2019). DOI: 10.1177/0306396818823172. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3232297> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3232297>

¹⁰ "Out of control – How consumers are exploited by the online advertising industry", 14.1.2020, <https://fil.forbrukerradet.no/wp-content/uploads/2020/01/2020-01-14-out-of-control-final-version.pdf>

ΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ-MIL

Απόψεις και προτάσεις των φοιτητών του ΜΠΣ «Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία» του ΑΠΚΥ.

ΤΩΝ **Σοφία Θ. Παπαδημητρίου(1)**
& **Λίνα Π. Βαλσαμίδου (2)**

(1) PhD, Προϊστ. Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης και Ψηφιακών Μέσων, ΥΠΑΙΘ
Advanced Media Institute, sofirapadi@gmail.com.

(2) M. Ed., M. A., M. Sc., υποψ. Διδάκτωρ, Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία- ΑΠΚΥ,
Advanced Media Institute, pvalsamidou@gmail.com.

Γραμματισμός στα Μέσα και την Πληροφορία – MIL (Media and Information Literacy)

Ο 21ος αιώνας είναι μια περίοδος γρήγορων αλλαγών και πρωτοφανών μετασχηματισμών. Πολλές χώρες μεταβαίνουν σταδιακά από τις βιομηχανικές κοινωνίες στις κοινωνίες της γνώσης και αυτή η μετάβαση φέρνει μαζί της σημαντικούς κοινωνικούς μετασχηματισμούς. Στην «εποχή της πληροφορίας μιας δικτυωμένης κοινωνίας» (Castells, 1996), οι άνθρωποι χρειάζονται νέες δεξιότητες, μη παραδοσιακές, για να αντιμετωπίσουν το μεταβαλλόμενο κοινωνικό και τεχνολογικό περιβάλλον.

Σε αυτό το πλαίσιο, με πρωτοβουλία της UNESCO, ξεκίνησε ένα νέο κίνημα για την προώθηση του γραμματισμού στα Μέσα και την πληροφορία (MIL). Σκοπός του κινήματος είναι να φέρει μαζί τα πεδία της πληροφοριακής παιδείας και του γραμματισμού στα Μέσα ως ένα συνδυασμένο σύνολο δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για τη ζωή και την εργασία σήμερα (Lee & So, 2014).

Ο γραμματισμός στα Μέσα και ο πληροφοριακός γραμματισμός ήταν πάντα στενά συνδεδεμένοι. Ωστόσο η μεγάλη διάδοση και κυριαρχία του Διαδικτύου οδήγησε στο να γίνουν οι δύο αυτοί γραμματισμοί όλο και περισσότερο αλληλένδετοι. Ο πληροφοριακός γραμματισμός δίνει έμφαση στην πρόσβαση στην πληροφορία και στην αξιολόγηση και δεοντολογική χρήση αυτής της πληροφορίας. Ακόμη, στην «ικανότητα του πολίτη να χρησιμοποιεί τις πληροφορίες που χρειάζεται έτσι ώστε να καταστεί πληροφοριακά αυτόνομος και διά βίου εκπαιδευόμενος». Ο γραμματισμός στα Μέσα δίνει έμφαση στην ικανότητα της κατανόησης των λειτουργιών των Μέσων, της αξιολόγησης του τρόπου με τον οποίο εκπληρώνονται αυτές οι λειτουργίες, καθώς και στην ορθολογική εμπλοκή με τα Μέσα για την προ-

σωπική έκφραση (Moeller et al., 2011• UNESCO, 2011).

Σ' έναν κόσμο που κατακλύζεται από ψηφιακά και παραδοσιακά Μέσα, οι πολίτες είναι σημαντικό να μάθουν τη χρήση τους με κριτικό τρόπο, γνωρίζοντας πώς να ερμηνεύουν το μήνυμα/πληροφορία που λαμβάνουν. Χρειάζεται να «αποκτήσουν» γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις ώστε να εμπλέκονται στα Μέσα, και κατ' επέκταση στις πολιτικές διαδικασίες και τη διακυβέρνηση και να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τις πηγές που προσφέρονται.

Είναι σημαντικό οι νέοι να κατανοήσουν τις λειτουργίες των Μέσων και των παρόχων πληροφοριών και να αναζητούν, να αξιολογούν, να χρησιμοποιούν και να δημιουργούν πληροφορία για την εκπλήρωση προσωπικών, κοινωνικών, επαγγελματικών και εκπαιδευτικών στόχων. Είναι σημαντικό επίσης να κατέχουν βασικές δεξιότητες κριτικής σκέψης, ανάλυσης και χρήσης αυτών για την προσωπική τους έκφραση, ώστε να γίνουν ενημερωμένοι πολίτες και επαγγελματίες και να συμμετέχουν στη διακυβέρνηση και τις δημοκρατικές διαδικασίες την κοινωνίας (UNESCO, 2011:58).

Ο γραμματισμός ή παιδεία στα Μέσα και την πληροφορία ενισχύει την ικανότητα των ανθρώπων να απολαμβάνουν τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα, όπως εκφράζονται στο Άρθρο 19 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, όπου αναφέρεται ότι «Καθένας έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της γνώμης και της έκφρασης: Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία της άποψης χωρίς δυσμενείς συνέπειες, καθώς και την ελευθερία να αναζητά, να λαμβάνει και να μεταδίδει πληροφορίες και ιδέες με οποιοδήποτε μέσο και ανεξάρτητα από συννοριακές χωροθετήσεις» (UNESCO, 2011:20).

Τα βασικά οφέλη της MIL είναι:

▪ Κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης εφοδιάζει τους εκπαιδευτικούς με επιπλέον γνώση για την ενδυνάμωση μελλοντικών πολιτών.

▪ Παρέχει σημαντική γνώση γύρω από τις λειτουργίες των καναλιών των Μέσων και της πληροφορίας στις δημοκρατικές κοινωνίες, πρακτική γνώση σχετικά με τις απαιτούμενες συνθήκες για την εκπλήρωση των λειτουργιών αυτών με αποτελεσματικό τρόπο, και γνώση για τις βασικές δεξιότητες που απαιτούνται προκειμένου να αξιολογείται η απόδοση των Μέσων και των παρόχων πληροφορίας, από τις αναμενόμενες αυτές λειτουργίες.

▪ Προωθεί την ανάπτυξη ελεύθερων, ανεξάρτητων και πλουραλιστικών Μέσων και ανοικτών συστημάτων πληροφορίας.

Παγκόσμια εβδομάδα γραμματισμού στα Μέσα και την πληροφορία – Global Media and Information Literacy (MIL) Week

Η ετήσια εβδομάδα *Global Media and Information Literacy (MIL)*, που ξεκίνησε το 2012, καθοδηγείται από την UNESCO σε συνεργασία με το GAPMIL (*Global Alliance for Partnerships on Media and Information Literacy*), το UNAOC (*United Nations Alliance of Civilization*) και το Πανεπιστημιακό Δίκτυο MIL και Διαπολιτισμικού Διαλόγου (MILID). Συνενώνει διάφορους φορείς που δεσμεύονται να προωθήσουν τη MIL ως μέσο για την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και του διαπολιτισμικού διαλόγου. Αποτελεί μια σημαντική ευκαιρία για τους ενδιαφερόμενους φορείς να αναθεωρήσουν και να γιορτάσουν την πρόοδο που έχει επιτευχθεί προς την κατεύθυνση «MIL για όλους».

Η UNESCO και η GAPMIL καλούν συνεργάτες τους σε όλο τον κόσμο να προωθήσουν την παγκόσμια εβδομάδα MIL. Μαζί με τις εκδηλώσεις (Διεθνές Συνέδριο MIL, Συνέδριο Διαπολιτισμικού Διαλόγου και Φόρουμ για τη Νεολαία), η παγκόσμια εβδομάδα MIL ενθαρρύνει τοπικές εκδηλώσεις σε όλο τον κόσμο με σκοπό την προώθηση της MIL σε κλάδους και επαγγέλματα.

Στο πλαίσιο αυτό και με αφορμή τη συμμετοχή του Advanced Media Institute στην Παγκόσμια Εβδομάδα για την Παιδεία στα Μέσα και την Πληροφορία της UNESCO στις 24-31 Οκτωβρίου 2019, επιχειρήθηκε για λογαριασμό του περιοδικού Δημοσιογραφία διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών του ΜΠΣ «Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου της Κύπρου για τον κρίσιμο και διευρυμένο ρόλο της **παιδείας στα Μέσα** στην ψηφιακή εποχή.

Η έρευνα

Η μικρής έκτασης έρευνα πραγματοποιήθηκε από 31 Οκτωβρίου έως 30 Νοεμβρίου 2019 μέσω των Google

Forms σε δείγμα 55 φοιτητών και φοιτητριών του ΜΠΣ «Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου. Πιο συγκεκριμένα, το δείγμα περιελάμβανε 19 φοιτητές (34,5%) και 36 φοιτήτριες (65,5%). Τα ποσοστά των ηλικιών του δείγματος ήταν: 24% έως 30 ετών, 69% μεταξύ 30-50 και 7% πάνω από 50.

Η έρευνα συνίστατο σε πέντε ερωτήσεις:

(1) Πιστεύετε ότι χρειάζεται η MIL στις σπουδές σας;

(2) Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι χρειάζεται ή δεν χρειάζεται η MIL στις σπουδές σας;

(3) Με ποιους τρόπους μπορεί να ενισχυθεί η MIL στα σχολεία;

(4) Με ποιους τρόπους μπορεί να ενισχυθεί η MIL στα πανεπιστήμια;

(5) Με ποιους τρόπους μπορεί να ενισχυθεί η MIL στους πολίτες;

Στην ερώτηση: «Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι χρειάζεται ή δεν χρειάζεται η MIL στις σπουδές σας;», οι φοιτητές στη μεγάλη πλειονότητά τους θεώρησαν ότι χρειάζεται (52/55), 2 φοιτητές απάντησαν πιθανώς/μερικές φορές και ένας φοιτητής ότι δεν χρειάζεται. Θεωρούν ότι χρειάζεται για τους πιο κάτω λόγους:

▪ την ορθή αποτίμηση/αξιολόγηση, αποκωδικοποίηση/ερμηνεία και ανάλυση της πληροφορίας (18/55 απαντήσεις)

▪ τη διεύρυνση των γνώσεων γενικότερα ή ως απαραίτητο εργαλείο (10/55)

▪ τις σύγχρονες ψηφιακές απαιτήσεις (5/55)

▪ την προστασία από τα fake news και τους συνωμοσιολογικούς μύθους (3/55)

▪ τη διάχυση και πρόσβαση στο υλικό (3/55)

▪ την επιμόρφωση (2/55)

▪ την ηθική της πληροφορίας (2/55)

▪ την ύπαρξη κοινού κώδικα επικοινωνίας

▪ τη θεωρητική προσέγγιση

▪ την ορθή χρήση της γλώσσας

▪ την ενίσχυση της ελευθερίας του λόγου

▪ για επαγγελματικούς λόγους

▪ για ερευνητικούς/ακαδημαϊκούς λόγους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εξής απαντήσεις:

▪ Προκειμένου να γίνουμε σωστοί και ηθικοί παραγωγοί περιεχομένου και να αξιολογούμε σωστά τις πηγές μας

▪ Μας δίνει εκείνα τα εργαλεία που μας βοηθούν να σκεφτόμαστε κριτικά και να κατανοούμε τους τρόπους διαμόρφωσης των μηνυμάτων των διαφόρων Μέσων, καθώς και τις προθέσεις που κρύβονται πίσω από αυτά. Με αυτό τον τρόπο, μπορούμε να διαμορφώνουμε σωστά τα δικά μας συμπεράσματα, αλλά και να παράγουμε το δικό μας περιεχόμενο με τον κατάλληλο για κάθε Μέσο τρόπο.

▪ Για τη μη συντήρηση μύθων και στερεοτύπων

▪ Χρειάζεται διότι αποτελεί δίαυλο μεταφοράς της

γνώσης και πρέπει να γίνεται σωστά. Επίσης είναι μια επιπλέον δεξιότητα και *per se* γνώση

- Είναι το Α και το Ω

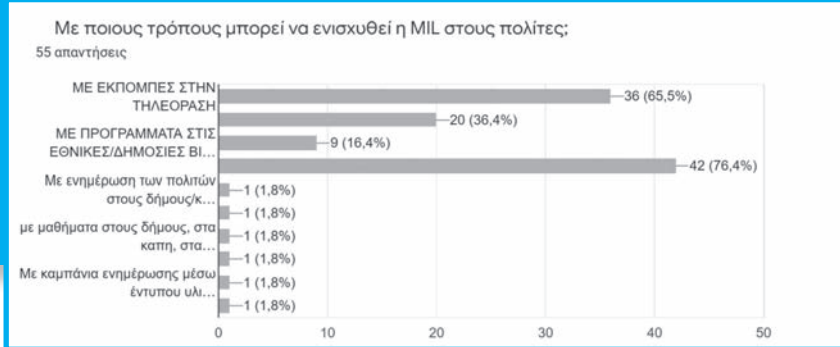
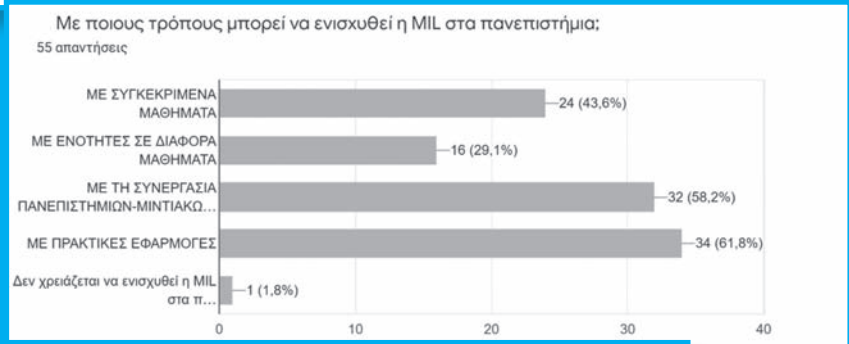
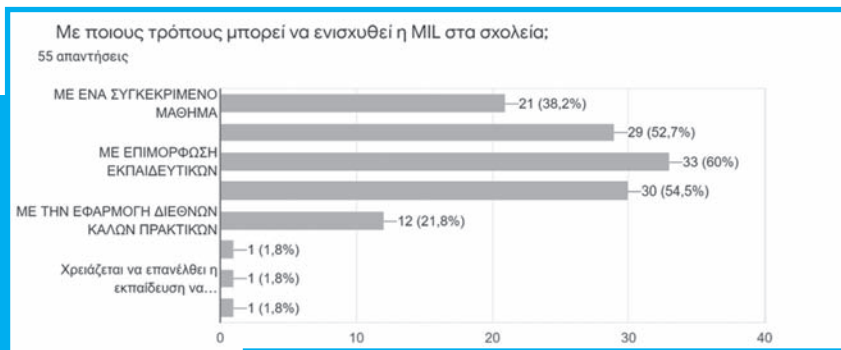
- Ο εγγραμματισμός στα μέσα δεν αφορά μόνο τους φοιτητές και τους επαγγελματίες της επικοινωνίας, αλλά όλους τους σημερινούς και μέσω αυτών και τους αυριανούς υπεύθυνους πολίτες, ιδιαίτερα εντός του τρέχοντος ρευστού και πολύπλοκου πολιτικο-κοινωνικού περιβάλλοντος

- Η έρευνα προϋποθέτει κριτικό πνεύμα και δεξιότητες ορθής κρίσης και επιλογής. Πόσο μάλλον όταν υπάρχει υπερπληθώρα πληροφοριών γύρω μας. Σε αυτή λοιπόν την κοινωνία της επικοινωνίας και της πληροφορίας απαιτούνται οι προαναφερθείσες δεξιότητες, ώστε να μπορούμε να αναζητούμε διαρκώς την αλήθεια και να διασταυρώνουμε τα δεδομένα μας. Η MIL είναι προαπαιτούμενο για κάθε ενεργό πολίτη, άρα και για κάθε άνθρωπο που επιθυμεί τη μόρφωση και τις σπουδές.

Η αρνητική απάντηση τεκμηριώνεται ως εξής:

Δεν χρειάζεται. Η ανάγκη στη σύγχρονη εποχή είναι για περισσότερη επικοινωνία, περισσότερα νοήματα, περισσότερη επιστημονικότητα στον τρόπο που προσεγγίζουμε την γνώση και την ενημέρωση και κατανόηση των βασικών αρχών της ανθρώπινης επικοινωνίας και όχι η ενημέρωση περί των τεχνικών χρήσης και πλοήγησης στα μέσα επικοινωνίας. Το γεγονός ότι οι άνθρωποι, ειδικά στις ηλικιακές ομάδες που καθορίσατε στο ερωτηματολόγιο, τρώνε αμάσητα για παράδειγμα τα fake news δεν είναι αποτέλεσμα της έλλειψης MIL, αλλά αποτέλεσμα γενικότερης γνωστικής και επιστημονικής ένδειας. Οι άνθρωποι έως 30 ετών δεν χρειάζονται να μάθουν τα μέσα, χρειάζονται να μάθουν να σκέφτονται – κριτικά και δημιουργικά.

Στις ερωτήσεις ενίσχυσης της MIL στα σχολεία, πανεπιστήμια και πολίτες, οι απαντήσεις αποτυπώνονται στα πιο κάτω διαγράμματα:

Συμπεράσματα

Η μικρής έκτασης έρευνα που διενεργήθηκε για λογαριασμό του περιοδικού *Δημοσιογραφία* επιχείρησε να πραγματοποιήσει μια αρχική διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών του ΜΠΣ «Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου για τον κρίσιμο και διευρυμένο ρόλο της Παιδείας στα Μέσα στην ψηφιακή εποχή.

Οι φοιτητές/τριες του ΜΠΣ «Επικοινωνία και Νέα Δημοσιογραφία» στη συντριπτική τους πλειονότητα (52/55) απαντούν αρχικά ότι χρειάζεται η MIL στις σπουδές τους προτάσσοντας ως πρώτο λόγο την ορθή αποτίμηση & αξιολόγηση, την αποκωδικοποίηση, ερμηνεία και ανάλυση της πληροφορίας. Παρατηρούμε ότι ακόμα και η αρνητική απάντηση που καταγράφεται στην έρευνα αναφέρεται στην ανάγκη καλλιέργειας της κριτικής σκέψης των νέων ανθρώπων, στοιχείο που αποτελεί τον πυρήνα του γραμματισμού στα Μέσα (πρβλ. ενδεικτικά Buckingham, 2007, 2008).

Ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι μόνο 3/55 θεωρούν ότι η MIL αποτελεί προστασία απέναντι στις ψευδείς ειδήσεις και τους συνωμοσιολογικούς μύθους. Η άποψη αυτή δείχνει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών του δείγματος δεν ακολουθεί την αυξανόμενη ανησυχία που παρατηρείται τόσο στην Ευρώπη (πρβλ. Bentzen 2017) όσο και παγκοσμίως ως προς το φαινόμενο των fake news, το οποίο λαμβάνει σήμερα εκρηκτικές διαστάσεις, διαστάσεις επιδημίας (πρβλ. Barton 2019) και τους τρόπους αντιμετώπισής του, ένας από τους οποίους είναι και ο γραμματισμός στα Μέσα.

Ως προς τους τρόπους ενίσχυσης της MIL στα σχολεία, η πλειοψηφία του δείγματος (33/55) προτάσσει την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, μια αναγκαιότητα που σημειώνει και η Unesco με τη δημιουργία του *Οδηγού Σπουδών των Εκπαιδευτικών. Παιδεία στα Μέσα και την Πληροφορία* (UNESCO, 2011).

Ως προς τους τρόπους ενίσχυσης της MIL στα πανεπιστήμια, οι φοιτητές του ΜΠΣ προτείνουν τις πρακτικές εφαρμογές (34/55) αλλά και τη συνεργασία πανεπιστημιακών-μηντιακών οργανισμών (32/55).

Ως προς την ενίσχυση της MIL στους πολίτες, οι φοιτητές του δείγματος στην πλειοψηφία τους απαντούν πως μπορεί να ενισχυθεί με μαθήματα στο διαδίκτυο (42/55). Πράγματι, η εξ αποστάσεως εκπαίδευση και τα online μαθήματα σε κάθε μορφή τους (MOOCs, σύντομα online courses, blended courses) κερδίζουν συνεχώς την προτίμηση της ψηφιακής γενιάς. Ωστόσο, αρκετά μεγάλα είναι τα ποσοστά που θεωρούν πως η MIL μπορεί να ενισχυθεί με μαθήματα στα παραδοσιακά Μέσα, στην τηλεόραση (36/55) ή στο ραδιόφωνο (20/55). Ένα πιο μικρό ποσοστό προτείνει (9/55) μαθήματα στις Εθνικές/Δημόσιες Βιβλιοθήκες.

Εν κατακλείδι, καταγράφονται αξιόλογες και συγκεκριμένες προτάσεις για την ενίσχυση της MIL στα σχολεία/πανε-

πιστήμια και τους πολίτες. Ο άξονας της πληροφοριακής παιδείας δεν προσεγγίζεται, πιθανώς λόγω δυσδιάκριτων ορίων μεταξύ αυτής και της παιδείας για τα Μέσα. Η εστίαση των προτάσεων αφορά την κριτική προσέγγιση/αποτίμηση/αξιολόγηση των μηνυμάτων των Μέσων.

Προτάσεις

Από τα αποτελέσματα και συμπεράσματα της έρευνας προέκυψε η αναγνώριση από μέρους των φοιτητών της αναγκαιότητας και της χρησιμότητας του γραμματισμού στα Μέσα και την πληροφορία στις σπουδές τους. Κατά συνέπεια, θα είχε εξαιρετικό ενδιαφέρον τόσο η επέκταση της έρευνας με την καταγραφή των απόψεων των φοιτητών των τμημάτων Επικοινωνίας/Δημοσιογραφίας και ΜΜΕ Ελλάδας και Κύπρου, όσο και η ένταξη ενός σχετικού συγκεκριμένου μαθήματος στις ακαδημαϊκές σπουδές τους με τη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, αξιοποιώντας τις ψηφιακές τεχνολογίες.

Βιβλιογραφία

- Barton, C. C. (2019). *Critical Literacy in the Post-Truth Media Landscape. Policy Futures in Education*, 0(0), 1–13.
- Bentzen, N. (2017). “Fake News” And the EU’s Response. European Parliamentary Research Service Blog, 2 April, <https://epthinktank.eu/2017/04/02/fake-news-and-the-eus-response/> Πρόσβαση στις 21 Ιουνίου 2019.
- Buckingham, D. (2007). Μορφές αλφαριθμητισμού στα ψηφιακά μέσα: Επανεξετάζοντας την εκπαίδευση στα Μέσα επικοινωνίας στην εποχή του διαδικτύου. *Ζητήματα επικοινωνίας, Αφιέρωμα: Αγωγή και Εκπαίδευση στα Μέσα Επικοινωνίας*, 6, 13-29. Αθήνα: Καστανιώτης.
- Buckingham D. (2008). *Εκπαίδευση στα ΜΜΕ: Αλφαριθμητισμός, μάθηση και σύγχρονη κουλτούρα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Castells, M. (1996). *The Information Age: Economy, society and culture. The rise of the networked society* (Vol. 1). Oxford, UK: Blackwell.
- Lee, A. Y.L. & So, Cl. Y.K. (2014). Media Literacy and Information Literacy: Similarities and Differences. *Comunicar*, n. 42, v. XXI. Media Education Research Journal, 137-145.
- Moeller, S., Joseph, A., Lau, J. & Carbo, T. (2011). *Towards Media and Information Literacy Indicators*. Paris: UNESCO.
- UNESCO, (2011). *Οδηγός Σπουδών των Εκπαιδευτικών – Παιδεία στα Μέσα και την Πληροφορία*. Ανακτήθηκε στις 15 Νοεμβρίου 2019 από: <http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192971GRE.pdf>

Διαδικτυακές Πηγές:

Unesco, Global Media and Information Literacy Week, <https://en.unesco.org/commemorations/globalmilweek>

ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΖΕΝΤΑΣ ΣΤΑ ΜΜΕ

Εισήγηση στο πλαίσιο του σχετικού γνωστικού αντικειμένου στη Θεματική Ενότητα
«Οι σύγχρονες θεωρίες στην εφαρμοσμένη Νέα Δημοσιογραφία».

ΤΗΣ **Ζηνοβίας Σαπουνά**

*Δημοσιογράφος με χρόνια εμπειρία στο ραδιόφωνο, μεταπτυχιακή φοιτήτρια
Τμήματος Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού του Πάντειου Πανεπιστημίου.*

ΑΣ ΞΕΚΙΝΗΣΟΥΜΕ από το πολύ απλό. Ας μιλήσουμε **για τον πομπό και τον δέκτη**. Το δίπολο αυτό είναι η σχέση που έχουμε με τα ΜΜΕ ή η σχέση που έχουμε στα ΜΜΕ. Υπάρχει ο πομπός, αυτός που εκπέμπει, που μεταδίδει, που καταγράφει και ο δέκτης: Αυτός που ακούει, βλέπει, διαβάζει.

Εδώ τίθεται ένα ερώτημα. Τι είδους σχέση είναι αυτή; Ειλικρινής, δίκαιη, ισότιμη, ηθική; Είναι σχέση αλληλεπίδρασης; Μπορεί να είναι τέτοια; Κι αν δεν είναι, τι σχέση είναι; Στα ερωτήματα αυτά, μάλλον καλύτερα να απαντήσουμε ο καθένας μας ξεχωριστά. Προς στιγμήν ας κρατήσουμε το δίπολο «πομπός-δέκτης», το οποίο θα πρέπει να δούμε και να έχουμε πάντα στο μυαλό μας μέσα από το πρίσμα της οικονομικής και πολιτικής κυριαρχίας, από το πρίσμα δηλαδή του ποιοι κατέχουν τα ΜΜΕ, ποιοι οικονομικοί παράγοντες είναι ιδιοκτήτες ΜΜΕ, τι σχέση έχουν αυτοί οι οικονομικοί παράγοντες με την πολιτική νομενκλατούρα της χώρας, εν ολίγοις τι συμφέροντα ίδια ή αλλότρια εξυπηρετούν οι ιδιοκτήτες των ΜΜΕ...

Και γιατί σας μιλάω για «συμφέροντα»; Γιατί πολύ απλά, όπως θα δούμε, όπως θα σας μεταφέρω από την προσωπική μου εμπειρία αλλά και από τα παραδείγματα άλλων, τα «*συμφέροντα*» είναι αυτά που καθορίζουν, καθόριζαν και θα καθορίζουν την ατζέντα των ΜΜΕ.

Στις αναλύσεις για τη δύναμη των ΜΜΕ συνήθως αντιπαράτιθενται δύο μοντέλα – όπως γράφει ο Ντένις Μακ Κουεϊλ στο βιβλίο του *Η θεωρία της Μαζικής Επικοινωνίας για τον 21ο αιώνα* (εκδόσεις Καστανιώτη): «Το ένα μοντέλο είναι το μοντέλο της κυριαρχίας που

υποστηρίζει ότι τα ΜΜΕ ελέγχονται και το άλλο βλέπει τα ΜΜΕ μέσα από μια πλουραλιστική θεώρηση. Σύμφωνα με πρώτο μοντέλο, το μοντέλο της κυριαρχίας, τα ΜΜΕ εξαρτώνται από άλλους θεσμούς, οι οποίοι συνδέονται στενά μεταξύ τους. Οι οργανισμοί των ΜΜΕ ανήκουν ή ελέγχονται από έναν μικρό αριθμό ισχυρών συμφερόντων και έχουν παρόμοιους στόχους και επιδιώξεις. Διαδίδουν μια περιορισμένη και μη διαφοροποιημένη άποψη για τον κόσμο, η οποία άποψη είναι διαμορφωμένη από τα κυρίαρχα συμφέροντα. Το άλλο μοντέλο, το πλουραλιστικό, θεωρεί ότι δεν υπάρχει μια ενιαία και κυρίαρχη ηγεσία. Είναι μια οπτική εξιδανικευμένη για τα αποτελέσματα του φιλελευθερισμού και της ελεύθερης αγοράς στην κοινωνία».

Προσωπικά, στην επαγγελματική μου ζωή βίωσα και βιώνω το πρώτο μοντέλο. Αυτό το βίωμα έχω. Τα ΜΜΕ ελέγχονται και διαδίδουν μια *άποψη*, η οποία είναι διαμορφωμένη από τα κυρίαρχα συμφέροντα και φυσικά μεταδίδουν ή δεν μεταδίδουν μια *είδηση*, ανάλογα με το συμφέρον που έχει αυτός που είναι ιδιοκτήτης του Μέσου.

Πάμε τώρα να δούμε τι σημαίνει «διαμορφώνω την καθημερινή ατζέντα των ειδήσεων», αλλά και ποιοι παράγοντες επηρεάζουν τη θεματολογία, παράγοντες φυσικά που είναι άρρηκτα συνυφασμένοι με όσα έθιξα πριν.

Ας θέσω αρχικά το ερώτημα «τι είναι είδηση». Υπάρχουν διάφορα κριτήρια για το «τι είναι είδηση»:

1. Είδηση είναι ό,τι *ενδιαφέρει τον δέκτη*, το κοινό, και ό,τι είναι χρήσιμο για την καθημερινότητά του... για

Η ουδετερότητα, η αμεροληψία, προϋποθέτει ότι εγώ ως επαγγελματίας δημοσιογράφος θα μεταδώσω την είδηση όπως προκύπτει από την έρευνα που έκανα, θα αποφύγω να της δώσω κομματικό ή πολιτικό χρωματισμό.

παράδειγμα, μία απεργία στα μέσα μαζικής μεταφοράς.

2. Είδηση είναι ό,τι *συνεισφέρει στο να λειτουργεί μια κοινωνία...* για παράδειγμα, σε μια προεκλογική περίοδο, οι απόψεις των κομμάτων για το συνταξιοδοτικό.

3. Είδηση είναι ένα *ασυνήθιστο γεγονός...* Έλεγαν οι παλιοί δημοσιογράφοι πως είδηση δεν είναι ότι ένας σκύλος δάγκωσε έναν άνθρωπο, αλλά ότι ένας άνθρωπος δάγκωσε έναν σκύλο.

4. Είδηση είναι ένα *γεγονός που συμβαίνει εδώ και τώρα, δίπλα μας ή μακριά μας, και σε οποιονδήποτε χώρο...* για παράδειγμα, η κατάρριψη του παγκόσμιου ρεκόρ στον Μαραθώνιο ή μια έκρηξη βόμβας στο Παρίσι με πολλούς νεκρούς.

5. Είδηση είναι κι άλλα μικρότερα γεγονότα, τα οποία *μπορεί να αφορούν πιο εξειδικευμένες κατηγορίες ακροατηρίων*, όπως για παράδειγμα μια νέα έκδοση του παιχνιδιού fortnite.

6. Εδώ, ας δούμε *και μια εξαίρεση...* Είδηση είναι αυτό που θεωρεί ο ιδιοκτήτης του Μέσου ως είδηση... για παράδειγμα, η παρουσία της κυρίας Τάδε-συζύγου του ιδιοκτήτη σε ένα φιλανθρωπικό γκαλά (όπως εύσημα λέγεται συνήθως η μάζωξη, η συγκέντρωση διαφόρων συζύγων ολιγαρχών για να δείξουν τα ανθρωπιστικά τους αισθήματα)... η παρουσία αυτή αποτελεί είδηση! Αποτελούσε είδηση κυρίως σε ένα τηλεοπτικό κανάλι που δεν υπάρχει πια. Το MEGA αφιέρωνε αρκετά λεπτά από το κεντρικό δελτίο ειδήσεων που είχε για τις δρα-

στηριότητες της κυρίας Μαρίας Βαρδινογιάννη.

Αφού λοιπόν είμαστε σε θέση να αναγνωρίσουμε τι είναι είδηση, ας θέσουμε τώρα τα επόμενα ερωτήματα: *Πώς επιλέγεται μια είδηση για ένα δελτίο ειδήσεων, πώς επιλέγεται η σειρά των ειδήσεων, το ποια θα είναι πρώτη είδηση;*

Η σειρά των ειδήσεων σε ένα δελτίο ειδήσεων επιλέγεται φυσικά με βάση τη σπουδαιότητα των ειδήσεων. Αν έχουμε μια επίθεση σε αεροδρόμιο με νεκρούς, εννοείται πως αυτή θα είναι η πρώτη είδηση του δελτίου, τηλεοπτικού ή ραδιοφωνικού, και φυσικά ενός site ή μιας εφημερίδας που θα κυκλοφορήσει την επόμενη μέρα.

Φυσικά, αυτή η είδηση είναι πρώτη είδηση γιατί αφορά πολύ κόσμο και πολλές πτυχές της ζωής των πολιτών... Θέλουμε να ενημερώσουμε τον δέκτη, το κοινό, και θέλει και το κοινό να πληροφορηθεί για το ποιοι είναι οι νεκροί, τι εθνικότητας είναι, ποιος κρύβεται πίσω από την επίθεση, τι πολιτική διάσταση λαμβάνει το περιστατικό, εάν τίθενται ζητήματα ασφάλειας κ.λπ.

Σε κανονικές συνθήκες... δηλαδή χωρίς να υπάρχει κάτι έκτακτο όπως αυτό που προανέφερα, ένα δελτίο ειδήσεων έχει την εξής σειρά:

Πρώτα οι πολιτικές ειδήσεις, μετά οι οικονομικές, ακολουθούν θέματα από το δικαστικό ρεπορτάζ, το αστυνομικό, το ελεύθερο, το ρεπορτάζ υγείας, ακολουθούν ειδήσεις της διεθνούς επικαιρότητας και στο τέλος η αθλητική ενημέρωση και η πρόγνωση του καιρού.

Τα τελευταία δέκα χρόνια στην ελληνική πραγματικότητα, τα δελτία ειδήσεων άλλαξαν μορφή σε ό,τι αφορά τα πρώτα θέματα... φύγαμε από τις πολιτικές ειδήσεις και ασχοληθήκαμε κατεξοχήν με τις οικονομικές ειδήσεις ως πρώτο θέμα. Εκεί που παλιά οι εφημερίδες είχαν τις σομόν σελίδες για την οικονομία και εκεί που οι τηλεοπτικοί και οι ραδιοφωνικοί σταθμοί είχαν ειδικά ένθετα με τίτλους όπως «η οικονομία σήμερα» ή «Σοφοκλέους live» κ.λπ., την τελευταία δεκαετία στην ατζέντα των ειδήσεων έχουμε τα οικονομικά θέματα σε πρώτη θέση.

Και πάμε τώρα στο πιο καίριο, κατά τη γνώμη μου, ερώτημα... Το «*πώς παρουσιάζεται μια είδηση*;». Είναι το ερώτημα που μπορεί να αλλάξει τα πάντα. Μόλις θέσουμε αυτό το ερώτημα, η υποτιθέμενη αμεροληψία και αντικειμενικότητα των δημοσιογράφων πάει περίπατο.

Αν μπω στη διαδικασία να αναρωτηθώ «πώς θα παρουσιάσω την είδηση», έχω χάσει την ουδετερότητα με την οποία θα πρέπει να την αντιμετωπίζω. Η ουδετερότητα, η αμεροληψία, προϋποθέτει ότι εγώ ως επαγγελματίας δημοσιογράφος θα μεταδώσω την είδηση όπως προκύπτει από την έρευνα που έκανα, θα αποφύγω να της δώσω κομματικό ή πολιτικό χρωματισμό, θα φροντίσω να έχω όλες τις πλευρές που εμπλέκονται σε αυτήν.

Με άλλα λόγια, αν έχω να μεταδώσω μια είδηση που αφορά, ας πούμε, τη λειτουργία για πρώτη φορά αποτεφρωτήριου στην Ελλάδα, θα φροντίσω αρχικά να μεταδώσω το «τι, πώς, πού, πότε» χωρίς χρωματισμό, απλά το ρεπορτάζ, τα γεγονότα. Στη συνέχεια την άποψη αυτού που δημιουργεί το αποτεφρωτήριο και την άποψη αυτού που αντιδρά.

Αντίστοιχα, εάν έχω να μεταδώσω την είδηση για τους σημαιοφόρους στα δημοτικά σχολεία και τη διαδικασία ανάδειξής τους, θα μεταδώσω την είδηση όπως προκύπτει από το νέο πλαίσιο που αποφάσισε η υπουργός Παιδείας, και φυσικά θα πρέπει να έχω την αντίθετη άποψη, την άποψη ψυχολόγου κ.λπ... Κι όλα αυτά χωρίς προκατάληψη εκ μέρους μου και χωρίς να επιδιώκω την καθοδήγηση του κοινού προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση.

Ο δημοσιογραφικός κανόνας, η δεοντολογία, ο επίσημος κώδικας δεοντολογίας της ΕΣΗΕΑ λέει ότι ο δημοσιογράφος πρέπει να μεταδίδει την πληροφορία και την είδηση ανεπηρέαστα από τις προσωπικές πολιτικές, κοινωνικές, θρησκευτικές, φυλετικές και πολιτισμικές απόψεις ή πεποιθήσεις του.

Ισχύει αυτό; Σαφώς και όχι. Ξεκάθαρα όχι.

Δυστυχώς, η πληροφορία, η είδηση που μεταδίδεται, το πώς παρουσιάζεται η είδηση, έχει να κάνει με τις προσωπικές, πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις όχι μόνο του δημοσιογράφου, αλλά και του Μέσου στο οποίο

εργάζεται. Έχω ζήσει επαγγελματικά με συναδέλφους που μετέδιδαν την είδηση και ταυτόχρονα μετέδιδαν και το σχόλιό τους.

Σε ένα δελτίο ειδήσεων, η είδηση για παράδειγμα της αστυνομικής επιχείρησης «καθαρισμού» των Εξαρχείων, όταν μεταδίδεται λέγοντας «*επιτυχημένη επιχείρηση εκκένωσης καταλήψεων στην περιοχή των Εξαρχείων*», αμέσως δίνει το στίγμα των πεποιθήσεων αυτού που τη μεταδίδει ή του Μέσου. Η μετοχή «επιτυχημένη» υποδηλώνει το τι πιστεύει αυτός που τη λέει. Αυτό όμως καταρρίπτει την αρχή της ουδετερότητας, της αμεροληψίας.

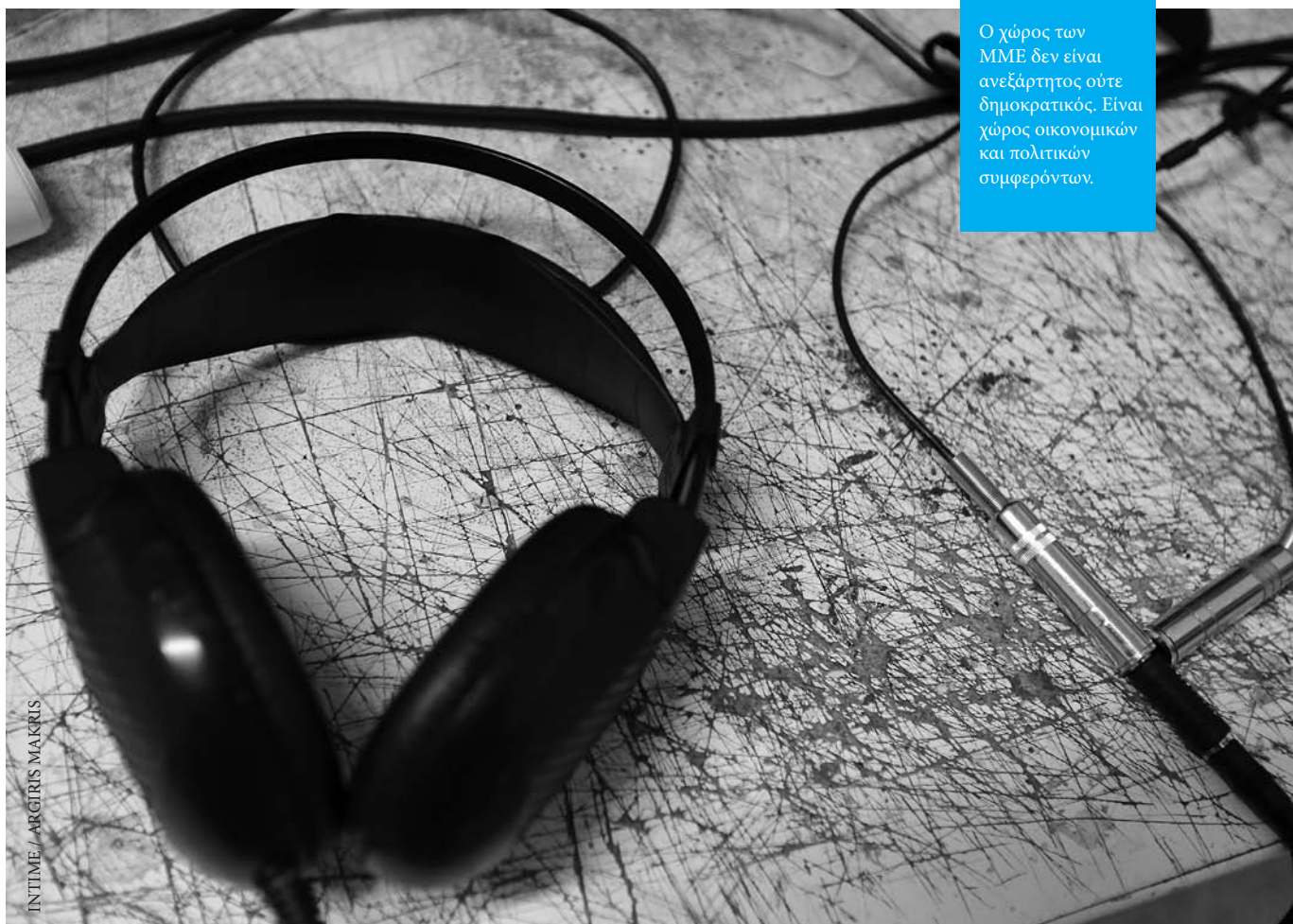
Κι ας θέσω εδώ ακόμη ένα παράδειγμα. Το προσφυγικό. Προχθές διάβαζα έναν τίτλο σε ένα σάιτ (iefimerida): Έλεγε ο τίτλος «*Ο ΣΥΡΙΖΑ έδινε ΑΜΚΑ σε όλους τους αιτούντες άσυλο και γέμισαν τα νοσοκομεία Αλβανούς-Γεωργιανούς [αποκαλυπτικά έγγραφα]*». Τι παρατηρείτε σε αυτόν τον τίτλο;

Το «γέμισαν τα νοσοκομεία Αλβανούς-Γεωργιανούς» είναι μια προφανέστατη πολιτική θέση του συντάκτη που έβαλε τον τίτλο, μια θέση που καταδεικνύει ρατσισμό και ξενοφοβία. Ο συντάκτης δεν θα έβαζε ποτέ τίτλο «γέμισαν τα νοσοκομεία Ελβετούς-Σουηδούς»..., έτσι δεν είναι;

Θα σας μεταφέρω τέσσερα προσωπικά παραδείγματα από τη δουλειά μου σε δελτία ειδήσεων είτε ως απλή συντάκτρια και εκφωνήτρια είτε ως αρχισυντάκτρια. Το ένα από τα τέσσερα είναι από την τηλεοπτική μου εμπειρία και το άλλο από το ξεκίνημά μου ως δημοσιογράφος.

Στις 23 Απριλίου 2010, ο τότε πρωθυπουργός Γιώργος Παπανδρέου πήγε στο Καστελόριζο και ανακοίνωσε την προσφυγή στο ΔΝΤ. Πώς θα ενημερώσεις την κοινή γνώμη για τη χρεοκοπία της χώρας; Πώς θα πεις «παιδιά, χρεοκοπήσαμε και τώρα... τρεχάτε ποδαράκια μου»;, πώς θα πεις ότι θα υπογράψουν μνημόνιο με το ΔΝΤ; Θα πρέπει να το πεις απαλά. Να μην τρομάξεις την κοινωνία. Έτσι σκέφτηκαν τότε στον ραδιοφωνικό σταθμό που εργαζόμουν και ήρθε η... ντιρεκτίβα ότι τη λέξη «χρεοκοπία» δεν θα την πούμε ποτέ στον αέρα ή, εάν πρέπει να την πούμε, θα την καταγράψουμε για παράδειγμα «ως αδυναμία δανεισμού της χώρας» και τη λέξη «μνημόνιο» θα την πούμε «συμφωνία οικονομικής συνεργασίας». Ο εμπνευστής των εννοιών αυτών είναι σήμερα βουλευτής της ΝΔ.

Το 2017, ξέσπασε ένας επιχειρηματικο-πολιτικός πόλεμος. Ένας πρωτοκλασάτος υπουργός της κυβέρνησης Τσίπρα είχε σφοδρή σύγκρουση με Έλληνα ολιγάρχη. Η σύγκρουση αυτή σήμαινε πως στα δελτία ειδήσεων του ραδιοφωνικού σταθμού που εργαζόμουν, έπρεπε η πρώτη είδηση να αφορά το «χτύπημα» του πολιτικού. Όταν αντιλήφθηκαν οι διευθυντές ότι «καρ-

IN TIME / ARGIRIS MAKRIS

Ο χώρος των ΜΜΕ δεν είναι ανεξάρτητος ούτε δημοκρατικός. Είναι χώρος οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων.

φώνονται», κάνοντας πρώτη είδηση το χτύπημα του πολιτικού, τότε από πρώτη είδηση το χτύπημα έγινε τρίτη-τέταρτη είδηση, αλλά πάντα αποτελούσε είδηση για το δελτίο ειδήσεων, κάτι το οποίο παλιά θα απασχολούσε απλώς τις παραπολιτικές στήλες των εφημερίδων. Εμένα αυτή η σύγκρουση μου στοίχισε προσωπικά την εκπομπή που είχα τότε στον συγκεκριμένο σταθμό, δηλ. η εκπομπή μου κόπηκε. Το γιατί θα το πούμε άλλη στιγμή.

Το 2006 εργαζόμουν σε έναν τηλεοπτικό σταθμό. Η μουσική που είχα επιλέξει για να «ντύσω». όπως λέμε, ένα θέμα που έκανα, ένα ρεπορτάζ, δεν άρεσε στο διευθυντή του καναλιού και χαλαρά σήκωσε το τηλέφωνο στο control, την ώρα μετάδοσης του βίντεο ζητώντας να κοπεί στον αέρα. Όπερ και εγένετο! Η μουσική ήταν του Μάνου Χατζιδάκι. Είχα επιλέξει το «Αστέρι του Βοριά» από την ταινία «Αμέρικα, Αμέρικα» του Ελία Καζάν. Ο διευθυντής του καναλιού είναι σήμερα – όπως ήταν και τότε – μεγαλοδημοσιογράφος με τηλεοπτικές εκπομπές και δικό του site.

Ας πω ακόμη ένα προσωπικό παράδειγμα. Το 2001, νεαρή ρεπόρτερ, μόλις ξεκινούσα... Μεγαλοδημοσιογράφος – εκδότης τότε καθημερινής πολιτικής εφημερίδας – σήμερα ραδιοφωνικός παραγωγός με υψηλής ακροαματικότητας πρωινή εκπομπή, μας μάζεψε όλα τα φιντάνια και μας είπε διάφορα ωραία για το τι εστί ρεπορτάζ. Αφού προσωπικά μου έδωσε τη συμβουλή «ότι πρέπει να πλένω τα πόδια μου στο πεζοδρόμιο» για να πετύχω σε αυτόν τον χώρο, να κάνω δηλαδή πολύ ρεπορτάζ, άρχισε να δίνει και γενικόλογες συμβουλές. Μια μου έκανε τότε μεγάλη εντύπωση... «*αίμα, σεξ, σπέρμα*», αυτό θα έπρεπε να ήταν το κριτήριο μας για το τι είναι είδηση! Με αυτό στο μυαλό θα έπρεπε να πορευόμαστε! Μετά, λοιπόν, την ανάλυση της δημοσιογραφικής θεωρίας του, συνέχισε λέγοντας πως εάν μια είδηση δεν μας βγαίνει όπως θα θέλαμε, δεν μας έβγαίνει δηλαδή το τρομολαγνικό που θα έπρεπε να θέλουμε να μας βγαίνει, τότε θα έπρεπε να το δημιουργήσουμε εμείς. Και γυρνάει και μου λέει: «θα κάνεις ένα θέμα για την άνοδο της θερμοκρασίας και θα βγάλεις

το συμπέρασμα ότι θα πεθάνουμε όλοι από τη ζέστη!»! Κοινώς, «μην αφήνεις την αλήθεια, να σου χαλάει μια ωραία ιστορία». Εδώ έχουμε φυσικά να κάνουμε με τον κιτρινισμό...

Το πώς παρουσιάζεται λοιπόν μια είδηση, έχει να κάνει με πολλούς παράγοντες:

- Ποιο είναι το Μέσο που εργάζεσαι, ποιος είναι ο ιδιοκτήτης του και τι συμφέροντα έχει... (έως το 1974 οι εκδότες-ιδιοκτήτες ήταν δημοσιογράφοι, είχαν πανεπιστημιακή μόρφωση, χαμηλός ο μέσος όρος ηλικίας τους... Κάντε την αντιδιαστολή με το παρόν...)
- Ποια η εξάρτηση του Μέσου από τη διαφήμιση, η οποία αποτελεί και την πηγή εσόδων του και κάνει το μέσο λιγότερο ανεξάρτητο... Εδώ θα φέρω ένα παράδειγμα που αφορά και τη διαφήμιση και το πολιτικο-επιχειρηματικό συμφέρον: «Ποινική δίωξη σε βάρος 38 προσώπων, πρώην και νυν στελεχών της Τράπεζας Πειραιώς της περιόδου 2015-2016 και σε βάρος ιδιωτών, άσκησε το Σεπτέμβριο που μας πέρασε, η επικεφαλής της Εισαγγελίας Διαφθοράς, Ελένη Τουλουπάκη, για τα αδικήματα του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, της απιστίας, της ηθικής αυτουργίας σε αυτήν και της συνέργειας. Σύμφωνα με πληροφορίες, ανάμεσα στους διωκόμενους για κακουργήματα βρίσκεται και ο πρώην ισχυρός άνδρας της Τράπεζας, Μιχάλης Σάλλας». Ενώ το όνομα του Σάλλα μεταδόθηκε αρχικά από το ΑΠΕ-ΜΠΕ, μέσα σε ελάχιστα λεπτά η σχετική ανάρτηση αποσύρθηκε και δημοσιεύθηκε νέα στην οποία το όνομα του Σάλλα δεν υπήρχε! *Σκεφτείτε τι γίνεται στα ιδιωτικά ΜΜΕ!*
- Ποιος είναι ο γενικότερος φίλιος του διευθυντή σου... Μου έχει τύχει διευθυντής να με επιπλήττει έντονα επειδή έβγαλα το θέμα του μεγάλου σκανδάλου της ΑΕΠΠ και των πνευματικών δικαιωμάτων των καλλιτεχνών, γιατί ήταν φίλη του η εμπλεκόουσα και όχι γιατί δεν ήθελε το θέμα η ιδιοκτησία.
- Ποιος είναι οι προσωπικές απόψεις του δημοσιογράφου...
- Τι ζητάει το ακροατήριο!!!... Αν ο ακροατής δίνει θεαματικότητα σε δελτία ειδήσεων κιτρινισμού, τότε αυτή η πρακτική θα ακολουθηθεί από τους διευθυντές ενημέρωσης.

Παλιά δίναμε περισσότερη σημασία στη δεοντολογία... Πλέον μεταδίδονται ειδήσεις που δεν ελέγχονται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν, πριν κάποιους μήνες, ο υποτιθέμενος θάνατος του Κώστα Γαβρά! Για να μην πούμε στο πεδίο των fake news...

Μην ξεχνάμε ότι τα ΜΜΕ σήμερα ανήκουν είτε σε ολιγάρχες είτε στο κράτος... Η ιδιοκτησία τους, λοιπόν, ιδιωτική ή κρατική, διαμορφώνει και την ατζέντα τους.

Όπως έλεγε ο Χέρμπερ Αλτσχούλ (Altschull), στον δεύτερο νόμο δημοσιογραφίας του: «το περιεχόμενο των ΜΜΕ πάντα αντανακλά τα συμφέροντα εκείνων που τα χρηματοδοτούν».

Θα ήθελα, τελειώνοντας, να πω και δυο λόγια για τη λογοκρισία και την αυτολογοκρισία, την οποία θεωρώ ακόμη πιο σοβαρή.

Σε όλα τα ΜΜΕ υπάρχει μια κόκκινη γραμμή. Ένα πρόσωπο, μια κατάσταση, που δεν μπορείς επ' ουδενί να αγγίξεις. Δεν θα σχολιάσεις, δεν θα αναφέρεις ποτέ, ούτε σε δελτία ούτε σε εκπομπές. Μου συνέβη κάποτε με ειδήσεις από το ΚΕΕΛΠΝΟ. Όταν βγήκαν τα σκάνδαλα και οι χρηματοδοτήσεις ΜΜΕ μέσω των διαφημίσεων από το αμαρτωλό αυτό Κέντρο, κατάλαβα το γιατί.

Θα μπορούσα να μοιραστώ πάρα πολλά παραδείγματα μαζί σας από την επαγγελματική μου ζωή. Ο χώρος των ΜΜΕ δεν είναι ανεξάρτητος ούτε δημοκρατικός. Είναι, όπως έδειξα από την αρχή, χώρος συμφερόντων.

Τα συμφέροντα εκείνων που χρηματοδοτούν τα ΜΜΕ, όπως έλεγε και ο Αλτσχούλ, διαμορφώνουν το πού θα κινηθεί η κοινή γνώμη, τι θα μάθει, τι θα πιστέψει, πώς θα αντιδράσει, πώς θα καθίσει ήσυχα-ήσυχα στη γωνιά της. Υπάρχουν φυσικά και εξαιρέσεις δημοσιογράφων οι οποίοι, παρ' ότι εργάζονται σε αυτά τα ΜΜΕ που μόλις περιέγραψα, έχουν την παρηρησία και στέκονται στο επάγγελμα σύμφωνα με τους κανόνες δεοντολογίας. Αυτούς τους δημοσιογράφους τα ΜΜΕ τους θέλουν για να τους δίνουν το άλλοθι δημοκρατικότητας που χρειάζονται.

Δεν θέλω να είμαι ούτε αφοριστική, ούτε πεσιμίστρια, ούτε καταστροφολόγος. Μετά από 18 χρόνια που εργάζομαι στα ΜΜΕ, μπορώ να πω ότι εδώ και κάποια χρόνια διανύουν μία από τις χειρότερες περιόδους. Πριν από τέσσερις ημέρες, ο δημοσιογράφος Γιώργος Καρελιάς, με μακρά θητεία στην εμβληματική εφημερίδα των περασμένων δεκαετιών *Ελευθεροτυπία*, κατήγγειλε μέσω του προσωπικού του λογαριασμού στο facebook τη λογοκρισία του. Έγραψε επί λέξει: «Γνωρίζω ότι ο εξουσίες – πλην ελαχίστων και μεμονωμένων εξαιρέσεων – δεν ανέχονται την κριτική. Αυτό είναι διαχρονικό. Έχοντας, λοιπόν, πάρει αυτό το μάθημα, μετά το 2011 που έκλεισε η *Ελευθεροτυπία* (όαση ελευθερίας της έκφρασης), το πρώτο και σχεδόν μοναδικό που ρωτούσα όσους μου ζητούσαν να γράφω άρθρα ήταν: «Θα γράφω ελεύθερα αυτό που θέλω;». Στην αναμενόμενη απάντηση «ναι, φυσικά» κι επειδή γνωρίζω πού βρισκόμαστε, ξαναρωτούσα: «Επειδή τα κείμενά μου περιέχουν σκληρή, επιθετική κριτική, θα τα αντέξετε;». Κι όταν η απάντηση ήταν

Λέγοντας ένας δημοσιογράφος «επιτυχημένη επιχείρηση εκκένωσης καταλήψεων», αμέσως δίνει το στίγμα των πεποιθήσεων αυτού που τη μεταδίδει ή του Μέσου. Η μετοχή «επιτυχημένη» υποδηλώνει το τι πιστεύει αυτός που τη λέει. Αυτό όμως καταρρίπτει την αρχή της ουδετερότητας

«ασφαλώς, κανένα πρόβλημα», ξαναρωτούσα: «Αν σας πάρει ο τάδε ή δείνα πολιτικός ή άλλος ισχυρός παράγοντας, που δεν θα του αρέσουν αυτά που διαβάξει, τι θα γίνει;». Η απάντηση ήταν: «Δεν μας ενδιαφέρει. Τα κείμενα θα δημοσιεύονται κατ' ευθείαν όπως θα τα στέλνεις». Στην τελευταία φάση αυτής της περιπέτειας, μου ζήτησε συνεργασία η ιστοσελίδα iefimerida.gr. Επαναλαμβάνω, μου ζήτησε, δεν ζήτησα εγώ. Και δέχτηκα καλόπιστα όλες τις διαβεβαιώσεις που προανέφερα. Μέσα σε ενάμιση μήνα πρόλαβα να γράψω 24 κείμενα. Στο 25ο έγινε αυτό που φαντάζεσθε. ΔΕΝ δημοσιεύθηκε ποτέ. Και, δυστυχώς, όπως λέει ο στίχος του ποιητή, ελαφρώς παραλλαγμένος για την

περίσταση, «το μέλλον (της ενημέρωσης) θα έχει πολύ ξηρασία». Ειλικρινά, δεν θέλω να είμαι απαισιόδοξη. Όμως τα γεγονότα... μιλάνε από μόνα τους. Θα κλείσω λέγοντας σας το εξής:

Ένα ανεξάρτητο Μέσο είναι βασική προϋπόθεση στη δημοκρατία, γιατί το ανεξάρτητο Μέσο και ο ανεξάρτητος δημοσιογράφος παίζουν τον ρόλο του θεματοφύλακα της δημοκρατίας, αυτού δηλαδή που θα ελέγχει όσους κατέχουν εξουσία και εν γένει όσους έχουν τη δύναμη. Από πολιτικούς έως μεγαλοεπιχειρηματίες.

Τα δημόσια οφέλη που προκύπτουν από τον έλεγχο όσων κατέχουν εξουσία είναι εκ των ων ουκ άνευ, σημαντικά. Τα κατανοούμε όλοι.

Μια φωτογραφία, ένα γεγονός

Το σύστημα υγείας
στα όρια του

Η ραγδαία αύξηση των νεκρών από την πανδημία (όπως επίσημα χαρακτηρίστηκε από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας στις 11 Μαρτίου 2020), κι όχι απλώς επιδημία, του κορονοϊού έφερε όλες τις δυτικές κοινωνίες ενώπιον μιας θανάσιμης απειλής κι ενός πρωτόγνωρου κινδύνου, που μόνο στον κινηματογράφο και τη λογοτεχνία είχαν γνωρίσει. Η αλματώδης αύξηση των κρουσμάτων και των νεκρών αναίρεσε αυτονόητες συνήθειες της καθημερινότητας και πολύ περισσότερο δοκίμασε τις αντοχές ενός συστήματος υγείας που εδώ και χρόνια λειτουργούσε στα όρια του. Και γι' αυτόν τον λόγο αποδείχθηκε ανεπαρκές για την αποτελεσματική διαχείριση μιας κατάστασης έκτακτης ανάγκης... Από τα πρώτα θύματα του κορονοϊού ήταν κι η παγκόσμια οικονομία. Η μαζική διακοπή των οικονομικών δραστηριοτήτων αρχικά στην Ασία διέρρηξε τις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας, ενώ αποτέλεσε και την πολυαναμενόμενη αφορμή που έσπασε τη φούσκα των τιμών των μετοχών στα διεθνή χρηματιστήρια. Κι έπεται συνέχεια...

NON C'È UNA REALTÀ VERA

Κατά τον Πιραντέλλο, δεν υπάρχει μία πραγματική αλήθεια, ο καθένας από μας κουβαλάει τη δική του.

ΤΗΣ **Σοφίας Ιορδανίδου**

Αναπληρώτρια καθηγήτρια Δημοσιογραφίας και Επικοινωνίας στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου και πρόεδρος του Advanced Media Institute.

«ΝΟΜΙΖΩ ΠΩΣ Η ΖΩΗ είναι μία πολύ θλιβερή φάρσα. Γιατί έχουμε μέσα μας -χωρίς να μπορούμε να ξέρουμε πώς, γιατί κι από πού- την ανάγκη να εξαπατούμε αδιάκοπα τον εαυτό μας, δημιουργώντας μία πραγματικότητα -μία για τον καθέναν και ποτέ την ίδια για όλους- που κάθε τόσο αποδεικνύεται μάταιη και φανταστική».

Η καλλιτεχνική ψυχή του Πιραντέλλο διαμορφώνεται από τη σύνθεση δύο διαφορετικών πολιτισμικών ρευμάτων. Αν σκεφθεί κανείς τον Πιραντέλλο μόνο ως έναν λαμπερό Σικελό θεατρικό συγγραφέα, τον αδικεί, γιατί είναι ταυτόχρονα και ένας σπουδαίος Ευρωπαίος διανοούμενος και πολιτικός στοχαστής. Είναι φορέας αυτών των διαφορετικών προσωπικοτήτων και προσπαθεί να τις συνενώσει σε ένα ενιαίο σύνολο. Αποτέλεσμα της γοητείας που του ασκεί η αβεβαιότητα της ανθρώπινης ύπαρξης είναι η σύγχυση της φαντασίας με την πραγματικότητα.

Και τα κείμενά του το περιγράφουν με αποκαλυπτικό τρόπο: «Όταν ένας άνθρωπος ζει, ζει και δεν φαίνεται». Βάλτε έναν άνθρωπο μπροστά σε έναν καθρέφτη, παρακινεί ο Πιραντέλλο. «Τότε ή μένει κατάπληκτος από την όψη του ή στριφογυρίζει τα μάτια του για να μην δει τον εαυτό του ή, έξω φρενών, φτύνει την εικόνα του ή, οργισμένος, δίνει μία γροθιά για να την καταστρέψει». Κάτι δυσάρεστο θα είναι το αποτέλεσμα αυτής της διεργασίας, τονίζει ο Σικελός συγγραφέας. Και αυτό το δυσάρεστο είναι η ουσία του θεάτρου του.

Το δυσάρεστο στο θεατρικό σύμπαν του Πιραντέλλο είναι η αποκάλυψη της αδυναμίας εξεύρεσης της αλήθειας και η συνακόλουθη σαδιστική βία που αυτή η αποκάλυψη προκαλεί. Το έργο του βρίσκεται σε πλήρη αντιστοιχία με τις επιταγές που τίθενται σήμερα, άλλο-

τε από τις «προηγμένες» κοινωνίες σε σχέση με την αποδοχή και την ένταξη στα γενικά κοινωνικά πλαίσια «νεότερων» πρακτικών κι επιλογών συμπεριφοράς και άλλοτε από τις περισσότερο «παραδοσιακές» κοινωνίες, με το αίτημα να γίνονται σεβαστές οι δικές τους αξίες από το παγκόσμιο περιβάλλον. Και στην προσπάθεια επιβολής της «αλήθειας» και του εξ αυτής εκπορευόμενου «δικαίου», αμφότερες οι πλευρές δεν διστάζουν να μετέλθουν βία, σωματική ή ψυχολογική. Αυτού του είδους η βία, στην ουσία της αποκάλυπτα κυνική και ωμή, ενεργεί πάνω στον πόνο του άλλου, στην αδυναμία του και στη στιγμή που αυτή εκδηλώνεται. Η κατ' επίφαση καλοσύνη του κοινωνικού περιγύρου, περιέργεια, φόβος, κίνδυνος.

Στο «Έτσι είναι αν έτσι νομίζετε», ο Πιραντέλλο τοποθετεί τη δράση σε ένα κλειστοφοβικό σύμπαν με τους κατοίκους να αισθάνονται ότι η κοινωνική τους πραγματικότητα απειλείται από την παρουσία του Πόντζα και της ιδιότυπης οικογένειάς του. Και αρχίζει ένας αγώνας για την εύρεση της αλήθειας, για την αποκατάσταση της «τάξης» και τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής: οι «παρεκκλίνοντες» καλούνται από τους ανωτέρους τους να αποδώσουν τα «θεσμοθετημένα» δέοντα, τις επιβεβλημένες αβρότητες. Και όταν η «παρέκκλιση» μένει χωρίς εξηγήσεις, όταν η «αλήθεια» διακυβεύεται από προσωπικές επιλογές, τότε στήνεται παρουσία του Νομάρχη, εκπροσώπου της πολιτικής εξουσίας, ένα λαϊκό δικαστήριο, με κατ' επίφαση στόχο την αποκάλυψη της αλήθειας. Ή, έστω, μίας αλήθειας.

Αυτή η αντίληψη της υποκειμενικότητας και οι έννοιες της αλήθειας και του πραγματικού (γνώσεις που αποτελούν σημαντικές φιλοσοφικές αναζητήσεις από καταβολής κόσμου), βρίσκονται στο κέντρο της

πιραντελλικής δραματουργίας, η οποία, εν προκειμένω, θέτει κάτω από το μικροσκόπιο της τη χωρίς όρια αδιακρίσια, την αδηφάγα περιέργεια, την απροκάλυπτη ωμότητα, την ηδονική βία, με τις οποίες αντιμετωπίζεται η όποια διαφορετική συμπεριφορά. Ακόμη καλύτερα, μάλιστα, αν ο «διαφορετικός» πονάει – τότε είναι το ιδανικό θήραμα της κοινής γνώμης. «Αρωγός» και «συμπαραστάτης» της κοινής γνώμης σήμερα, και οι βασικές πηγές ενημέρωσής της, τα ΜΜΕ και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, που επίσης ισχυρίζονται ότι κατέχουν την αλήθεια.

Τι είναι αληθινό όμως στην αφήγηση ενός γεγονότος; Πόσο αποδεδυσμεμένοι μπορούν να είναι οι αφηγητές από τις προκαταλήψεις, τα προσωπικά τους βιώματα, ή ακόμη-ακόμη και από πιέσεις που δέχονται από το περιβάλλον τους, όταν καλούνται να περιγράψουν ένα γεγονός; Έντονοι προβληματισμοί και περίπλοκοι οι δρόμοι της «αλήθειας» και της «αντικειμενικότητας», όταν πρέπει κάποιος να «διαχειριστεί» τις έννοιες αυτές και να τις «διοχετεύσει» στην κοινή γνώμη. Από τη στιγμή που οποιοσδήποτε από εμάς αποτολμήσει την ερμηνεία των γεγονότων, αρχίζει και ο κατακερματισμός της αλήθειας. Τότε, ο αφηγητής γίνεται τρεις Γιάννηδες, σύμφωνα με τον αφορισμό του Αμερικανού συγγραφέα Γουέντελ Χολμς, και αναπαράγει/μεταφέρει στο κοινό του τη δική του υποκειμενική ματιά-ερμηνεία, και μάλιστα ανεξαρτήτως του εάν αυτό γίνεται συνειδητά ή ασυνειδητά. Έτσι, πομποί και δέκτες, εμφανίζονται κυριολεκτικά αδύναμοι να συλλάβουν, να επεξεργαστούν, να μεταφέρουν και να αποδεχθούν με σαφήνεια την πραγματικότητα.

Αυτή ακριβώς η αδυναμία σύλληψης και μεταφοράς της πραγματικότητας, που αποτελεί όχι μόνο το πλαίσιο, αλλά και τον πυρήνα του συνολικού πιραντελλικού έργου, αποκτά στο «Έτσι είναι αν έτσι νομίζετε» τη σημασία διακήρυξης περί του ανέφικτου της αντικειμενικότητας.

Με δεδομένο λοιπόν ότι η αντικειμενικότητα είναι μία διαδικασία ανέφικτη και ότι η πραγματικότητα δεν μπορεί να νοηθεί, παρά μόνο ως ανθρώπινο δημιούργημα, οδηγούμαστε ανεπιφύλακτα στο συμπέρασμα ότι η πραγματικότητα είναι μία κοινωνική κατασκευή,

Τα ΜΜΕ και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης ως κάτοχοι κι αυτά της δικής τους «αλήθειας» διεκδικούν τη δική τους θέση στο σύγχρονο πιραντελλικό στερέωμα.

άρα υπάρχουν τόσες πραγματικότητες, όσες και οι προσεγγίσεις ξεχωριστά των υποκειμένων. Σαν να λέμε δηλαδή “non c'è una realtà vera. Ognuno di noi ha la sua realtà”. Δεν υπάρχει μία πραγματική αλήθεια, ο καθένας από μας κουβαλάει τη δική του. Άλλη η αλήθεια του Λαουντζί, διαφορετική η αλήθεια της κυρίας Φρόλα, αλλιώςτική η αλήθεια του κυρίου Πόντζα. Αλλά το ζητούμενο ένα. Όπως το καταγράφει η πένα του ιδιοφυούς Πιραντέλλο:

Λαουντζί: Ορίστε, κυρίες και κύριοι, πώς μιλάει η αλήθεια.
(Τους κοιτάζει ειρωνικά και προκλητικά)
Ικανοποιηθήκατε;

Ένα «παιχνίδι ρόλων» αποτελεί το θεατρικό σύμπαν του Λουίτζι Πιραντέλλο. Ένα «παιχνίδι ρόλων» αποτελεί και η συνολική ύπαρξη του ανθρώπου, ο οποίος στο νέο, γεμάτο προκλήσεις κι απαιτήσεις, παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον καλείται να αναλάβει ακόμη περισσότερους ρόλους, άρα να είναι ανοικτός σε ακόμη περισσότερους κινδύνους. Οι αντιστοιχίες πάμπολλες, αναγνωρίσιμες παντού γύρω μας. Γεγονός που ανταποκρίνεται σε αυτό που ανέκαθεν ευχόταν ο Πιραντέλλο: να προκαλέσει την αντίδραση του κοινού, είτε θετική είτε αρνητική, καθώς ταύτιζε την αντίδραση με τη συμμετοχή στη ζωή και κατ' επέκταση με τη ζωή την ίδια.

Πηγές:

Λουίτζι Πιραντέλλο, *Θεατρικά έργα*, εκδόσεις Γκόνι, Αθήνα 1966

Σοφία Ιορδανίδου, *Το παιχνίδι των ρόλων, Η πρόσληψη του Πιραντέλλο στην Ελλάδα*, εκδ. Ιανός, Θεσσαλονίκη, 2005

Σοφία Ιορδανίδου, «Μια ματιά στον Πιραντέλλο του ελληνικού θεάτρου», περ. *Εκκύκλημα*, τευχ. 20, Άνοιξη 1989, σελ. 48

Franco Zeffirelli, «Ο διπρόσωπος Λουίτζι Πιραντέλλο», εφημ. *The Guardian* και αναδημοσίευση εφημ. *Καθημερινή*, 22/6/2003

ΤΕΧΝΗΤΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ ΕΝΑΝΤΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Εκθετικά αυξάνονται οι ιστοσελίδες που παράγουν ποίηση με τεχνικά μέσα.

ΤΗΣ **Χριστίνας Λιναρδάκη**

Φιλολόγος, μεταφράστρια, απόφοιτη του ΜΑ «Επικοινωνία & νέα Δημοσιογραφία».

Ανάμεσα στα πολλά πεδία στα οποία πειραματίζεται η επιστήμη με ένα από τα πιο καυτά τεχνολογικά θέματα της εποχής μας, την τεχνητή νοημοσύνη (AI), είναι και αυτό της ποίησης. Πάμπολλα τα projects και τα sites που παράγουν ποίηση με τεχνικά μέσα στις ημέρες μας, όπως τα Roevolne, Poetry Creator, Poem Generator, Tra-La-Lyrics (για στίχους), PoeTryMe, iPoet (στα κινεζικά), PoemBot, PoemPortraits (AI της Google), TalkToTransformer, Bot or Not.

Τα περισσότερα από αυτά στηρίζονται σε έναν από τους κλάδους της AI, που ονομάζεται machine learning. Σύμφωνα με αυτόν, η ανάπτυξη των κατάλληλων αλγορίθμων μπορεί να βοηθήσει έναν υπολογιστή να βελτιώνεται αυτόματα, καθώς αποκτά περισσότερες εμπειρίες.¹ Επομένως, ένας υπολογιστής μπορεί να «εκπαιδευθεί» να παράγει αυτό που του ζητείται, εν προκειμένω ποιήματα, με βάση ένα πλήθος δεδομένων (π.χ. τα ποιήματα ενός υπαρκτού ποιητή²) και έναν αλγόριθμο που να του εξηγεί πώς να τα αξιοποιήσει (ο οποίος περιλαμβάνει στοιχεία όπως ο αριθμός των στροφών ή των στίχων ανά στροφή, πρόκειται για το template-based approach) ή απλά με τη συναρμολόγηση τυχαίων λέξεων βάσει τυπικών απαιτήσεων, όπως ο επιθυμητός αριθμός συλλαβών για το μέτρο (generate and test approach).³ Τα αποτελέσματα

έχουν κριθεί από κακά μέχρι αρκετά καλά, αλλά έχουν παραχθεί μάλλον κατά τύχη.

Γιατί όμως ποίηση; Γιατί οι επιστήμονες που ασχολούνται με την παραγωγή λόγου από την AI να επιλέξουν τη ποίηση από όλα τα λογοτεχνικά είδη; Γιατί να μην επιλέξουν μια άλλη μικρή φόρμα, όπως π.χ. ένα διήγημα bonsai (τυπικά, μέχρι 600 περίπου λέξεις); Η απάντηση βρίσκεται στα χαρακτηριστικά του κάθε είδους. Ένα διήγημα, όσο μικρό κι αν είναι, πρέπει να έχει δομή: χαρακτήρες, διαλόγους, πλοκή. Η ποίηση από την άλλη, ενώ θεωρείται το δυσκολότερο λογοτεχνικό είδος και εμπλέκει πολλαπλά γλωσσικά επίπεδα (λεξιλογικό, γραμματικό, συντακτικό, σημαντικό, φωνητικό, μετρικό, μεταφορικό κ.ο.κ.) που καθιστούν δυσχερή την κατανόησή της, ενσωματώνει έναν βαθμό αυθαιρεσίας, αφού δεν υπάρχουν αυστηροί ή έστω καθολικοί κανόνες για το τι είναι αποδεκτό και τι όχι. Ενσωματώνει επίσης έναν βαθμό παραλογισμού, καθώς πολλές φορές όχι μόνο αντιστέκεται στο κοινώς αποδεκτό νόημα, αλλά και το ανατρέπει. Επιπλέον, μολονότι όπως ειπώθηκε περιλαμβάνει πολλά γλωσσικά επίπεδα, δεν επιτάσσει τη χρήση όλων αυτών των επιπέδων: δεν είναι με άλλα λόγια υποχρεωτικό να είναι παρόντα σε κάθε ποίημα όλα αυτά.

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά της ποίησης την καθιστούν εύφορο έδαφος για πειραματισμούς και αυτός άλλωστε είναι ο λόγος που πολλοί νέοι και φιλόδοξοι συγγραφείς ξεκινούν τις προσπάθειές τους από την ποίηση, παράγοντας συνήθως κακά αποτελέσματα. Η κατάσταση επιβαρύνεται περαιτέρω από το γεγονός ότι στις μέρες μας είναι εξίσου απαιδέυτο και οι αναγνώστες: δεν διαθέτουν το κριτήριο αξιολόγησης, ούτε καν την ικανότητα κατανόησης πολλές φορές, της ποίησης που διαβάζουν. Και, καθώς η κριτική ως λειτουργία όχι μόνο έχει εξασθενήσει, αλλά και ολισθήσει σε ένα μοντέλο δοξολογίας των ημετέρων, αντί να έχει θέση θυροφύλακα (watchdog) και να καθορίζει τι είναι αποδεκτό και τι όχι, έχει διαμορφωθεί ένα πραγματικό αδιέξοδο.

Υπάρχει ένα ακόμη επίπεδο συνηγορίας στην κατεύθυνση της επιλογής της ποίησης ως πειραματικού πεδίου: για την ερμηνεία ενός λογοτεχνικού έργου, η συνιστώσα του

1 Βλ. Mitchell, T. (1997), *Machine Learning*, McGraw Hill Science/Engineering/Math και Mitchell, T. (2006), "The Discipline of Machine Learning", διαθέσιμο στο <http://www.cs.cmu.edu/~tom/pubs/MachineLearning.pdf>, ημ/νία ανάκτησης: 2.10.2019.

2 Στα ελληνικά, έχουν μείνει ιστορικές οι προσπάθειες αυτοματοποιημένης μίμησης της ποίησης της Κικής Δημουλά (ironprison.blogspot.com/2009/05/dimoula-generator.html) ή του Νίκου Μπογιάνου (luben.tv/originals/6790), που είχαν όμως στόχο να σαρκάσουν την ποίηση των συγκεκριμένων ποιητών και πόρρω απέχουν από μια συστηματική προσπάθεια παραγωγής ποίησης μέσω της τεχνητής νοημοσύνης, όπως αυτή που περιγράφεται στο παρόν άρθρο.

3 Ανάλυση των συγκεκριμένων και άλλων προσεγγίσεων (π.χ. evolutionary approach, case-based reasoning approach), βλ. στο Oliveira, H. C. (2009) "Automatic generation of poetry: an overview" που έχει αναρτηθεί στο researchgate.net (ημ/νία ανάκτησης: 28.9.2019).

συγγραφέα δεν θεωρείται πλέον σχετική. Τι κι αν το ποίημα προήλθε από τα βιώματά του, τι κι αν καθρεφτίζει τις σκέψεις του ή την ανάγκη του να παράγει κάτι καινούριο, η λογοτεχνική θεωρία με τον φεμινισμό, τη νέα κριτική και τον δομισμό αφενός και τις αναγνωστοκεντρικές προσεγγίσεις της⁴ αφετέρου, έθεσε αρχικά το κείμενο στο επίκεντρο και στη συνέχεια, επιφέροντας τον «θάνατο του συγγραφέα».⁵ Το κείμενο, επομένως, έχει θεωρηθεί ως αυτόνομη οντότητα για την κατανόηση της οποίας δεν χρειάζεται τίποτε πέρα από τις ίδιες τις λέξεις.

Bot or Not

Πώς μπορεί λοιπόν να καταλάβει κάποιος σήμερα, αν ένα ποίημα έχει γραφτεί από άνθρωπο ή από υπολογιστή; Η απάντηση είναι ότι πολλές φορές δεν μπορεί! Κι αυτό όχι μόνο επειδή κάποιες προσπάθειες της ΑΙ είναι καλές, αλλά και επειδή, στην εποχή του αυτοματισμού, υπάρχουν άνθρωποι που γράφουν ποιήματα τα οποία μιμούνται τους υπολογιστές και αντανακλούν την ασυναρτησία των ημερών μας. Παράδειγμα τέτοιου ποιήματος είναι το ακόλουθο:

Red Faces

Red flags the reason for pretty flags.
And ribbons.
Ribbons of flags
And wearing material
Reason for wearing material.
Give pleasure.
Can you give me the regions.
The regions and the land.
The regions and wheels.
All wheels are perfect.
Enthusiasm.

Στο site “Bot or Not” (botpoet.com), στο οποίο ο επισκέπτης καλείται να επιλέξει αν το ποίημα που παρουσιάζεται στη θόνη του είναι γραμμένο από άνθρωπο ή από ΑΙ, το συγκεκριμένο ποίημα της Gertrude Stein έχει θεωρηθεί από τουλάχιστον το 70% των απαντώντων πως έχει γραφτεί από υπολογιστή.

Αν έχουμε λοιπόν υπολογιστές που γράφουν σαν υπολογιστές, υπολογιστές που γράφουν σαν άνθρωποι, ανθρώπους που γράφουν σαν άνθρωποι, αλλά και ανθρώπους που γράφουν σαν υπολογιστές, τι στην ευχή μπορούμε να συμπεράνουμε; Το ερώτημα θέτει ο ένας από τους επινοητές του site “Bot or Not”, ο Oscar Schwartz, σε μία εξάλεπτη ομιλία Tedx,⁶ και στη συνέχεια μιλάει για κάτι

για το οποίο μιλάει κι ένας ακόμη επιστήμονας, ο Byron Reese στο πρόσφατο βιβλίο του *The Fourth Age: Smart Robots, Conscious Computers, and the Future of Humanity* (Atria Books, 2018):⁷ πρόκειται για την ιδιότητα του να είναι κάποιος άνθρωπος και το τι την καθορίζει. Είναι κάτι με το οποίο γεννιόμαστε ή είναι κάτι που εκπαιδευόμαστε να γίνουμε; Πώς ορίζουμε ποιοι ανήκουν ή εντάσσονται σε αυτήν;

Το 2017, έξι επιστήμονες συνέθεσαν και υπέγραψαν ένα μανιφέστο,⁸ στο οποίο διερωτώνται επίσης: Η ιδιότητα του ανθρώπου είναι κάτι που μπορεί να χαθεί ή να κερδηθεί; Όσοι βασανίζουν, σκοτώνουν, εξευτελίζουν την ανθρώπινη ύπαρξη εξακολουθούν να λογίζονται άνθρωποι; Είναι ένας πολιτισμένος άνθρωπος πιο ανθρώπινος από έναν άγριο ιθαγενή; Είναι τελικά η ανθρώπινη φύση μια κοινωνική, άρα μεταβαλλόμενη, κατασκευή; Και καταλήγουν: «Είναι καιρός να αρχίσουμε να κτίζουμε μια κοινότητα επιστημόνων της τεχνητής νοημοσύνης, νευροεπιστημόνων, φιλολόγων, game developers, θεωρητικών της λογοτεχνίας, σκηνοθετών, συγγραφέων, επιχειρηματιών – όλων όσων μπορούν να έρθουν κοντά λόγω του πάθους τους να ανακαλύψουν την πρωταρχική αιτία της ανθρώπινης φύσης και επιπλέον της ειλικρινούς επιθυμίας τους να παρέχουν σε ανθρώπους και μηχανές τα κατάλληλα και επαρκή εργαλεία για να μάθουν και να ξαναμάθουν πώς να είναι άνθρωποι».

Όσο όμως κι αν ορισμένοι άνθρωποι χρειάζεται να ξαναμάθουν πώς να είναι άνθρωποι, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν γεννήθηκαν απολύτως άνθρωποι. Η ανθρώπινη ιδιότητα βρίσκεται στον πυρήνα της ύπαρξής μας, είναι συνυφασμένη με τη γλώσσα που μιλάμε, τα νοητικά μας εργαλεία, τη φαντασία μας,⁹ τα ίδια μας τα συναισθήματα. Ακόμη κι αν δημιουργήσουμε υπολογιστές με ανθρώπινη μορφή ή ιδιότητες, θα παραμένουν καθρέφτες της ανθρώπινης συνθήκης, η οποία – εκτός των άλλων – διακρίνεται για την αυτοσυνείδηση και την αίσθηση της ταυτότητάς της,¹⁰ κάτι που μια μηχανή, η οποία είναι προγραμματισμένη απλώς να εκτελεί εντολές, δεν διαθέτει. Είναι λοιπόν ποτέ δυνατόν ένας καθρέφτης να φθάσει ή να ξεπεράσει αυτό που καθρεφτίζει; Μένει να το δούμε στο μέλλον.

7 Βλ. και Εφραμίδη, Α. (2019), «Όραμα επιστημονικής φαντασίας ή μετάβαση στην “Τέταρτη Εποχή”»; *The Athens Review of Books*, τεύχ. 109,61-62.

8 Barzov, Y., Cherdak, V., Matskevich, E., Orlovskiy, S., Ryabov, B. & Sukhy, I. (2017), “Manifesto: Time for Humanness Learning”, διαθέσιμο στο: <https://towardsdatascience.com/manifeto-time-for-humanness-learning-51051befa5f4> (ημ/νία ανάκτησης: 1.10.2019).

9 Για τη σημασία της φαντασίας, βλ. Barzov, Y. (2018), “Human Intelligence (HI) is underrated”, διαθέσιμο στο: <https://medium.com/@yuribarzov/humanness-is-underrated-d2b745124dd4> (ημ/νία ανάκτησης: 1.10.2019).

10 Βλ. π.χ. Παπανούτσος, Ε.Π. (1974), *Πρακτική φιλοσοφία*, Αθήνα: Δωδώνη.

4 Αναφέρονται, ενδεικτικά, η ψυχαναλυτική κριτική, η θεωρία της πρόσληψης και η κριτική της αναγνωστικής ανταπόκρισης,

5 Barthes, R. (1967), “The Death of the Author”, *Aspen*, No 5-6, μτφρ.: R. Howard, διαθέσιμο στο <http://www.ubu.com/aspden/aspden5and6/threeEssays.html> Η ελληνική μετάφραση από το Barthes, R. (2007), «Ο θάνατος του συγγραφέα», *Εικόνα-Μουσική-Κείμενο*, μτφρ.: Γ. Σπανός, Αθήνα: εκδ. Πλέθρον, 137-143.

6 https://www.ted.com/talks/oscar_schwartz_can_a_computer_write_poetry/transcript?newComment=&language=el

ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Τα διδάγματα του Τύπου από τον πόλεμο ενάντια στην παραπληροφόρηση.

ΤΟΥ **Kyle Pope** / ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: **Θάλεια Παύλου**

Ο Kyle Pope είναι αρχισυντάκτης και εκδότης του περιοδικού *Columbia Journalism Review*.

ΣΤΕΚΟΜΟΥΝ ΣΤΟ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ του 42ου δρόμου ένα κρύο πρωινό του περασμένου Οκτώβρη, όταν συνειδητοποιήσα πως η δημοσιογραφία έχανε τον πόλεμο ενάντια στην παραπληροφόρηση. Βρισκόμουν εκεί στο πλαίσιο ενός πειράματος για τη δύναμη των ψευδών ειδήσεων — δηλαδή, των όντως ψευδών ειδήσεων, όχι όπως τις ορίζει ο Ντόναλντ Τραμπ, αλλά το είδος εκείνο με τις λανθασμένες αναφορές που παραπλανεί. Άραγε, ο κόσμος θα αντιδρούσε διαφορετικά στα μυθεύματα, αν τα παίρναμε από το διαδίκτυο και τα παρουσιάζαμε σε έντυπη έκδοση σε κάποιο κίосκι εφημερίδων στο Μανχάταν; Άραγε, θα γινόταν αντιληπτό από τους περαστικούς; Θα έδιναν καμιά σημασία;

Εκείνο το πρωί, μια μικρή ομάδα από το *Columbia Journalism Review*, μαζί με τους συνεργάτες του διαφημιστικού γραφείου TBWA\Chiat\Day, κάναμε κατάληψη σε ένα περίπτερο. Αφήσαμε ανέγγιχτα τα αναψυκτικά, τα μικρογεύματα και τα λαχεία, αλλά αντικαταστήσαμε όλες τις εφημερίδες και τα περιοδικά με απομιμήσεις, όμοιες σε σχεδιασμό και αισθητική με τα αντίστοιχα αυθεντικά, αλλά με αλλόκοτο περιεχόμενο: «Το Τέξας αναγνωρίζεται σήμερα ως πολιτεία του Μεξικού», έγραφε πρωτοσέλιδο περιοδικό στα πρότυπα του *New York*. «Παυσίπινα στο νερό της βρύσης», ο τίτλος άρθρου σε εφημερίδα που προσομοίαζε τον *Economist*. «Λέσχη πυγμαχίας για νήπια», σάλπιζε σκανδαλοθηρική εφημερίδα με φόντο τη φωτογραφία δύο παιδιών που εμφανίζονταν να παίρνουν μέρος σε καυγά.

Εν συνεχεία, αναμέναμε τους πελάτες. Έμεινα παράμερα, τουρτουρίζοντας από το κρύο• είχα βάλει λάθος πανωφόρι. Καθώς κυλούσαν οι ώρες, εκατοντάδες άνθρωποι πέρασαν μπροστά από το περίπτερο. Μερικές δεκάδες σταμάτησαν να χαζέψουν. Οι συνάδελφοί μου κι εγώ βάλαμε τα δυνατά μας να συνομιλήσουμε μαζί τους, ρωτώντας τη γνώμη τους για όσα έβλεπαν.

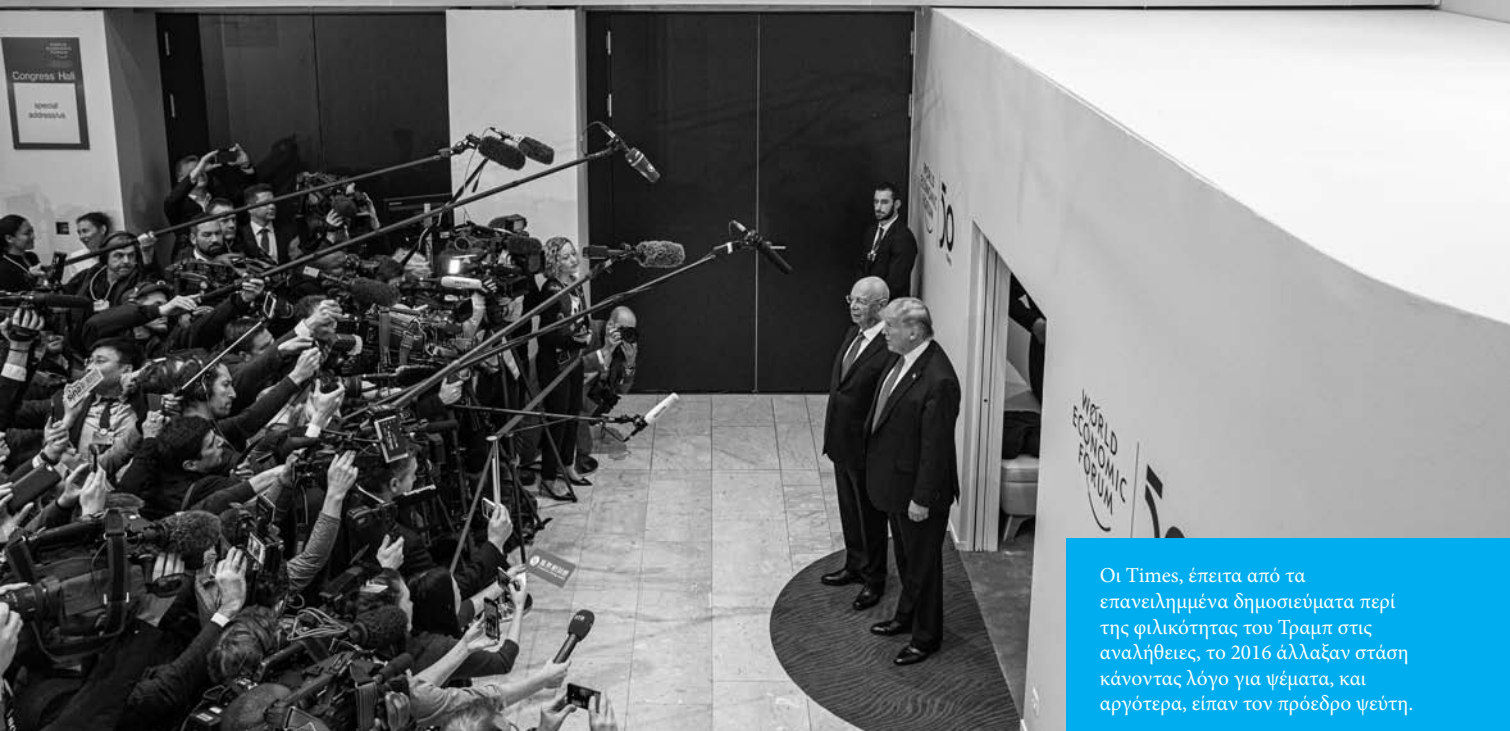
Οι απαντήσεις των επισκεπτών ενέπιπταν κυρίως σε δύο κατηγορίες: Η μία ομάδα πρόσεξε τους τίτλους,

αναγνώρισε πως ήταν παράξενοι, αλλά έτρεφε ελάχιστη εμπιστοσύνη για τον κλάδο της δημοσιογραφίας συνολικά, οπότε αδιαφόρησε για την παραπληροφόρηση και συνέχισε τον δρόμο της. Η δεύτερη ομάδα διάβασε τους πηχυαίους τίτλους, ωστόσο δεν αντιλήφθηκε κάτι παράξενο, τόσο συνηθισμένη ήταν στα παραπλανητικά δημοσιεύματα στο πλαίσιο της καθημερινής δόσης ειδήσεων. Όσο με αφορούσε, η δοκιμασία ήταν αποθαρρυντική: Τι σήμαινε αυτό για τους καταναλωτές ειδήσεων; Για τους παραγωγούς τους; Μόνο μια χούφτα άνθρωποι ενοχλήθηκαν από τα προφανή ψέματα.

Το περιστατικό συνέβη το 2018. Εκτοτε, το πρόβλημα της παραπληροφόρησης χειροτέρευσε. Τα μυθεύματα που αναπαράγονται στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης γίνονται ολοένα και πιο αληθοφανή, η ηθελημένη εξαπάτηση από τον Λευκό Οίκο και αλλού εξαπλώνεται, και η ικανότητα της δημοσιογραφίας να αντεπιτεθεί στην κακή πληροφόρηση με γνήσια δημοσιεύματα μοιάζει να συρρικνώνεται μέρα με τη μέρα. Οι τάσεις αυτές θα αναπτύσσονται ταχύτατα καθώς οδεύουμε στις προεδρικές εκλογές του 2020, μια διαμάχη για πληθώρα ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένου, αναμφίβολα, του ερωτήματος κατά πόσον το παραδοσιακό οπλοστάσιο της δημοσιογραφίας —ορθότητα, αμεροληψία, διερευνητική ματιά— δύναται να συναγωνιστεί ολοκληρω τον στρατό της ανοησίας που έχει απέναντί του.

Καθώς κάθομαι εδώ, το φθινόπωρο του 2019, επί εποχής Τραμπ, των τύπων που τρολάρουν στο Facebook και της κομματικής προπαγάνδας, μου δημιουργείται η εντύπωση πως η παραπληροφόρηση δρέπει δάφνες.

Μέχρι προσφάτως, εμείς που ανήκουμε στη βιομηχανία των Μήντια κατείχαμε μια υπερδύναμη που μας έκανε ισχυρούς. Δεν ήταν άλλη από τη μεγαλειώδη έννοια της αληθείας. Είχαμε την πεποίθηση πως με τα γεγονότα θα αναγκάσουμε την εξουσία να λογοδοτήσει, θα αποδώσουμε δικαιοσύνη στους περιθωριοποιημένους. Η αλήθεια μετρούσε• τα γεγονότα μιλούσαν από μόνα τους και

Οι Times, έπειτα από τα επανειλημμένα δημοσιεύματα περί της φιλικότητας του Τραμπ στις αναλήθειες, το 2016 άλλαξαν στάση κάνοντας λόγο για ψέματα, και αργότερα, είπαν τον πρόεδρο ψεύτη.

δεν μπορούσε κανείς να τα αψηφήσει.

Έπειτα, όμως, ήρθε το διαδίκτυο και τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, και ένα κύμα από πληροφορίες, πότε τεκμηριωμένες και πότε ανόητες. Μέσα σε αυτό το κλίμα, η δημοσιογραφία δεν δυσκολευόταν απλώς να αντισταθεί στα σκουπίδια, αλλά είχε πνιγεί από τα απόβλητα που επέπλεαν γύρω της. Η Emily Bell, σε άρθρο της για τους περιορισμούς των προγραμμάτων διασταύρωσης πληροφοριών, υποστηρίζει πως η έλευση του κουμπιού «κοινοποίηση» στο μενού του Facebook, το 2006, βοήθησε να δημιουργηθεί ένα ρεύμα παραπληροφόρησης. «Ο αριθμός των αβάσιμων ισχυρισμών σημείωσε ραγδαία άνοδο», γράφει η Bell, και η κατάσταση επιδεινώθηκε μετά το 2012, όταν η «κοινοποίηση» πέρασε από την κινητή τηλεφωνία. «Με την έναρξη της προεδρικής κούρσας το 2016», συνεχίζει η Bell, «συντονισμένες προπαγανδιστικές εκστρατείες, νόμιμες πολιτικές διαφημίσεις, μέχρι και τρολάρια κερδοσκοπικού χαρακτήρα βρήκαν τον δρόμο τους μέσα στο αδιαφανές, αλγοριθμικό οικοσύστημα των Μέσων Κοινωνικής Δικτύωσης».

Καθώς το οικοσύστημα της πληροφόρησης γινόταν ολοένα και πιο τοξικό, τα γεγονότα έπαψαν να λειτουργούν ως απολυμαντικά. Ακόμη χειρότερα, αυτό που άλλοτε αποτελούσε την καθαριστική τους δύναμη –η ικανότητά τους να εξουδετερώνουν την κακή πληροφόρηση– στράφηκε εναντίον τους, σαν ένας επικίνδυνος ιός σε ταινία επιστημονικής φαντασίας. Η Whitney Phillips, καθηγήτρια ηλεκτρονικών Μέσων επικοινωνίας στο Πανεπιστήμιο των Συρακουσών, εξέτασε τον τρόπο με τον οποίο αληθινές δηλώσεις χρησιμοποιούνται για να επεκτείνουν το πεδίο της αναλήθειας: «Το να ρίχνεις φως σε κάτι που δεν είναι αληθινό μπορεί, εντελώς παράλογα, ακόμη και να χειροτερεύει τα πράγματα, διαδίδοντας ψεύδη σε περισσότερα άτομα», εξηγεί στο δικό της άρθρο, «κάνοντας τα μυθεύματα να μοιάζουν πιο ευλογοφανή σε

ένα ορισμένο κοινό, και γενικότερα διασφαλίζοντας πως το δημοσίευμα είναι πιο ισχυρό αφότου απομυθοποιηθεί παρά πριν».

Και συνεχίζει, υποστηρίζοντας πως οι δημοσιογράφοι, και άπαντες, «πρέπει να επανεξετάσουμε τις στοιχειώδεις εικασίες μας για τον τρόπο που διαδίδονται οι ψευδείς και παραπλανητικές πληροφορίες, καθώς και τον ρόλο που παίζουμε όλοι μας στη διασπορά τους». Επικρατεί μια διαρκής και παγιωμένη διάθεση εκατομμυρίων Αμερικανών να πιστεύουν ότι είναι εμφανώς ψευδές και να αμφισβητούν ότι είναι προφανέστατα αληθές. Το γεγονός, για παράδειγμα, πως οι *New York Times* δεν στερούνται, ευαπόδεικτα, «γνησιότητας», ποσώς ενδιαφέρει τον κόσμο που θέλει να πιστέψει το κάτι άλλο• το αντίθετο μάλιστα, όσο πιο ευκρινή τα ειδησεογραφικά Μέσα όπως οι *Times* — η *Washington Post*, η *ProPublica*, και άλλοι οργανισμοί — γίνονται στη μετάδοση των ειδήσεων και όσο πιο σκληρές οι κριτικές τους ισχυρών προσωπικτήτων, τόσο λιγότερες οι πιθανότητές τους να γίνουν πιστευτά από κάποιους αναγνώστες, και πιο πολύ εκτίθενται σε πράκτορες χειραγώγησης.

Παρατηρούμε τη δυσaréσκεια της δημοσιογραφίας, καθώς παλεύει να αντέξει τούτη τη στιγμή. Οι ειδησεογραφικοί οργανισμοί έχουν καταλήξει πιο δογματικοί και προκατειλημμένοι. Οι *Times*, έπειτα από τα επανειλημμένα δημοσιεύματα περί της φιλικότητας του Τραμπ στις αναλήθειες, το 2016 άλλαξαν στάση κάνοντας λόγο για ψέματα, και αργότερα, είπαν τον πρόεδρο ψεύτη. Στα κανάλια CNN και MSNBC, τα κηρύγματα αποτελούν βασικό κλειδί στα δελτία ειδήσεων υψηλής ακροαματικότητας. Τόσο εξαγριωμένοι είναι παρουσιαστές όπως η Rachel Maddow, ο Lawrence O'Donnell και ο Don Lemon για την έλλειψη συνεπειών από τα ρεπορτάζ που προηγούνταν νωρίτερα στην ημέρα. Έχουμε ανακατευθύνει, όλοι μας, μέρος της οργής μας στις κοινωνικές

πλατφόρμες που έπαιξαν πρωτεύοντα ρόλο στη διασπορά της παραπληροφόρησης, διαμαρτυρόμενοι για την εξοργιστική άρνηση του Facebook να δαπανήσει μερικά από τα εκατομμύριά του για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά το πρόβλημα, ή την προθυμία του Twitter να στραφεί στους χειρότερους προμηθευτές διαδικτυακού μίσους. Το αποτέλεσμα στα τηλεοπτικά δελτία ειδήσεων, τον ημερήσιο Τύπο και τις αναρτήσεις στο Twitter είναι να σου ανεβαίνει το αίμα στο κεφάλι, να σου πετάγονται οι φλέβες και να θες να ουρλιάξεις.

Αντιλαμβάνομαι την παρόρμηση. Ένωσα το ίδιο όταν γυρόφερνα στο περίπτερο του CJR και παρατηρούσα, καθώς οι Νεοϋορκέζοι, οι συνάνθρωποί μου, αδιαφορούσαν για τις ψευδείς ειδήσεις. Νιώθω το ίδιο κάθε φορά που παρακολουθώ μια λαοσύναξη του Τραμπ, στην οποία αμφισβητεί την πραγματικότητα και τους ανθρώπους που τη διατυπώνουν, ή τις ειδήσεις του Fox, ενός καναλιού που με κυνικό τρόπο υποκρίνεται πως ζει στον κόσμο των αληθινών γεγονότων, όταν κυλιέται συνεχώς στο ψέμα. Οι δημοσιογράφοι είναι αποκαρδιωμένοι, αλλά και εξαγριωμένοι. Ασφαλώς, θα μπορούσα να είχα ουρλιάξει εκεί, στον 42ο δρόμο, ή να ταρακουνήσω τους περαστικούς από τους ώμους, ευελπιστώντας να τραβήξω την προσοχή τους.

Ωστόσο, οι κραυγές και τα νταηλίκια μας δεν αποφέρουν αποτελέσματα. Ορισμένα Μέσα ενημέρωσης ενδεχομένως ενισχύουν τα καθαρά κέρδη τους αποβλέποντας σε μεγαλύτερο αριθμό συνδρομητών, ωστόσο δεν λύνουν το πρόβλημα της παραπληροφόρησης. Για να συμβεί αυτό, απαιτείται να δράσουμε ουσιαστικά. Αυτό που χρειάζεται, προς το παρόν, είναι να αφήσουμε τα σημειωματάριά μας και να αναθεωρήσουμε τον τρόπο που αφηγούμαστε τις ιστορίες.

Κανένας απ' όσους γνωρίζω δεν μπήκε στη δημοσιογραφία, επειδή ήθελε να το παίζει αυθεντία που ξερνάει αλήθειες. Έγιναν δημοσιογράφοι, επειδή ήθελαν να αφηγούνται ιστορίες για σημαντικά ζητήματα – και επιθυμούσαν αυτές οι ιστορίες να αλλάξουν τον τρόπο ζωής των ανθρώπων. Τα γεγονότα μπορεί να αποτελούν σημαντικό κομμάτι αυτής της προσπάθειας, εξυπηρετούν όμως κάτι πολύ βαθύτερο.

Γνωρίζουμε πως τα γεγονότα καθαυτά δεν αποτελούν την ουσία των πράξεών μας. Αν υπάρχει η παραμικρή ελπίδα να υπερβούμε το μαύρο σύννεφο της παραπληροφόρησης, οφείλουμε, όλοι, να αναλάβουμε την ευθύνη να κατανοήσουμε την ευρύτερη αφήγηση. Αν βασιζόμαστε μονάχα στα γεγονότα, αδικούμε τα ίδια τα γεγονότα. Ως δημοσιογράφοι, οφείλουμε να λάβουμε υπόψη το οικοσύστημα, μέσα στο οποίο ζουν οι ιστορίες μας, να αναγνωρίσουμε τις αναλήθειες που περιστοιχίζουν τα

γεγονότα μας, να απαντήσουμε στις προκαταλήψεις που διαφθείρουν τη θεματολογία μας, και να έχουμε επίγνωση του φορτίου που εμείς οι ίδιοι μεταφέρουμε στην ιστορία.

Οφείλουμε, επίσης, να αναλογιστούμε τον ρόλο που μπορούμε να παίξουμε στη βελτίωση του οικοσυστήματος. Στο άρθρο του για το περιοδικό, ο Ethan Zuckerman, διευθυντής του Κέντρου για τα Πολιτικά Μέσα στο MIT, εξηγεί πώς θα έμοιαζε, ένα καλύτερο διαδίκτυο που θα υπηρετούσε το κοινό συμφέρον εν γένει, αλλά και τη δημοσιογραφία πιο συγκεκριμένα. «Η τεχνολογία πρέπει να τίθεται στην υπηρεσία της ανθρωπότητας, κι όχι να λειτουργεί ως απειλή για την ύπαρξή της», γράφει. Η αφοσίωση, συνεχίζει, υπολογίζεται προς το παρόν με κριτήριο τα επιχειρηματικά συμφέροντα –χρόνο και κλικ σε έναν ιστότοπο– γεγονός που σημαίνει ότι η εταιρία που φιλοξενεί μια ιστορία «έχει αντικίνητρο να προκαλέσει τους χρήστες με δύσκολες ή δυσάρεστες πληροφορίες». Ο κόσμος κοινοποιεί ό,τι του είναι αρεστό, κι όχι ό,τι χρειάζεται να ακούσει, λιγότερο δε αυτό που διαταράσσει τον τρόπο σκέψης του.

Ο Zuckerman διερωτάται: «Μπορούμε να φανταστούμε ένα Μέσο Κοινωνικής Δικτύωσης σχεδιασμένο με διαφορετικό τρόπο; Να ενθαρρύνουμε τη διασπορά αμοιβαίας κατανόησης αντί της παραπληροφόρησης;».

Κινούμαστε αργά και προσεκτικά σε αυτήν την αντιπαράθεση, δίχως να ξέρουμε ακριβώς περί τίνος πρόκειται. Γίνεται αντιληπτό από τη συζήτηση που σήμερα εγείρεται όποτε το CNN προβάλλει εξωφρενικούς σχολιασμούς τσιρακιών του Τραμπ, όπως η Kellyanne Conway, της οποίας η προϊστορία στην παραπληροφόρηση είναι μακρά και τεκμηριωμένη. Ενθαρρύνεται ήδη η αμφισβήτηση του αν ο ίδιος ο Τραμπ, με το δικό του φορτίο παραπληροφόρησης, δικαιούται ελεύθερο πεδίο σε απευθείας μεταδόσεις στα ερτζιανά ή σε εκατομμύρια ακολούθους στο Twitter. Οι κοινωνικές πλατφόρμες, σχεδιασμένες να παρασύρουν τους πολίτες να κοινοποιούν, έχουν μετατραπεί σε τοξικό περιβάλλον. Μολαταύτα, η κατάσταση μπορεί να διορθωθεί.

Προς αντιμετώπιση του προβλήματος, η δημοσιογραφία απαιτεί πολλά από το επιχειρηματικό μοντέλο της, που σήμερα πλήττεται. Περισσότερα κείμενα, περισσότερες συνεργασίες και περισσότερος χρόνος σημαίνουν περισσότερους εργαζομένους, περισσότερη εμπειρία, περισσότερα χρήματα. Ωστόσο, πιθανώς να πρέπει να επιστρέψουμε σε λιγότερες αλλά καλύτερα τεκμηριωμένες ιστορίες. Είναι κάτι με το οποίο πειραματιζόμαστε στο CJR. Δεν έχουμε άλλη επιλογή από το να δοκιμάσουμε. Πλησιάζουμε επικίνδυνα σε μια κατάσταση όπου τα γεγονότα δεν λειτουργούν ως δημοσιογραφικό αντανακλαστικό. Επομένως, τι κάνουμε;

Εκθεσιακές Εκδηλώσεις 2020

 Agrotica	28 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ & ΕΦΟΔΙΩΝ	30.1-2.02
ATHENS INTERNATIONAL JEWELLERY SHOW	33 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ, ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ, ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΛΙΘΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ <small>ΑΘΗΝΑ-METROPOLITAN EXPO</small>	21-24.02
 Detrop <i>boutique</i>	29 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ, ΠΟΤΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ & ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑΣ	22-24.02
 Artozyma	9 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΑΡΤΟΠΟΙΙΑΣ, ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗΣ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ, ΕΤΟΙΜΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ	22-24.02
 Freskon	6 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΓΕΓΟΝΟΣ ΦΡΟΥΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΧΑΝΙΚΩΝ	2-4.04
Διεθνής έκθεση βιβλίου Θεσσαλονίκης	17 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	7-10.05
 KASTORIA <small>INTERNATIONAL FUR FAIR</small>	45 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΓΟΥΝΑΣ <small>ΚΑΣΤΟΡΙΑ</small>	7-10.05
 8^η Διεθνής Έκθεση Θεσσαλονίκης 5-13/9/2020	85 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ <small>ΤΙΜΩΜΕΝΗ ΧΩΡΑ-ΓΕΡΜΑΝΙΑ</small>	5-13.09
 B E N D <small>INVESTMENT INNOVATION CAPITAL</small>	ΔΙΕΘΝΗΣ ΓΕΓΟΝΟΣ/ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ	1-4.10
 Kosmima	35 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΚΟΣΜΗΜΑΤΟΣ, ΩΡΟΛΟΓΙΩΝ, ΠΟΛΥΤΙΜΩΝ ΛΙΘΩΝ, ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ, ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	17-19.10
 Philoxenia	36 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	13-15.11
 Hotelia	ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	13-15.11
 aqua THERM <small>THESSALONIKI</small>	ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ & ΚΛΙΜΑΤΙΣΜΟΥ, ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ ΕΞΑΕΡΙΣΜΟΥ, ΥΔΡΕΥΣΗΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ, ΠΙΣΙΝΑΣ & ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΩΝ ΠΗΓΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ	13-15.11
ART <small>THESSALONIKI</small>	5 ^η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	26-29.11
 αστεροκοσμος	ΑΣΤΕΡΟΚΟΣΜΟΣ - ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ

ΔΕΘ HELEXPO

Εθνικός Φορέας Οργάνωσης Εκθέσεων, Συνεδρίων, Πολιτιστικών Εκδηλώσεων
Κεντρικά Γραφεία: Εγνατίας 154 | 546 36 Θεσσαλονίκη
Τ. 2310 291111 | Φ. 2310 284732 | www.helexpo.gr

ΑΝΟΙΚΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΥΠΡΟΥ
www.ouc.ac.cy

Γέφυρα στην ανώτατη εκπαίδευση

- Δημόσιο και εξ αποστάσεως πανεπιστήμιο
- Ευέλικτη φοίτηση, προσαρμοσμένη στις ανάγκες σας
- Αναγνωρισμένα προπτυχιακά, μεταπτυχιακά και διδακτορικά προγράμματα σε κλάδους αιχμής

T: +357 22 411 600

☎: +357 22 411 601

E: info@ouc.ac.cy

Δ: Τ.Θ. 12794, 2252 Λευκωσία, Κύπρος

www.ouc.ac.cy

